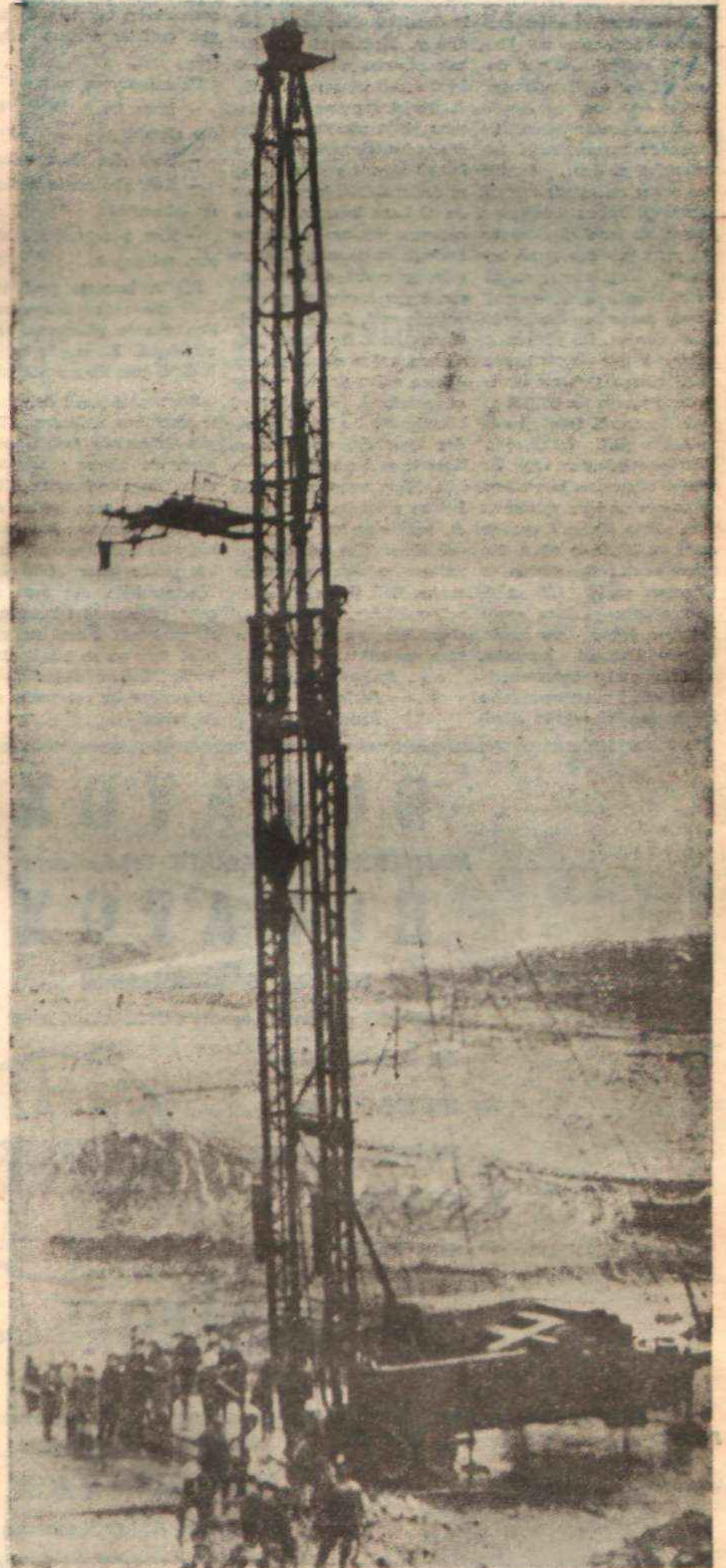

HÜKÜMET MÜŞA
Prof. TİNBERGEN
ÖNEMLİ AÇIKLAMAS

TÜRKİYE
SOSYALİZM KURTARACAK

Dev Şirketler Türk Petrolünü öldürüyor

Yıl: 2 - Sayı: 6[illegible] 20 Mart 1963 100 Kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

Halkın devleti

Bir akşam, kontrol etmek gayesiyle sinema salonuna girmiştim. Salonda, filim arasında sigaralarını tüttüren yanyana oturmuş üç köylü vatandaşa ihtar ettim. Derhal itaat ettiler. Yalnız, içlerinden biri, büyük bir aşağılık duygusu içersinde başını önüne eğerek bana sitem etti: «Nolacak köylüyüz biz... Sigaramızı söndürürüz. Hep bizi görürsünüz... Efendileri, beyleri hiç görmezsiniz.» dedi.

Köylü vatandaşın bu siteminde Türkiyenin acı bir gerçeği gizliydi. Aşağılık duyuyordu bu köylü vatandaş. Herkes onu hor görüyordu çoluk çocuğundan başka... Çekiniyordu memurlardan. Sevememişti devleti... Girdiği her devlet dairesinde hor görülmüştü. Nüfus dairesine girmiş, bir imza için, «Bugün git, yarın gel» demişlerdi kendisine... Kaç sefer yaya inmişti köyden kasabaya yağmurda çamurda... Ürküyordu memurlardan. Bu yüzden çocuklarını bile kaydettirememişti nüfusa. Çok zor bir işti onun için nüfus kâğıdı almak. Dairedeki işini görebilmek için gücü yetmiyordu. Kasaba eşrafından veya köyünün ağasından birini aracı koşuyordu işini yaptırmak için. Ünlü kişilerdi tanıdığı eşraf ve köyünün ağası. Paraları vardı... Bu yüzden de itibarları vardı. Memur onun ağasını görünce ayağa kalkıyor, kahve - çay ısmarlıyordu. Halbuki kendisine tükürür gibi bakıyorlardı. Ağası, elleri pantalonunun cebinde, kendisi arkada ellerini önüne kavuşturmuş olduğu halde süklüm püklüm giriyordu daireye. Belki de memurun işini ağası yapmıştı vaktiyle... Şimdi ise başka yere attırıverirdi! Çok itibarı vardı ağasının. Öyle ya o ağasından hep, önemli kişi olduğunu işitmişti. Köye gelen büyük adamlar hep onun ağasına iniyorlardı. Kaç kere koyun kesmiş rakı getirtmişti kasabadan. Ekseriya kendisine yüzdürtmüştü koyunun derisini ağası... O da her işi olduğunda ağasına baş vuruyordu evvelâ. Ağası ise işini gördürüyordu onun. Devlet işini görmüyordu kendisinin. Madem ki kendisi yalnız başına yaptıramıyordu işini, evvelâ ağasını görmeliydi. Devlet kapısına niçin boşuna gitsin ağasının ardına düşmeden. Sevemiyordu devleti. O ağasını seviyordu. İşini devlet değil ağası görüyordu. O buna inanmış, inandırılmıştı. Ağasını devletten kudretli buluyordu. Ahırını yakarlar evvelâ ağasına koşar, kızını kaçırırlar ağasını koşar evvelâ. Devletten fazla ağası yakındı kendisine. O da ağasına yakın olacaktı tabii. Ağanın nüfuz ticareti yaptığını, kendisini sömürdüğünü bilemiyordu bu köylü vatandaş. Ağası yüzüne ara sıra gülüyordu ya bu kâfi idi onun için. Niçin sevemiyordu devleti bu vatandaş. Suç kimindi, kendisinin mi, ağasının mı? Hayır. Suç onu hor görenlerin, ağasını şımartanlarındır. Halk hor görülmekte mütegallibe şımarmakta, iyi niyetli bir avuç insan ise arada yanmaktadır.

Aydemir ALTAYLI
(Belediye Zâbıta Âmiri - Çarşamba)

Öğretmenin çilesi

Biz üç öğretmen, günden güne acısını iliklerimizde duyduğumuz bir durumu kamu oyuna ve yayın yöneticilerimize duyurmak istiyoruz:

1 — Vergi muafiyeti ve geçim indirimi gibi çıkarımıza alınan kararlardan ötürü son altı ay içinde aylıklarımızda 5-10 lira artış oldu. Bu artışların yaşayışımıza yeni bir şey getirdiğini söyleyemeyiz. Ne var ki bu durumun devlet bütçesinde büyük gedikler açtığını biliyoruz.

Oğlu babasına sormuş:

— Baba bu kıtlık ne kadar sürer?

— Kırk gün sürer oğlum.

— Kırk gün sonra bolluğa mı çıkacağız?

— Kırk güne kadar gözün alır. (alışırsın).

Biz bu mesleğe gireli kaç kırk gün oldu bilmiyoruz. Mesleğimizin sıkıntısına artık alıştık. Zaten çile biz Anadolu çocuklarına yarıyor.

Biz mesleğimizin değerinin korunmasını istiyoruz. Bu gün ülkemizde önüne gelen öğretmen oluyor. Öğretim metodları kitaplarında: «Herkes her şey olur, herkes öğretmen olamaz.» diye yazılı bir sözü hatırlıyoruz. Kırk beş günde jetler (ilk okul öğretmenleri), altı ayda füzeler (orta okul öğretmenleri) yaratmak kutsal mesleğimize vurulan en büyük darbedir. Herkesi okutalım diye tutulan bu yol yanlış değil midir?

Daha diyeceklerimiz var:

2 — Madem ki ders ücretlerimiz yılan öyküsüne döndü. Neden ücretli ders okutan öğretmenler haftada 3 saat üzerinden ücret alıyor da, biz asıl öğretmenler 6 saat üzerinden ücret alıyoruz? İsteyen ve genç öğretmenler haftada 18 saat mecburi dersten sonra 30 saate kadar 12 saat ücretli ders okutabilmelidir.

3 — Aynı okul çıkışlı olduğumuz halde neden liselere düşen arkadaşlarımız haftada 9 saat üzerinden ücret alıyor da, biz 6 saat üzerinden ücret alıyoruz?

4 — Gene aynı okul çıkışlı olduğumuz halde Haziranda mezun olmayıp, Eylûl ya da Şubat dönemlerinde mezun olan arkadaşlarımız öğretmen okullarına düşüyor öğretmen okullarının lojman, sınıf öğretmenliği ücretleri gibi nimetlerden yararlanıyor da bizler yararlanamıyoruz?

5 — Yıllık maaş tutarı 6000 lira civarında olan ve bu gelirinin 2000 lirasını ev kirası veren (ve bir oda) öğretmenlerden nasıl verim beklenebilir?

Biz bütün bunlara rağmen mesleğinin heyecanını yüreğimizin başında dağ kadar duyuyor, mesleğimizin hem değerinin korunmasını hem de yaşayışımıza yeni bir düzen getirmesini sayın yöneticilerimizden bekliyoruz.

Tanrı bize sabır versin.

Coşkun SEYHANLI
Eyüp YILMAZ
Sait UYAR
(Kız Ortaokulu Gaziantep)

Sosyalist seyyar Satıcı

Bir seyyar satıcı köy kahvesinde sohbet ederken mevzu politikaya dökülür. Köylünün biri seyyar satıcıya sorar:

— Hemşehrim sen hangi partidensin?

— Hiç birinden değilim! Ben Sosyalistim. Memlekette Sosyalist partisi ne zaman kurulursa o partiye gireceğim.

Köylüler hiç işitmedikleri bu kelimeye kulak kabartırlar, tecessüsle sorarlar.

— Sosyalist partisi nasil partidir?.

— Sosyalist partisi halk menfaatine çalışır, fakirleri kalkındırır. Ötekiler gibi zenginlere kavuk sallamaz halk için çalışır.

Satıcı kahveden çıktıktan sonra Ortaokul mezunu olan vekil öğretmen giriyor. Köylüler hayrette öğretmene soruyorlar:

— Hoca Sosyalist ne demektir?.

— Kimden duydunuz bu Sosyalist kelimesini.

— Efendim seyyar satıcı söyledi. Bir Sosyalist partisi kurulacakmış, oda bu partiye girecekmiş..

— Vay hain Komünist vay!. Vay namussuz komünist vay!. Demek Sosyalistmiş.. Sosyalist partisine girecekmiş.. Ulan kafasız herifler Sosyalist Komünist demektir... Herif bal gibi komünist... Namussuz seyyar satıcılık maskesi altında Komünist ajanlığı yapıyor, Komünist propagandası yapıyor... O haine Rusyadan para geliyordur. Rus devletine «Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti» dendiğini duymadınız mı... Git çabuk muhtarı çağır... Bu Rus casusunu bir zabıtla Karakola teslim edelim...

Muhtar çağırılır, tenvir edilir ve seyyar satıcının bir zabıtla karakola teslimi kararlaştırılır. Bir bahane ile seyyar satıcı çağırılıp bahis tazelenir.

Satıcı komplodan habersiz, masum bir şekilde cevap verir:.

— Ben şimdiki partileri beğenmiyorum. Hepsi menfaat ve sandalya peşinde.. Fakir fukaranın dertleriyle alâkadar olan yok... Ben Sosyalistim... Sosyalist partisi memlekette ne zaman kurulursa ben o partiye gireceğim..

Köylüler dişlerini gıcırdatarak adama bakıyorlar. Öğretmen zafer kazanmış bir kumandan edasıyla muhtara ve köylülere dönüyor:

— Duydunuz mu herif dili ile itiraf etti. Komünist olduğunu. Çabuk kâğıt kalem bulun. Hergeleyi bir zabıtla teslim edelim savcılığa.. Yılan zehirini saçmadan başını ezelim..

Oradan ellerinde kelepçe, ilçeye, Savcının karşısına dikiyorlar.

— Efendim ben komünist değil, sosyalistim.. Sosyalistler gazete bile çıkarıyorlar...

Kâğıt kalem geliyor. Öğretmen zabtı tutuyor. Evvelâ kendi imza ediyor, sonra köylülere imza ettiriyor. Muhtar da altına nal gibi mühürünü basıp tasdik ediyor. Muhtarla bekçi adamı götürüp köy jandarma karakoluna teslim ediyorlar.

— Sen köyde ne diye konuştun anlat bakayım...

Adamcağız kekeliyor:

— Bir şey demedim efendim.. Ben sosyalistim dedim.. Sosyalist partisi kurulursa ben o partiye gireceğim dedim.. Ben sosyalistliğin suç olduğunu bilmiyordum. Af buyurun beğim.. Hapishaneye düşersem çocuklarım aç kalır.. Bu defalık affedin.. Bir daha bu kelimeyi ağzıma almam.. Eğer bir daha sosyalistim dersem dilimi kesin..

Savcı karşılaştığı bu hazin realite karşısında acı acı gülüyor.

— Sosyalistliği bırak.. Sen köylerde komünistlikten falan bahsettin mi?..

— Haşa efendim.. Ben deli miyim, vatan haini miyim komünistlikten bahsedecek.. Eğer sosyalistliğin suç olduğunu bilseydim ondan da bahsetmezdim..

Savcı soruyor:

— Tahsilin ne senin?..

— İlkokul mezunuyum efendim..

Savcı gülerek:

— Git oğlum, serbestsin, diyor. Sosyalistlik suç değildir.. Yalnız sen sosyalizmin mânâsını iyice öğren de ondan sonra bu mevzuu konuş. Muhataplarını ikna et.. Bilmeden konuşursan seni gene hırpalarlar...

Zavallı minnet ve şükranla savcının ellerine sarılıp öperek odayı terkediyor..

Ethem KAHRAMAN

HAFTALIK FiKiR VE SANAT GAZETESi

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

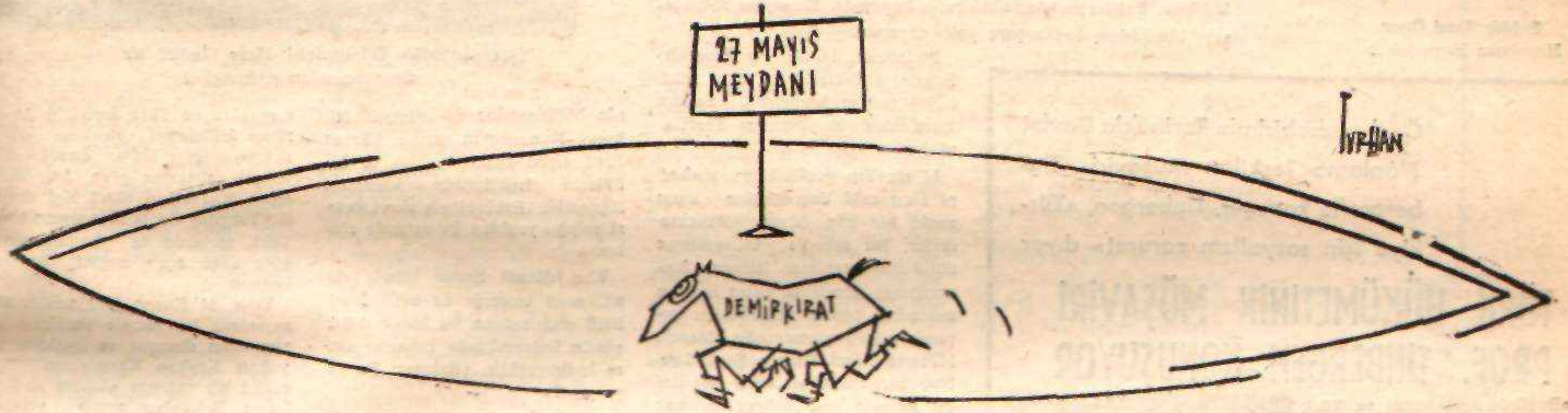
imtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZIYA GÖKALP CADDESI 28/1 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 65 89 ★ Istanbul Bürosu: Mollafenari Sokağı: 32 Cağaloğlu. Posta kutusu 512 — İstanbul, Tel: 22 95 70 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — ISTANBUL

ABONE Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., üç aylık (13 sayı) 12.50 T.L.'dır. 1963 yılı için özel indirimli abone tarifesi: Yıllık 40 TL., altı aylık 20 TL., Üç aylık 10 T.L. dır. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dır. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlânlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

YÖN HAFTALIK GAZETE

AT VE MEYDAN

BAKIŞ

Fili yuttu bir yılan...

Geçen hafta içinde gazetelerin birinci sayfalarını dolduran haberlere bir göz atalım. Bunların içinde beğenin beğendiğinizi... Bayarın sağlık *raporlarını mı incelemek istersiniz,* af meselesinin sade suya temcit plâvını mı, Fatin Rüştü Zorlu ailesinin paha biçilmez mücevherlerinin hikâyesini mi yoksa muhalefet partilerinin gözü kapalı zam kampanyasını mı?

Bunların arasında İsmet Paşa, Adalet Partisi mitinglerine karşı hiç bir tedbir alınmıyacağını söyliyerek hükümetin tutacağı politikayı açıklamıştır. Şüphesiz en doğru yol budur. Muhalefet Partilerinin mitingleri için polis tedbirleri almak akıllıca bir davranış değildir. Geçmişteki sayısız tecrübe, tercih edilecek rotanın ne olduğunu açıkça göstermektedir.

Ancak bu görüşün yanı sıra, muhalefetin çalışmalarını küçümsemek de yanlış olur. Adalet Partisi bilhassa Adana mitinginde bir hayli kalabalık vatandaşın ilgisini çekebilmiştir. Gerçi AP. muhalefetinin çekirdeğini teşkil eden fikirler içinde halkın gerçek menfaatlerini savunan bir tekine raslamak mümkün değildir. Ama gözü yaşlı bir af edebiyatı, romantik bir milli irade edebiyatı ve bunların üstüne ekilen bir zam edebiyatı kütleleri heyecanlandırmak için şimdilik yetmektedir. Bir adam kürsüye çıkar da çırpına, çırpına:

— **«Vatandaş bir dilim ekmek bulamamanın ıstırabı içinde kıvranırken yeni zamlar yaralara tuz biber ekti..»** diye bağırırsa halk onu dinler.

Ancak zamlar niçin yapılmıştır? Bu zamları tenkit eden insanların tutumu ve maksatları nedir? Bütün bu sorular ortadadır. Bu soruları aydınlatmak da iktidarın ödevidir.

Bakanların söyledikleri

İktidar şimdi bu soruların cevaplarını aydınlatmak durumunda kalınca ortaya çıkan manzaraya bakın! Hiç ummadığınız bakanlar kürsülere çıkmışlar mikrofonu ellerine almışlar, bu memlekette bir avuç adamın aylardan beri her türlü itham ve iftira çamuruna karşı savundukları fikirleri ileri sürüyorlar. Meselâ Feyzioğlunun söylediklerine bakınız:

— **«İki yüz lira ücret alan bir isci bu kalkınmaya katılsın da neden pamuk, narenciye, vesaire satarak yüz binler kazananlar vergi vermesin?»**

Hele hele Ferit Melene bakınız:

— **«Seksen doksan lira ücret alan vergi verirken narenciye satıp milyonlar kazanandan vergi almamak vicdanları sızlatıyor. Bugünkü vergi sistemimiz âdil değildir.»**

İşte kabine üyeleri, çeşitli konuşmalarla bu hava içinde muhalefet mitinglerine cevap verdiler. Hiç şüphesiz bu sözlerin doğruluğunu tasdik etmiyecek vatandaş yoktur. Ve hiç şüphesiz bu açık yüreklilik karşılığını bulacaktır. Ama gelgelelim bizdeki politika ahlâkının yeni görüşleri bakımından ileri bir adım da sayılsa, bu itiraflar önümüze bir takım yeni sorular getiriyor.

Bir kere ufak bir hatırlatma yapmak *icap eder:*

Devlet Plânlama Teşkilâtından istifa eden daire başkanları ayrılışlarını bir takım sebeplerle izah ediyorlardı. Bu izahların belki de en önemlisi vergilendirmelerde sosyal adalet ilkesinin tersine davranılmış olmasıydı. Anayasanın ta kendisine aykırı olan bu politika karşısında genç *uzmanlar bastılar istifayı...*

Sonra ne oldu?

Bütün kabine üyeleri Plânlamanın iç finansmanında sosyal adalet ilkesinin zedelenmemiş olduğunu iddia ettiler. Dediklerine göre, vergilendirmede tutulan yol adaletli bir yol idi. En başta zamanın Maliye Bakanı olmak üzere kabine üyelerinin o zaman ve son günlere kadar söyledikleri sözler hatırlardadır.

Ve şimdi soralım:

Bu bakanların söyledikleri sözlerden hangileri doğrudur. O zaman söyledikleri mi, bugün söyledikleri mi? Ve hangisi yalandır. O zaman söyledikleri mi, bu*gün söyledikleri mi?*

Gerçekleri söylemek zoru..

Politikanın icapları bugün getirmiş hükümeti bir noktaya sıkıştırmıştır. Bu noktada Adalet Partisi mitinglerinin yalanına karşı hakikatleri dile getirmek zorunda kalmışlardır bakanlar... Ne yazık ki bu demeçler yalnız Adalet Partisine karşı olmamış, bizzat kendi kendilerini tekzip etmek marifetini göstermişlerdir.

Her ne olursa olsun, koalisyon hükümeti ilk defa halk karşısında hakikatleri ifade etmek cesaretini göstermiştir. Bunu bir iyi adım sayıyoruz. Bir memlekette dertlere çare bulunması için birinci şart, halkın gerçekleri bilmesidir. Halk karşısında bir hükümet:

— Vatandaşlarım, biz seksen doksan lira kazanan fakirlerden vergi alıyoruz, ama yüz binlerle kazanan zenginlerden alamıyoruz... diyor.

Türkiye işte böyle bir garip memlekettir. Muhalefetin söyliyeceğini iktidar, iktidarın söyliyeceğini muhalefet söylüyor. Birisi çıkıp da iktidara:

— Peki... Mademki durum böyledir, ne bekliyorsunuz? Derhâl bu adaletsiz vergilendirme politikasını düzeltiniz. İktidar sizin elinizdedir... diyemez mi?

Elbette der. Ve haklıdır da. Ancak bunu aylardan beri söyliyenler zaten eksik değildir. Ferit Melen iki milyon çiftçiden ancak iki bin tanesinin vergilendirildiğini açıklıyor. Yani nispet binde bir.. Bu, binbir gece masallarında dinlense inanılmıyacak bir şeydir.

Şimdi beklenen

Şimdi hükümetten beklenen şey bütün bu hakikatlerin devletin elindeki yayın vasıtaları ile halka duyurulmasıdır. Çünkü bugün Türkiyede iki kesim açıkça kurulmuştur. Birisi halkı sömürmek ve eski alışkanlıklar üzerine iktidar mücadelesini sürdürmek kesimidir. Bu tarafın, en kısa zamanda muhakkak kapanacağını, daha doğrusu kapatılacağını *artık anlamamız* gerek. Çünkü bu yolun şampiyonları Demokrat Partinin eski mirasçılarıdır. Onları kendi sahalarında yenmek imkânsız gibidir. Bir çare var: Yepyeni bir politika anlayışının ve iktidar mücadelesinin kıyılarına varmış bulunuyoruz. Hele bu konuda Halk Partisi çabucak silkinemezse kendisi için başarı imkânı büsbütün silinip gidecektir. Adalet Partisi ise kendi metodları içinde başarılı ve hırçın bir politikanın «sathı mailine» girmiştir. Bu politikanın akıntılarına kapılmıştı şimdiye kadar iktidar ve bilhassa Halk Partisi... Halk oyuna doğruları söyliyeceği yerde Kaldor'un kendisinden tutunuz, vergilendirme politikasındaki akıl almaz adaletsizliği halka duyurmağa çalışan kimseleri komünistlikle suçlamağa kalkmak budalalığını gösterenlerin bu gayretleri kimin hesabına yazılmıştır?

Biliyor musunuz, gene bu hafta içinde Adalet Partisinin gazetelerinden biri «Resmi reklâm rezaleti» adı altında tenkidlerine başlamıştır... Bu konuda verdiği rakamlar da gerçekten mide bulandırıcıdır. Bu türlü muhalefetin çok kolay cazibesi de ortada... Biz diyoruz ki geçmiş on yılın muhalefeti karşısına geçmiş on yılın iktidarını çıkarmak hiç bir fayda sağlamayacaktır. Bunun içindir ki koalisyon bakanlarının demeçlerini bir akıllılık olarak kabul ediyoruz. Bakalım bu yolda konuşmaya devam edebilecekler mi?

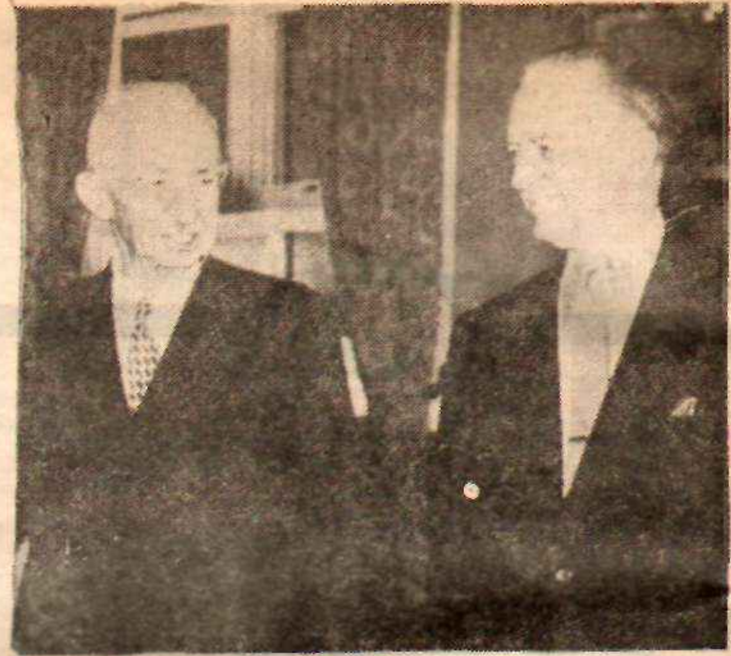
İlhan Selçuk

Tıp Fakültesi rezaletinin bilinmeyen tarafları

Sıddık Sami Onar
Hocaların hocasıydı...

İstanbul Üniversitesi Senatosunun son toplantısından çıkarken yaşlı bir profesör yanındaki arkadaşına, «Ben 147'lerin tasfiye tarzına şiddetle muhalefet etmiştim. Üniversite içinde böylesine bir hareket yapılamaz diye direnmiştim. Keşke direnmez olaydım. Ah ne hâtâ etmişiz, ne hâtâ etmişiz. Ama bak söylüyorum, bu işler böyle giderse *yeni bir tasfiye olur ve bunun yanında 147'ler tasfiyesi hiç kalır.* Gerçi ben de giderim bu arada, ama üniversite buna lâyıktır. Belli etti işte, kökünden kapamak lâzım bu müesseseyi kökünden, başka çare yok» diyordu.

Amerika Büyükelçisi Hare, İnönü ile
Sam Amcadan şikâyetçiyiz

Bu sözler, 147'lik Tıp Profesörlerinin, kliniklerin lâğvıyla, seleflerini tasfiye kararının, Senato tarafından onaylanması üzerine söyleniyordu.

147'lik Tıp profesörleri, yerlerini *alan eski doçentlerine karşı* sanki bir kan dâvası gütmektedirler. Bu sebeple üniversiteye döndükleri tarihten itibaren üniversitenin prestijini sıfıra indiren mücadele çeşitli safhalardan geçerek sürüp gitmektedir. Meselâ 147'lerin lideri Ekrem Şerif Egeli'ye bir arkadaşı, «Sen kendini bu konuda çok üzüyorsun, bak şekerin var, kalbin var, sinirleniyorsun, hırpalanıyorsun, Allah göstermesin bir kriz gelir, gidersin, para ise para, şan ise şan, her istediğine sahipsin, gel bu meseleden vazgeç, sağlığından olacaksın» demişti. Fakat Egeli, «benim için sağlık onuncu plânda gelir» diyecek kadar bir Davalaciro şiddeti tasmimiyle yola çıkmıştı.

Üniversiteye dönüş de bir hayli âlem olmuştu. Dönüşten iki gün önce, Bedii Gorbon'un evinde yapılan bir toplantıda viskiler içilirken, gidenlerin yerine klinik direktörlüklerine getirilen genç hocalar, bir zamanlar hocaların hocası diye yâdedilen Sıddık Sami Onar'a yarım ağızla «Efendim, madem geri dönüyorlar. Bizim de hocalarımızdırlar. İstifa edip yerlerimizi onlara bırakalım» demişlerdi, Bu söz, hocaların hocasını köpürttü. Onar, «Ne demek, ben onlar için elimden geleni yaptım. İşte istedikleri de oldu. Kanunlar sizden yanadır. Siz yerlerinizde kalabilirsiniz.»

Hocaların hocasının bu sözü, istifalarını kan ağlıyarak vermek zorunda kalan genç hocaları sevindirdi. *Bir daha istifa lâfı etmediler.* Ne var ki Onar bir akşam sonra Egeli'nin mükellef evinde 147'lerle kadeh tokuşturuyordu. Bu toplantıda Egeli, Naci Şensoy'a «Yarın dönüyoruz, kliniklerimizin başına geçeceğiz değil mi» diye sordu. Şensoy yutkundu ve Onar'ın yüzüne baktı. Hocaların hocasında çıt yoktu. Hukukçu Şensoy, mecburen konuşarak Egeli'ye; «Kliniklerinin başına dönmelerine imkân olmadığını» izah etti. Fakat Şensoy'a o toplantıda ve ertesi günkü toplantıda görüşünü değiştirmesi ve 147'lerin kliniklerinin başına dönebilecekleri tezini savunması telkin edildi! Şensoy, reddetti. Bu tartışmalar olurken Şensoy, Hocaların hocasına bakıyor, fakat O*nar susuyordu! Nitekim ertesi* günkü toplantıda Onar, 147'lerin kliniklerine dönebilecekleri kararını çıkarttı! O zamanki Tıp Dekanı Konuralp bu kararı, Danıştaya açtığı dâva ile durdurdu, tehiri icra kararı aldı. Bunun üzerine, klinikler parçalara bölünerek iki taraf ta tatmin edilmek istendi. Ama 147'lerin prensliklerinin bölünmesine de karşıydı. Nihayet Konuralp'ın yerine Ekrem Şerif Egeli Dekan seçildi ve 147 liklerin haleflerinin klinikleri lâğvedildi. Eski klinik direktörleri soluğu yeniden Danıştayda aldılar.

Kan dâvası henüz bitmiş değil, nasıl biteceği de belli değil. Belli olan sadece, bu horoz döğüşünün üniversitenin itibarını sıfıra indireceğidir. (Bakınız: Bu sayı, s. 7)

Şimdi İstanbul Senatosu top*lantılarında zaman* zaman bir profesör ayağa kalkmakta ve müstehzi bir ifade ile, «Efendim siz rektör müsünüz, değil misiniz bilelim de ona göre hareket edelim» demektedir. Onar bu soruya, «Efendim, bu mesele gündemimizde yok, bunu konuşamayız, gündeme geçiyorum» cevabını vermekte, salonda kahkahalar yükselmektedir.

İşte İstanbul üniversitesi!...

Özel muhabirimiz Torino'da Devlet Plânlama Teşkilâtı Müşaviri Tinbergen'le konuştu. Tinbergen, «Türkiye için sosyalizm zaruret» diyor

TÜRK HÜKÜMETİNİN MÜŞAVİRİ PROF. TİNBERGEN KONUŞUYOR

«Bugünlerde şahsımı ve Türk hükûmetini ilgilendiren mühim *bir konuda, müşavirlik* görevime devam edip etmeyeceğim hususunda bir karar almak durumundayım. Meseleyi biraz daha açmakta fayda var zannederim. Son defa Türkiyede bulunduğum sıralarda, Türk yetkili makamlarına görevimden ayrılıp ayrılmama hususundaki kararımı daha sonra bildireceğime dair söz vermiştim. Bu husustaki kararıma tesir edecek en mühim unsur 1963 bütçesi rakkamları olacaktı. Uzun müddet Türkiyeden bu konuda hiçbir bilgi almadım. Ancak, 14 Şubat tarihinde Başbakan İnönü'den aldığım mektupla hükûmetin mali politikası üzerinde bilgi sahibi olabildim. Birkaç gün sonra da 1963 Bütçesi ile ilgili beklediğim bilgiler yollandı. Şimdilik bu rakkamları incelemekteyim, Başbakana cevabi mektubumu bu hafta içinde yollıyacağım. Bununla beraber; Plânlama Teşkilâtı ve Bütçe tasarısı üzerinde yaptığım ilk çalışmalardan edindiğim ilk intibalar şu iki nokta üzerinde toplanmaktadır:

1 — 1962 yılı bütçesi açık ile kapanmıştır. 1962 yılı geçici plânı, geçen yılın ancak ikinci yarısını tesiri altına alabilmiştir.

2 — 1963 yılından itibaren tatbike başlanacak olan beş yıllık plân üzerinde ortaya çıkmış olan muazzam—burada yıkıcı kelimesini kullanmaktan kaçınmıyorum— fikir ayrılıkları halen halledilmemiş bulunmaktadır.

Şu noktayı iyice açıklamak isterim, istifam doğrudan Türk hükûmetini ilgilendirmektedir. kararı verecek olan makam hükûmet olacaktır. Bu konuda ilâve edeceğim bir diğer nokta da, diğer memleketlerdeki görevlerim sebebiyle Türkiyeyi ancak 1963 yılı ikinci yarısında imkân bulursam ziyaret edebileceğimdir.

1963 yılı plânının tatbiki hususunda ne derece iyimser olduğuma gelince; eğer gaye hakikaten bugünkü Batı Avrupa hayat seviyesine ulaşmak veya daha doğrusu hiç olmazsa arayı ayni mesafede tutmak ise, milli gelirin Plânda öngörülen şekilde yılda % 7 lik artışının muhakkak sağlanması gerekmektedir. Böyle bir artışın sağlanması için yapılması gereken en az fedakârlık da enflâsyona gitmeden dokuz milyar liraya varan yatırımların eksiksiz yapılmasıdır.

Prof. Tinbergen
Nabza göre şerbet vermedi

Bugün, Batı Avrupada gelirin ortalama olarak insan başına artışı % 3 nispetine varmaktadır. Türkiyede ise yalnız nüfus artışı % 3 nispetindedir, bu, Türkiyenin arayı daha fazla açmamak için % 6 oranında bir gelir artışı sağlamak mecburiyetinde olduğunu gösterir. Arayı kapama payı olarak da % 1 artış kalmaktadır. Sıhhatli bir şekilde ileriye doğru yapılacak hamle herşeyden önce memleketi hakimiyeti altında bulunduran feodal kalıntıların temizlenmesine bağlı kalmaktadır. Burada bir diğer önemli meseleye dokunmak isterim: Eğer Türkiye Avrupa içindeki yerini almak istiyorsa, herşeyden önce sosyalist harekete yer vermesi gerekmektedir. Avrupayı bugün şekillendirmekte olan sosyalist akımlardır. İtalya gibi bir memleket dahi centro—sinistra (orta sol) hükümeti denemektedir. Bu tatbikat Türkiye için bir işaret olmalıdır. Şahsen Türkiye için sosyalizmi kaçınılmaz (indispensable) bulmaktayım. Türkiyedeki mevcut muhafazakâr kuvvetlerin karşılanabilmesi için sosyalist hareketin kuvvetlenmesi ve benimsenmesi gerekmektedir. Netice olarak, ümit varım mevcut ve gelecek kuşakların bu meseleleri cesaretle ele alarak çareler bularak, halledeceklerine inanıyorum.»

Batı Sosyalistleri ve S.K.D.

Sosyalist Kültür Derneği içeride olduğu kadar Batı sosyalistleri arasında da geniş yankı uyandırdı.

Londradaki Sosyalist Enternasyo*nal Bürosunun son toplantıların*dan birinde, Türkiyede Sosyalist Kültür Derneğinin kuruluşu konuşuldu. Üyeler, bu kuruluşu, ilgiyle ve sevinçle karşıladıklarını bildirdiler.

Sosyalist Enternasyonalin genel sekreteri Albert Carthy, Derneğe bir mektup yazarak, «Sosyalist Enternasyonal Bürosunun, Türk sosyalistlerinin son yıllardaki mücade*lesini ilgi ve takdirle* çok yakından takip ettiğini» belirtti ve Derneğe her türlü yardıma hazır olduklarını bildirdi. Carthy, Sosyalist Kültür Derneğini, «Tarihî bir adım» olarak selâmlıyor. Bundan başka Alman Sosyalist Demokrat Partisi, S.K.D. ne bir mektup yazarak, ne gibi yardımlarda bulunabileceğini sordu. Bütün bunlar, demokratik sosyalizmi savunan Sosyalist Kültür Derneğinin Batıda uyandırdığı olumlu tepkilerin belirtileridir. Batı sosyalistlerinin gösterdiği bu dayanışma, dünyaca tanınmış sosyalistlerin Türkiyeye gelerek, Sosyalist Kültür Derneğinde konferanslar vermesini mümkün kılacak.

Yargıtayın önemli bir kararı

Yargıtay, nihayet mahkemede dâvâsını kazanan İncirlik Hava alanı işçilerine muhatab bulabildi. Bugüne kadar dâvâlara Amerikan Hükûmeti muhatap olmamakta ve Türk işçisinin Amerikan Hükûmeti aleyhine dâvâ açamıyacağını iddia etmekteydi. Amerikan tezine göre, Amerikan *Hava Kuvvetleri tüzel kişi değil*di. Yargıtay bu görüşe uymadı ve Türk işçisinin iş kanunumuza göre dâvâ açabileceğini karara bağladı.

YÖN, 14 Kasım 1962 tarihli 48. sayısında bu mesele üzerinde uzun uzun durmuş ve İşçilerin avukatı Kayhan Kargılı'nın ilgi çekici bir yazısını «Adalet ve Çalışma Bakanları cevap versin: Türkün hakkını kim koruyacak» başlığı altında yayınlamıştı.

Hikâye kısaca şudur: İncirlik Hava alanı işçilerine, kanunî hakları ödenmemişti. Cumartesi ve Pazar yevmiyeleri, yolda geçen zaman ücreti verilmemişti. İşten çıkartılan işçiler, kıdem ve ihbar tazminatını alamıyorlardı. Bunun üzerine Avukat Kayhan Kargılı, «Birleşik Devletler Kara Kuvvetleri Tuslog Karargâhı Det— *10 Sivil Personel Müdürlüğü*— İncirlik — Adana» aleyhine dâvâ açtı. Fakat işveren dâvâ tebligatını tebellüğ etmeyip, tebellüğden imtina şerhi vermişti. İmzasız matbu bir kâğıtta da, «İncirlik Hava Alanındaki Askerî Birliğin, bir tüzel kişiliği olmayıp, bu işyerinin doğrudan doğruya Amerika Birleşik Devletlerine ait olduğu, resmî tebligatı tebellüğe yetkili kimsenin bulunmadığı» belirtiliyordu. Kâğıtta ayrıca şu sözler vardı: «Biz bu cevabı, hiç bir şekilde Amerikan Hükûmeti dâvâyı kabullendiği için yazmadık. Amerikan Hükûmeti, hür bir devlet olarak Türk Mahkemesinde yargılanamaz.»

İncirlik Hava Alanı işyerinin İşKanunuma göre tescil edildiğini bilen avukat Kargılı şaşkındı Bu nasıl işti? Acaba Amerika ile, medenî milletlerce kabul edilmiş hukukun ana esaslarına aykırı bir anlaşma mı yapılmıştı? Anayasa ve insan haklarına aykırı düşen bu anlaşma yüzünden, Türk işçisi Amerikan Kuvvetlerine ait bir işyerinden haklı da olsa, hakkını aramak için kanunî yollara müracaat edemiyecek miydi?

Hayır, böyle bir anlaşma yoktu. Fakat sayısız tebligata rağmen, dâvâlı mahkemeye gelmiyordu. Bu arada Hakim Yüzbaşı Charles M. Stewart ve Üsteğmen Hakim Little, avukat Kargılıya, her türlü taleplerinden vazgeçmek şartıyla, sadece kıdem tazminatı ödeyebileceklerini bildirdiler. Kargılı, bu pazarlığa yanaşmadı.Dâvâ devam etti. Neticede gıyap kararı alındı ve 15.2.1961 de açılan dâvâyı, işçiler 10 ay sonra 8.12.1961 de kazandılar. Karar karşı tarafa bildirdi. Kargılı da *Amerikalı hâkim dostla*rını görmek üzere İncirlik'e gitti. Fakat dâvânın kazanılmasına rağmen, Üsteğmen Hâkim Little «Siz bu dâvâyı kazandık sanıyorsanız yanılıyorsunuz, çünkü hiç bir şey alamazsınız» dedi. Sebebi sorulunca da, «Çünkü alamazsınız» cevabını yapıştırdı.

Bir kaç gün sonra, İncirlik'e Ankaradan Albay Hâkim Stubes

geldi. Stubes, mahkemenin kararını hiçe sayarak, «Bizde bir Umum Müdürün mütalâsı var, bu yol dâvâsında tamamen haksızsınız. Ancak 1960 tan sonrasına ait Pazar yevmiyelerini ödiyeceğiz. Siz de bütün haklarınızdan vazgeçeceksiniz» diyordu. Avukat hayır dedi. Bu arada ilâmlar kesinleşmişti. Kesinleşen ilâmı icraya koymaktan başka yapacak bir iş kalmıyordu.

Bu arada Avukat Kargılı, beklemediği bir haber aldı. Temyiz müddeti çoktan geçtiği halde, dâvâ temyiz edilmişti. Temyiz eden Amerika Birleşik Devletleri Hükûmeti adına Adliye Nâzırı Robert Kennedy idi. Üstelik Yargıtayda mürafaa talebinde de bulunulmuştu. Yargıtayda Kennedy'yi, sözlerine, «Sayın müvekkilimin selâmlarını sunarım» diye başlıyan, Ankara Barosu Avukatlarından Yılmaz Öz savundu. Amerikadan selâm getiren Öz «Amerika hür bir devlettir. Yabancı bir mahkemede yargılanamaz. Bu devletler hukukuna da, hürriyet prensiplerine de aykırı olur» diyordu. Bu iddiaya, çeşitli usulsüzlükleri belirten kargılı, «Hiç kimse kendi işinin hâkimi olamaz» ilkesine dayanarak cevap verdi. Amerika, Türk mahkemesinin yargı yetkisini kabul etmemekle, hem dâvâlı, hem hâkim olmak istiyordu. Neticede yargıtay, dâvâlara Amerikan Hükûmetinin muhatap olacağını kabul etti.

Fakat bu tip güçlükler bir türlü son bulmuyor. Yeni bir mesele, Amerikan Sefaretine ait bir kamyonetin İstanbul yolunda 6 yaşında bir çocuğu ezip öldürmesiyle ilgilidir. Çocuğun babası, Sait Bozoğlu ceza dâvasına müdahil olarak katılmış, şoför Türk olduğu için, Türk kanunları işliyebilmiş ve şoför mahkûm olmuştur. Fakat, şoförü istihdam eden sıfatıyla, Amerikan Büyük Elçiliği aleyhine açılan dâvâyı yürütmek mümkün değildir! Elçilik, dâvâ dilekçesini tebellüğ bile etmemektedir. Bunun üzerine mahkeme, Türk vatandaşının hukukunu koruyabilmek için hangı yola baş vurmak gerektiğini, Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığından sormuştur. Fakat bizim Hariciye «Amerikan Büyük Elçiliğine tebligat yapılamaz» diyerek işin içinden çıkmıştır! Ama aynı Hariciye, Ziraat Bankasının 76 milyon lirasını dolandırmaktan sanık bir Oğuz Akal'ın bezirgân bir Amerikan firmasına olan borcunu Türk milletine ödetmek için kanun tasarıları hazırlanmasını tavsiye etmektedir!.. Utanıyoruz!

C. H. P. Programı

İlerici unsurların yüz çevirmesi, C.H.P. yi son derece endişelendiriyor. Parti Meclisi toplantılarında bile, «Sosyalist Partisi kurulursa alkışlarım» diyen parti ileri gelenleri var. Gerçi Parti Meclisinde, sosyal adalete açıkça küfür yağdıranlar da eksik değil. Ama parti yöneticilerinin çoğunluğu hâlâ ilerici görünmek sevdasındadır. «Solumuza parti geçirmeyiz» sözü, C.H.P. ileri gelenlerinin, bu arada Feyzioğlunun sık sık kullandığı bir cümledir. Bu sebeple, C.H.P. proğramını cazip hâle getirmeye karar verdi. Plân, pilâvla süslendiği gibi, C.H.P. proğramı da sosyal adaletle süslenecek. Fakat sosyal adaleti gerçekleştirmenin yolu olan devletçiliğe fazla itibar edilmesi beklenemez. Zira, devletçilik lâfı piyasanın huzurunu kaçırıyor. Piyasanın başladığı yerde ise, sosyal adaletçilik biter. Bununla beraber, C.H.P. proğramının süslü cümlelerle zenginleşeceğini kabul etmek lâzım..

C.H.P. proğram değişikliği, 27 Mayıs'tan hemen sonra 14'lerin azgın devrinde de ortaya atılmış, Araştırma Bürosu, bu konuda bir ön rapor hazırlamıştı. Ayrıca Doğan Avcıoğlu da talep üzerine, sosyal adalet içinde hızlı plânlı kalkınmanın gerçekleştirilmesi için gerekli reformlara dair uzun bir rapor kaleme almıştı. Üniversitenin genç öğretim üyeleriyle parti ileri gelenleri evlerde toplantılar tertiplemiş, proğram meselesi tartışılmıştı. Fakat 14lerin tasfiyesiyle, bütün bu hazırlıklar unutuldu. «Proğram, iyidir» dendi.

Şimdi tekrar proğram meselesinin ele alınması, partinin yeniden kritik bir devrede bulunmasının sonucu olsa gerektir. Ama proğram değişikliğine ne hâcet. C.H.P. iktidarda, bugün yetersiz bulduğu proğramına sâdık kalsa, kaybettiği sempatiyi kolayca toplıyacaktır.

İstanbuldaki C.H.P. Açık oturumu

Program değisikliği gibi buldaki açık oturum da, CHP'nin ilerici aydınları ve gençliği tekrar kazanma çabasının sonucudur. Bununla beraber, her çevreden aydınları bir araya getiren, İstanbul toplantısını sempatiyle karşılamak lâzım. Toplantıda, Sosyalist kanadı tek başına Çetin Altan temsil ediyordu. Özel teşebbüsçüleri ise Vehbi Koç, Suat Ulagay, (İbrahim Etem Ecza Müessesesi), Haldun Kip, (İşveren Konfederasyonu) İlhan Lök (İşveren Konfederasyonu) ve Hâlis Kaynar (İş Bankası) temsil ediyordu. İşçilerin tek temsilcisi de İsmail Topkar idi. Özel teşebbüsçü veya moda tâbiriyle orta yolcu politikacılar da hesaba katılırsa, toplantının sosyalist görüş aleyhindeki dengesizliği derhâl sırıtmaktadır. Açık oturumda bir de, dar anlamda Atatürkçülüğün tâviz vermez savunucuları olan Tarık Zafer Tunaya ve Behçet Kemal Çağlar grubu vardı.

Çetin Altan
«Demokrasi bu mu?»

Oturum Özel teşebbüs alkolü biraz fazlaca alan bir kokteyl şeklinde geçti ve bir diyaloğ hâline bir türlü gelemedi.

İlk sözü alan Çetin Altan, kendine has zekâsı ve esprileriyle, sosyalist görüşü savundu ve fikir hürriyetinin sadece hükûmete çatma serbestisinden ibaret sayılamıyacağını, asıl İktisadi alanda fikir hürriyetine ihtiyaç bulunduğunu fakat bu meselede tahammülsüzlük gösterildiğini belirtti. Çetin Altan, devletin özel sektörü zenginleştirmekle meşgul olduğunu, millî gelirin yüzde 34 ünü yüzde 2 nin paylaştığını, bu suretle paraya sahip olanların siyasi partilere hükmettiğini, bizim de buna demokrasi dediğimizi ortaya koymakta güçlük çekmedi.

İhale yolsuzluklarından bahseden ve devlet sırtından zenginleşen özel teşebbüse yüklenen Çetin Altana Vehbi Koç cevap verdi. Koç'a göre, çürük yapılan işlerin sorumlusu, 2490 sayılı kanundu. Koç, «İş yapmak için benim kanaatime göre çok kitap okumaya lüzum yok. Komşu Yunanistana ve İsraile bakıp işlerimizi düzeltebiliriz» diyordu. Ne var ki iki asırdır hep Batıya baktığımız hal de, işlerimizi bir türlü düzeltememiştik.

Başbakan Yardımcısı Feyzioğlu ise, «İlk defa Türk lâstiğine kavuştuk» tarzında yabancıların yurdumuzda imâl ettiği lâstikle övünmek gibi Menderes devrine has mübalağalara sık sık kaçmakla beraber iyi bir konuşma yaptı. Feyzioğlu, «15 yılın kısır çekişme mevzuları mâzide kalmıştır. Ve Türkiye bugün gerçek meselelere eğilen bir memleket hâline gelmiştir. Açık oturumların konuları bile değişmiştir» diyordu. Kısır af kampanyalarına,l plâvsız plân edebiyatına rağmen, bu iyimserlik güzeldir.

Prof. Çelikbaş'a gelince Çetin Altanın söylediklerini anlamadığını gösteren bir konuşma yaptı. Çelikbaş, «Daha önce konuşan Çetin Altan arkadaşımız daha çok hürriyet istediklerinden söz ettiler. Hudutsuz hürriyetler çok kere anarşiye müncer olur. Anarşi içinde kalkınmanın sonu da diktatörlüktür.» diyordu.

Behçet Kemal Çağlar ise, halkçılık ilkesinin derinliklerine inmiyen bâzı öfkeli Atatürkçülerin hayal kırıklığını dile getirdi. Çağlar, «Son seçimlerde millete lâyık olmıyanlar seçildi. 1908 den beri, Meclis oturumlarının bu kadar boş ve idealsiz kaldığını görmedik. Mâsum halk aldatılıyor. Atatürkçü aydınlar birleşiniz» diyordu. Feyzioğlu, cevaplandırılması kolay olan bu öfkeli konuşmayı ele alıp puan toplamakta güçlük çekmedi.

Toplantı aralıksız 4 saat 45 dakika sürdü. 20 hatip konuştu. Fakat konuşmalardan zihinlerde fazla bir şey kalmadı. Herkes başka bir dili konuşuyor, ayni kelimeler herkesin ağzında başka mânâ alıyordu. Ama bu tip toplantılar yine de faydalı.

Plân Sosyalist Olsaydı

Geçen hafta müstafi plâncılardan Sosyalist Kültür Derneği üyesi Atillâ Sönmez, Türk Devrim Ocaklarının Ankara şubesinde, «Plân Sosyalist Olsaydı» konulu ilgi çekici bir konferans verdi.

Ocak Başkanı Yüksel Altınerin takdim konuşmasından sonra söz alan D.P.T. nin eski İktisat Dairesi Başkanı, «Hazırlanan plân sosyalist değildir. Esasen bu düzende sosyalist plân yapılamaz» diyerek konuşmaya başladı. Sönmeze göre, sosyalist plân hedefleri itibariyle, başlıca üç özellik taşır:

1 — Reel millî geliri hızla arttırmak.

2 — Devamlı ve kararlı bir gelir artışı sağlamak için lüzumlu yapı değişikliklerini gerçekleştirmek ve yapı değişikliklerini halk çoğunluğu için en düşük maliyet ilkesine göre yapmak.

3 — Yukardaki tedbirleri çoğunluğun refahını arttırma hedefine göre düzenlemek.

Atillâ Sönmez
Sosyalizm nire, plân nire?.

Bugünkü plân ise, sosyalist değildir. Çünkü:

1 — Özel ve kamusal mülkiyet yapısında önemli bir değişiklik getirmemektedir.

2 — Külfetlerin ve nimetlerin paylaştırılmasını, adaletsizliği arttırıcı yönde değiştirmektedir.

3 — Resmî ve özel dış sermayeye geniş ölçüde dayandığı için, plân kapitalist gelişmenin vâsıtası haline gelmektedir.

4 — Bölgeler arası gelir dağılışı da ihmal edilmiştir. Plân, hedefleri kadar, metodu bakımından da sosyalist değildir. Bütün hesaplar, mevcut ekonomik ve sosyal yapı değişmiyecekmiş faraziyesine göre yapılmıştır.

Mevcut yapıdaki her değişiklik, mukavemetle karşılaşmış ve memleket gerçeklerine uymuyor iddiasıyla reddedilmiştir.

Halbuki sosyalist plânın temel hedeflerinden biri, ekonomik ve sosyal yapıyı değiştirmektir. Ekonomik ve sosyal yapı, sosyalist plânın «veri» si değil, değişkenidir.

Sosyalist plân ayrıca:

1 — Teknik ve teknolojik ilerlemeyi, ekonomik yapıya daha geniş ölçüde sokma imkânını bulurdu.

2 — Sosyalist plân, tüketimin yapısını da bugünkü gelir dağılışına bağlamayıp, gelir dağılışını iyileştirecek şekilde düzeltmeye yönelirdi.

Sosyalist plânda temel hedef, toplum yapısını değiştirmektir. Türk sosyalistleri bu konu üzerine dikkatle eğilmeli ve etraflı araştırmalar yapmalıdır.

Sönmezden sonra, toplantıyı yönetmekle görevlendirilen Necat Erder konuştu. Erder, plân konusunda teknisyenlerle politikacılar arasında çıkan anlaşmazlık üzerinde durdu: Plân, bugünkü düzenin siyasî tercihlerini yansıtan stratejiye göre hazırlanmıştı. Teknisyenler plâna, kendi siyasi tercihlerini değil, politikacılar tarafından çizilen stratejinin tercihlerini koymuşlardı. Anlaşmazlık, politikacıların tesbit ettikleri stratejiye aykırı olarak plânda değişiklik yapmak istemeleri üzerine çıkmıştı. Anlaşmazlık özellikle iki noktada patlak vermiştir:

1 — Stratejiye göre, tasarruf politikası, gelir dağılışını düzeltici yönde olmalıdır. Halbuki vergi kararları, gelir dağılışını daha da bozmuştur.

2 — Strateji, toprak reformu ve iktisadî devlet teşebbüslerinin reorganizasyonu gibi temel yapı değişikliklerini öngörüyordu. Fakat bu reformlar, mevcut menfaat düzeninde değişiklikleri gerektirdiğinden ciddî olarak ele alınmamıştır.

Erderden sonra Zeki Kuruca, Perihan Çambel, Atilâ Karaosmanoğlu, V e l i K a s ı m o ğ l u, Kâsım Paksoy gibi bir çok hatip söz alarak görüşlerini açıkladılar ve toprak reformu, bölgelerarası gelir dağılışı, vergi meselesi, plânın anayasanın sosyal adalet felsefesine aykırılığı gibi bir çok önemli meseleler üzerinde durdular. Hesap uzmanı Zeki Kuruca, «Tek kurtuluş yolu, sosyalist plândır. Mevcut düzen sosyalist olmasa bile, sosyalist plân hazırlamaya mecburuz» diyordu. Bu görüşe cevap veren hatipler ise, «sosyalist plânın zaruretine biz de inanıyoruz. Fakat sosyalist olmayanların sosyalist plân yapması eşyanın tabiatına aykırıdır» görüşünü savundular.

Oturum, N e c a t E r d e r i n k a p a n ı ş konuşmasıyla son buldu. Erder bu konuşmada, kısaca sosyalizmin ilkelerini anlattı ve sözlerini «sosyalist düşünceyi geliştirmekte ve yaymakta çeşitli kuruluşlar görev almıştır. Türk Devrim Ocakları Ankara şubesi de, bu yolda olumlu çabalar göstermektedir. Bütün aydınlar, sosyalizmi benimseyip yaymayı ve halka göstermeyi görev edinmelidir» diyerek bitirdi.

YAZISIZ

Bir vergi Skandalı

A.P. Senatörü İhsan Sabri Çağlıyangil, T.B.M.M. nin son tatilini üzgün geçiren politikacılardan biri oldu. Buna sebep, Vergi Usul Kanununda yaptırdığı bir değişikliğin, Niyazi Ağırnaslı gibi bâzı halktan yana senatörler tarafından farkedilerek, son dakikada kaldırılması oldu.

Çağlıyangil, Senato Komisyonunda bâzı armatörlere 10 milyon liralık kazanç sağlıyacak bir hükmü koydurtmayı başarmıştı. Fakat iş Senatoya gelince, durum değişti. Tabiî Senatör Osman Köksal, bu hükümden kimlerin faydalanacağını, Maliye Bakanına sordu. Hüküm, eskiden gemilerin satışından alınan yüzde 60 Hazine hissesinin kaldırılmasıyla ilgiliydi. Maliye Bakanı durumu saklamadı ve 10 milyon liralık muafiyetten başta Sâdıkzâdeler olmak üzere üç firmanın faydalanacağını açıkladı! Bu açıklama, işbilir Çağlıyangilin gemisini karaya oturttu. Karaya oturan Çağlıyangil öfkesini, «Komisyonda servet düşmanlığı yapanlar var. Bunlar, 100 bin liralık servetleri üç nesilde Hazineye intikâl ettirecek veraset vergileri hazırlıyorlar» diye almaya çalış-

tı. Fakat Senato çoğunluğu, Sadıkzâde Şirketi temsilciliğinin yarattığı hayret içinde, bu servet düşmanlığı edebiyatına ilgi göstermedi.

İhsan Sabri Çağlayangil
Servet dostu!...

Karaborsa!

Hükûmet, nihayet karaborsaya karşı tedbir alma zaruretini kabul etti. Karaborsa, ençok inşaat sanayiinde görülmektedir. Nitekim geçen yıl da piyasa henüz canlanmadan başta demir ve çimento olmak üzere inşaat malzemesi karaborsaya düşmüştü. YÖN 42. sayısında, çimentonun Ankarada 7 lira yerine karaborsada 12 liraya, Karabükte 170 kuruş olan demirin piyasada 250 kuruşa satıldığını yazıyor ve Sanayi Bakanının gözleri önünde bir iki büyük firmanın giriştiği demir oyunlarını açıklıyordu. Hükûmet o tarihlerde, bu karaborsacılığa karşı hiç bir tedbir almadı.

Herkesçe bilinen birkaç büyük firma, milyonlar vurdu. Bu yıl ise inşaat çok daha fazla olacağından, geçen yılın tecrübesini unutmıyan inşaat sahipleri haklı olarak stok yapıyorlar. Vurguncular da, vurgun peşinde. Nitekim çok nüfuzlu bir firma, ihtiyacı olmadığı halde, 70 milyon liralık çimento kapatmak istedi! Bütün bunlar Hükûmetin bildiği şeyler. Hükûmet, gerçekten isterse, kredilerini keserek dahi, bu büyük firmaların karaborsacılık faaliyetini önliyebilir. Yeter ki istesin. Çelikbaş, İzmirde, «Bu yıl inşaatın fazlalığı dolayısıyla inşaat malzemelerini karaborsaya intikalini önlemek için bâzı tedbirler almış bulunuyoruz. Çimento ve demir vatandaşın ihtiyacına göre tevzi edilecektir. Kredi ile demir satışı yoktur. İhtiyaçtan fazla demir verilmiyecektir. Bunun yanında ithalât yapılarak piyasanın isteği karşılanacaktır» dedi. Bunlar yerinde tedbirler, fakat uygulanacak mı? Hatta çimentoda ithalâta da lüzum yok. Sürüncemede bırakılan bir elektrik hattının sür'atle ikmali, memleket çimento ihtiyacının fazlasıyla karşılanmasına yeter. Bütün mesele Hükûmetin, karaborsacı büyük firmalara karşı enerjik davranmasına bağlı. Bu yapılacak mı? Şüpheliyiz. Zira Hükûmet, ihtiyaç olmadığı halde, 70 milyon liralık çimento stok etmek istiyen büyük firmaya, bol miktarda damperli kamyon müsaadesi verdi. Firma oturduğu yerden milyonlar kazanacak. Halbuki memlekette ihtiyaçtan çok fazla kamyon var. Plân, kamyon ithalinin lüzumsuzluğunu belirtiyor. Nitekim büyük firmaya tanınan son kamyon ithali müsadesinden sonra, müttafi plâncılar, «Bu karar, plâna aykırı. Gerekli damperli kamyonlar karayolları Genel Müdürlüğünden sağlanabilir» demekten kendilerini alamadılar.

Mesele, herşeyden önce devletin devlet olması.

T. İ. P. İzmirde

Geçen hafta TİP İzmir İl binasının açılışı heyecanlı bir toplantı sahne oldu. Eski İzmir Valisi Senatör Burhanettin Uluç ve TİP Senatörü Niyazi Ağırnaslı açılış için Ankaradan İzmire gelmişlerdi.

Eski İzmir Valisi Uluç, toplantıda «İşçi sınıfının göstereceği birlik ve uyanıklık nisbetinde güçlenebileceğini, haklarını da ancak o nisbette savunabileceğini, bu sebeple bütün işçilerin TİP'te toplanması gerektiğini» belirterek, İzmir işçilerine değerli desteğini getirdi. Konuşma, işçilerin TİP'e olan rağbetini arttırdı. Fakat işçiler de Senatör Uluçu partiye davet edince Uluç paşa, «şimdilik beni serbest bırakın» dedi ve gülümsedi.

Ağırnaslı ise heyecanlı bir konuşma yaparak, «Çıkarcılara ve statükoculara karşı, yoksul halkımızı uyarmalıyız» dedi. O gece Gültepede yapılan sohbet toplantısında ise çeşitli memleket meseleleri dile getirildi.

27 Mayısçı Gümüşpala

Çetin Altan, Genelkurmay Başkanı Gümüşpala'nın gizli bir tâmimini yayınladı. «Menfi propagandalar hakkındaki» tamim hiç bir yoruma ihtiyaç göstermiyecek kadar açık: «Silâhlı Kuvvetlerimizin giriştiği ve dünya tarihinde bir benzeri daha bulunmıyan Milli İnkılâp Harekâtını hazmedemiyen bâzı bozguncu ve menfaatperest kimselerin, bu eşsiz başarıyı gölgelemeye çalıştıkları görülmektedir. Bu gibi kimselerin ekseriyetini, hasis menfaatini her şeyin üstünde gören, kendini vicdan bütünlüğü, hak ve adalet duyguları içinde vatan ve millete adamaktan korkan bedbahtlarla, yabancı ideolojisi hesabına satın alınmış kimseler teşkil etmektedir v.s. v.s.»

Gümüşpalanın o tarihlerde bozguncu, menfaatperest, yabancı ideolojilere satılmışlar diye suçlandırdığı kimseler, bugün kader birliği yaptığı arkadaşlarıdır!

Grev

İstanbul Tekstil Örme ve Giyim Sanayii İşçileri Sendikası da, grev tasarısı hakkındaki görüşünün açıkladı. Açıklama, tasarıda, grev hakkı önüne önemli engeller dikildiğini gösteriyor. Belli başlı engeller şöyle sıralanabilir:

1. Grev târifinde her işi bırakma grev sayılmıştır. Bu hatalıdır. Meselâ işveren, işçi ücretlerini ödemediği takdirde, işçinin çalışma mecburiyeti yaktur. Bu hâlde işi bırakmak tasarıya göre grev ve kanuni torfalitelere uymadığu için de suçtur. Bu surette hukuken haklı olan işçi, hem ücret alamamakta, hem de ücret olmadan çalışmaya zorlanmış olacaktır. O hâlde grev emsal demokratik memleketlerde olduğu gibi, doktrine uygun şekilde târif edilmelidir.

Tasarıda, tarafların veya Çalışma Bakanlığının grevi veya lokavti durdurmak için, ihtiyatlı tedbir kararı alabileceği yazılıdır.

İhtiyati tedbir, bir hakkın ziyaına sebebiyet vermemek maksadıyla alınır. Usulüne uygun bir grev hareketi ise, kanuni veya akdi bir hakkı ziyaa uğratacak bir durum veya haksız fiil değildir. O hâlde, tedbir kararı yersizdir. Grevin memleket için zararlı olması hâlinde ise, Bakanlar Kurulunun grevi geciktirmek için geniş yetkisi vardır. Bu sebeple, ihtiyati tedbir kararı hükmü tasarıdan tamamen çıkarılmalıdır.

Bakanlar Kuruluna tanınan grevi geciktirme yetkisi, aşırıdır. Geciktirme müddeti 90 günden 60 güne indirilmeli, hayatı felce uğratma tabiri maddeden çıkarılmalı ve bu yetki Cumhurbaşkanına veya onun kuracağı bir heyete bırakılmalıdır.

Grev oylaması iş yerinde Bölge marifetiyle mahkeme başkanının gözetiminde yapılmaktadır. Oylamanın iş yerinde yapılması mahzurlu olabilir. Sendika merkezi uygundur. Mahkeme başkanının yetkileri ise belirtilmemiştir.

Tasarı, 24. maddesinde işçileri hem iş yerinden ayrılmaya zorlamakta, hem de işveren isterse, greve katılmıyorum diyen herkesi iş yerine alıp çalıştırabilmektedir. İşçilerin grev süresince çalışması, her hâlükârda menedilmelidir.

Tasarının 27 ci maddesi grev zamanı işçinin ağır kusuru sebebiyle, akdinin fesh edilebileceğini âmirdir. Bu maddenin işçi için nasıl bir felâket olacağı düşünülmemiş olsa gerektir. Ağır kusur nedir? Bu her hâle ve duruma göre değişebilir. Bunun takdiri mahkemeye aittir. Şimdi bir örnek alalım: İşveren, işçilerin hemen hepsini ağır bir kusur isnadıyla işten çıkarmış olsun. İşveren bu yetkiye sâhiptir. İşverenin fasih beyanıyla iş akdi sona ermiş olur. İşçiler mahkemeye müracaat ederler. İstitraten arzedelim ki, İstanbul iş mahkemelerinde iki duruşma arası, en az 3,5 aydır. Şahitler dinlenecek, idia ve müdafaa yapılacak. Temyize gidip gelecek. Aradan en az iki sene geçecek. İşçiler iki sene sonra ücretlerini belki alabileceklerdir. ama işveren bu zaman zarfında isteğine ermiş, yâni grev yapanı atarım diyebilmiştir. İşçilerin alacaklarına gelince ticari bin bir türlü kurnazlık mevcuttur. Şirket nev'ini değiştiren veya devreden işveren on para dahi ödemez ve işçiler de yeniden işe giremez. Tasarı bu bakımdan ihtiyati tedbir alma hakkını dahi tanımamıştır. Bu sebeple, grev esnasında iş akdinin feshine müsaade edilmemelidir.

haftanın portresi

Vehbi Koç

Nimet Arzık

Başı çekikti vahşiliğin asaletiyle, gözleri karda karanlık ormanlarca baygın. Yalnızlığı bile yırtıcıydı paslı demir çubukların ardında. Bu yırtıcı yalnızlığı, bu adaleli vücudu, bu sahalar aşmak için yaratılmış tıkırdısız yaylı ayakları bir levha «ilmileştiriyordu»: LUPUS, yâni bizim bildiğimiz kurt...

Yaratıkların en güvensiziydi. Eskilerin deyimince «kendi işini kendi görmekten» ensesi toktu. Ancak buzda, beşi onu zordan birleşir, birbirlerine av olmamak için, fosforlu bakışlarını birbirlerinden ayırmadan avlanırlardı. Övünç sembolüydü zekâsı: «Kurt ihtiyar... Kurt oyuncu... Piyasanın kurdu... Kurt iş adamı...»

Atasözlerine geçmiş, demir kafesler ardında yaratıktan ötürü ismiyle hâlelendirilenleri başka türlü sanır, başka çapta düşünürdük... Meselâ «Kurt iş adamı Vehbi Koç» un ismi geçince, gözümün önüne, balmumu renginde tepeli, sönük bakışlı, çorapları «bileziksiz» çekik, şekerden muztarip muntazam ufaktan tefekten adam gelmezdi de, güvensiz, amansız, sessiz, tahammülü, küçümser, dünya gidişatından haberli, memleketinin gelişmesi hakkında yönlü ve ufuklu pençeli bir zümrenin keskinine pençeli ve derinine şuurlu, büyük kabiliyette sorumlu bir temsilcisi gelirdi. Neden gelirdi? İç susamışlığından bir miktar, bir miktar da enayilikten gelirdi!... Günaydın susamışlık, günaydın enayilik!... Muhayyelelerimizi daha çok kamçılıyacaksınız!...

★

Vehbi Koç'u ilk görüşüm at üzerinde oldu. Atlara çok merak ve para sarfediyordu hayatının o devrinde. Şeyisi peşindeydi. Bütün yaratıklara karşı «paternalist» bir tutumu vardı. Darda bir vatandaş, hayvanının yelesine doğru yardım çağıran bir avuç uzattı. Uzanan avuca seyisin aracılığıyla 25 kuruş koydurmuştu Vehbi Koç. Dedikodu, teferruat diyeceksiniz. Deyin!... Zirve sivriliği göstermiyenleri teferrüatla ölçebiliriz, insan olarak, milyonlarının dizisiyle mi ölçelim?...

★

İkinci karşılaşmam bir bakanlığın özel kalemindeydi. Vehbi Koç, Bakanı görecekti. Randevuluydu. Bakan, ölüm - dirim, düşme - kalkma gibi önemli bir sebepten gecikmişti. Topu topu beş dakika gecikti.

Vehbi Koç
Bakanlar üstü!...

Vehbi Koç, artık neyin verdiği rahatlıklaysa (herhalde vicdan rahatlığı), rahatlıkla dolu bir emniyette, elbisesinin koyu griliğinde çaprazlaşmış bekliyordu. Etrafta millet seferber olmuştu. Herkes kendini bu bekleyişten suçlu sayıyordu. Kapılar açılıyor, kapılar kapanıyor, başlar uzanıp başlar kayboluyor, koridorlarda, koridor boyunca fısıltılar uzuyordu: «Acaba neden gecikti?... Birader randevuyla adam bekletmek... olacak iş mi?...», «Faire attendre le grand capital»... Bu olacak iş miydi?...

Bu ufak olayı neden anlatıyorsunuz diyene derim ki... Toplumun başındakilerin «Koç» lar zümresine karşı gerçek tutumunu belirtiyor da ondan. İstedikleri kadar devletçilik türküsünü söylesinler devletin arabasından, gerçek tutum bu!...

★

Fikirlere gelelim... Toplumda bu kadar «nâzır» bir yer işgal edenin fikirlerine... Hımmm, bir kırıntısını Sanayi Bakanlığında, Hükûmetin Özel Sektörle toplantısında beyan etti Koç:

«Efendim... Ziraate ne hâcet?... Buğdayı zaten Amerikadan getiriyoruz. (Fikir dediğin böyle olur... Bu kadar fikirli olsam ben nice rahat yaşardım, nice rahat!...) Bu memleketi kalkındıracak sanayi ve turizm...» «Türizm» diye teläffuz ediyordu inceden)...

Fikri buydu. Tutumu da, hükûmet üyeleri kesik kesik nefeslerle heyecanlı film anlatırcasına, Kavel olayında «Koç» ların lehine nasıl maddeler sokuşturduklarını hikâye ederken, Fahrettin Kerim Gökay İstanbula Divan Oteli gibi çukulatahaneli oteller yerine, mütevazi keselilere barınak yaptırmak gerektiğini söylediği zaman da «vasi vasi» bir tutumdu. Vesayete muhtaç olanların huzurunda ben de olsam öyle gülümserdim... Yalnız frenkçede bir deyim vardır: «Rira bien qui rira le dernier»... (İyi gülen sonunda gülebilendir)!... Bakalım kader «sonunda» kimleri güldürecek!...

Başı çekikti vahşiliğin asaletiyle, gözleri karanlık ormanlarca baygın. Yaratıkların en güvensiziydi. Eskilerin deyimiyle «kendi işini kendi görmekten» ensesi toktu. Ancak buzda beşi onu zordan birleşir, birbirlerine av olmamak için, fosforlu bakışlarını birbirlerinden ayırmadan avlanırlardı. Övünç sembolüydü zekâsı: «Kurt... Kurt... kurt iş adamı... Piyasanın kurdu»...

Bu atasözlerine geçmiş, demir kafesler arkasında yaratığın ismiyle hâlelendirilenleri başka türlü düşünürdüm. Düşünmüyorum artık! Deyim de yersiz. Yersiz mi değil mi, kurtlara soralım: Direneceklerdir!

Tıp Fakültesi hocaları neyi bölüşemiyorlar?

Tıp Fakültesi Yönetim Kurulu «kliniklerin birleşmesi»ne karar verdi. Kararın tepkileri büyük oldu. 147'ler ve ona karşı olan grupun çekişmesi yüzünden alınan bu karar üniversiteyi parçalara böleceğe, hattâ fonksiyon yapamaz hale getireceğe benziyor. Olayı basın da çeşitli yönlerden ele aldı. Bu konuda yazı yazan iki fıkra yazarı, konuyu tek cepheli olarak işledikleri için bir çok yönlerden yanıldılar. Halbuki olay, şöyle gelişti:

Bugün parçalara bölünmüş olan klinikler kuruluşta tektiler. Örneğin Cerrahpaşa Hastahanesinde Birinci Dahiliye ve Birinci Cerrahi klinikleri vardı. Buna karşılık Guraba Hastahanesinde İkinci Cerrahi ve İkinci Dahiliye klinikleri bulunuyordu. Yönetimleri de bir Ord. Profesöre verilmişti. Zamanla yetişen yeni öğretim üyeleri Profesör olunca alttan itmeğe başladılar. Onlar da buralarda yatak ve idari selâhiyet istiyorlardı. Çünkü bu her bakımdan kârlı işti. Özel muayehanelerinden bir kartla gönderdikleri hastalar, yatacak yer bulabiliyorlardı. Bu, musluklarının o kişilerin cebine akması demekti.

Zamanla tazyik arttı. O günlerde çıkar yol olarak kliniklerin ikiye bölünmesini buldular. Bu sayede her iki grupta dünya nimetlerinden bol bol faydalanabilecekti. Böylece Cerrahpaşadaki Birinci Dahiliye ve Cerrahi Bölümleri 1. ve 3., Gurabadaki İkinci Dahiliye ve Cerrahi Klinikleri ise 2. ve 4. oldu. Bu durum çıkar yol olarak görülmesine rağmen, yeni çekişmelere ve masraflara yol açtı. Örneğin: Klinikler bölününce yemekhane bir tarafta, rontgen cihazları bir tarafta kaldı. *Her iki grupun eksiklerinin* tamamlanması için büyük masraflar yapıldı. «Sende falan âlet var, bende yok» meselesi de bir o kadar masrafa yol açtı. Hem para harcandığı, hem de klinikler çoğaldığı halde faydalanan halk değil, profesörler oldu.

Bazı klinik yöneticileri profesör yetiştirmedikleri için oralarda bölünme olmadı. Yalnız üstte «Ord. Prof.» *orada büyük bir boşluk*, ondan sonra doçentler geldiler.

147'lerin dönüşü

147'lerin ayrılması da durumu değiştirmedi. Değişen kâr musluğuna *dayanan küplerdi.*

Atıldıktan sonra büyük bir dayanışma gösteren 147 öğretim üyesi toplumun tepkisi ile tekrar geriye döndü. Tabii bu dönüşte gidenlerin çoğunluğunun Ord. Prof. olmasının büyük tesirleri vardı. Çoğu birçok politikacının dostu veya doktoruydu. Bunların yerine eğer 147 değil, 247 asistan gitseydi kim senin kılı kıpırdamazdı. Dönen 147'ler tekrar eski yerlerine oturmak istediler. Prof. Konuralp kendilerine: «Yalnızca üniversiteye döndüklerini, kürsü yöneticiliklerine dönmediklerini» söyleyince bir sürü olay meydana geldi. Dekanlar uzaklaştırıldı, dâvâlar açıldı. Sonunda Konuralp'in tezi haklı çıktı. Fakat, hemen toplanan Profesörler kurulunda 147'liği çoğunlukta olduğu için dekan gene değişti. Tabii, bu kürsü yöneticilerinin *değişmesi demek değildi.* Bir taraftan maddi menfaatlar, bir taraftan düne kadar kendilerinin emrinde çalışanların durumları eskileri huzursuz ediyordu. Hemen keskin zekâlar işledi ve kliniklerin birleştirilmesine karar verildi.

Kararın getirdikleri

Alınan son karara göre Guraba veya Cerrahpaşa Hastahaneleri genel bir yönetim altında toplanacaktır. *Bu bir merkezi yönetim* sistemine gidiştir. Tek bir ünite olarak kabul edilen hastahaneler 22-26 kısma ayrılmaktadır. Örneğin: Dahiliye, Kadın - doğum, Cerrahi, Nöre - pisikiyatri, Kulak - Burun - Boğaz v.b. Ayrıca ayni ünite etrafında toplanan bu sistemin içinde bütün ihtiyaçları karşılıyacak genel tesisler kurulacaktır. Bunlar: Genel biyo - kimya lâboratuarı, Genel Radyo Diagonastik Lâboratuarı, Genel Tamir Atelyesi, Hemşire yönetim kısmı gibi. Bu sisteme göre bütün hastahane tek genel yöneticinin yönetimi altında olacaktır. Bu da tabiî bir Ordinaryüs Profesör olacaktır. Yukarda saydığımız gibi her bölümün başına bir profesör geçecektir. Ayrıca her bölüm*de kendi aralarında* kısımlara ayrılmaktadır. Buraları da bir doçent yönetecektir.

Prof. Halit Ziya Konuralp
Haklı çıktı

Faydaları

Bu sistem bugün batı üniversitelerinde *uygulanan ve en verimli* olarak kabul edilen sistemdir.

1 — Bütün bölümler bir ünite etrafında toplandığı için öğrenci bir hastahaneden öbürüne koşmaktan kurtulacaktır.

2 — *Daha* iyi araştırma imkânları doğacaktır.

3 — Hastahanelerde yeni bölümler açılacak ve yeni kadrolar kurulacaktır.

Örneğin: Çocuk Hastalıkları, Uroloji, göz ve noropisikiyatri gibi.

Sistemin fayda ve yenilikler getirmesine rağmen 147'lerin dışındaki profesörler karara hemen itiraz *ettiler. Fıkra yazarları* çeşitli yazılar yazdılar. Hepsi gelen sistemin kötülüklerinden bahsettiler. Aslında gelen sistem tamamen uygar uluslardaki sistemdir. Yalnız bu güzel sistemi getiren, daha doğrusu *değişikliği istiyenleri* iten zihniyet kötüdür. Yeniliğinin doğurduğu duygular ve şahsî çıkarlar onları bu yöne itmiştir. Aslında değişiklik, olumlu yönden ele alınırsa büyük faydalar sağlıyacaktır. Ünitenin başında ehliyetli bir ordinaryüs, bölümlerin başında bir profesör, kısımların başında da gene ehliyetli birer doçent öğretimin bütün isterlerini sağlıyacaktır. Ama aslında bu güzel sistem böyle işlemiyecektir. Kliklerinden kuvvet alan eski çıkarcılar gene köşe başlarını tutacaklar, muslukları kendi ceplerine akıtmak için bütün imkânları kullanacaklar, dolayısiyle sistemi dejenere edeceklerdir.

İnsan bu ihtimaller karşısında, hemen feryat eden ikinci kadroya hak verebilir. Ama düşünülürse *147'lerden sonra* onlar da hiç bir yenilik getirmemişler sistemi kendi çıkarlarına kullanmışlardır. Üniversite gene eski zihniyetinden hiçbir değişiklik yapamamıştır. Zaten olumlu düşünselerdi yapacakları tek şey hemen feryat etmek değil, yeni sistem içinde önemli mevkilere yeterli kişileri getirmenin mücadelesi olacaktı. Öte yandan 147.ler eğer iyi niyetli iseler onların da yapacakları şey yeni sistemin başına geçmek değil, kabiliyetli öğretim üyelerinin başa geçmesi mücadelesini sağlamak olacaktır. Fakat her iki grup da bu yolda değildir.

Çıkar yol

Bugün Tıb Fakültesinin her kliniğinde, lâboratuarında, sınıfında politika yapılmaktadır. Bu durum esas amaç olan ilmî çalışmaları geri plâna atmaktadır. *Bu* mücadeleler daha çok enstitülerde değil de kliniklerde olduğuna göre, bir menfaat mücadelesidir. Çetin Altan'ın da belirttiği gibi klinik yöneticisinin geliri 3-4 misli artmaktadır. Enstitülerde bu çekişmenin olmayışının sebebi, yatak olmayışı, hasta bakacak polikinliğin olmayışıdır.

Eğer bir anlaşmaya varılmazsa ortada *Tıb Fakültesi diye bir şey* kalmayacaktır. Çekişenler de Üniversitenin yıkıcısı olacaklardır. Çekişenler biraz hislere ve daha çok menfaate dayandığına göre yapılacak tek şey öğretim üyelerinin dışardaki kazanç imkânlarını kaldırmaktır. Hastahanelerde de kendilerine yatak verilmemelidir, o zaman öğretim üyelerine fazla ücret ödemek gerekecektir. Bu durum belki devlete fazla külfet yüklüyecektir. Fakat Üniversitenin kurtarılması buna bağlı görülmektedir.

Karne ticareti

İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi yeni bir kazanç yolu daha buldu. Buna kazanç demek de doğru değil, öğrenciyi sömürmek daha doğru... Fakülteye kaydolurken verilen karneler değiştiriliyor, yerine kitap şeklinde hazırlanmış büyük karneler veriliyor. Fiyatı 150 kuruş! Falan kitapevlerinden almağa mecbursunuz. Yoksa şebekeniz damgalanmaz, imtihanlara giremezsiniz. Kesin hükümler verilmiş, tek kişi kurtulamıyor...

Öte yandan bu karnelerin dağıtılması hakkında yönetim kurulu kararı da yok. Nasıl iştir, bir türlü anlaşılmıyor. Üniversite muhtarsa aklı eser sistem mi değiştirecek? Herkes keselerini Üniversiteden yani öğrencinin sırtından mı dolduracak?

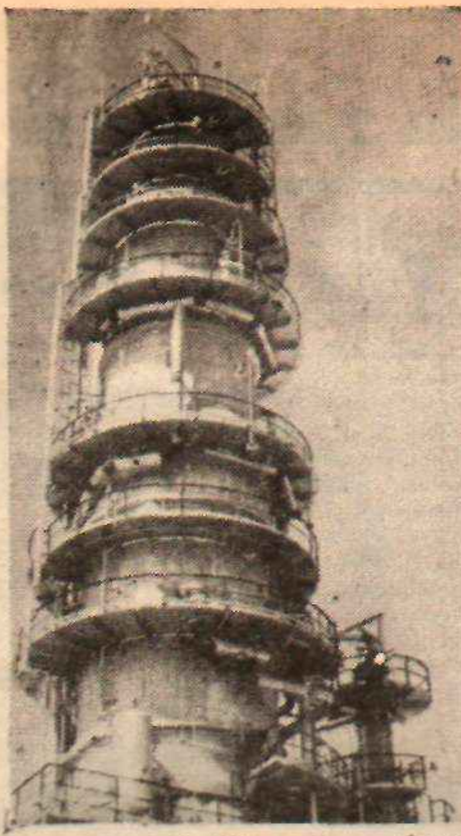
Bir karar olmadığına göre öğrenciler bu karneleri almak mecburiyetinde değildir. Nasıl olur da şebekeleri damgalamazlar? Nasıl olur da imtihana almazlar? Bu usul hangi yetkiye dayanarak konmuştur? Sekreterliğe soruyor öğrenciler, dekanla konuşunuz diyorlar... Dekan ise, yerinde *bulunamıyor...*

Peki bu karne sistemi haydi zaruridir diyelim. Ama neden dışarıda birkaç kitapçıya sattırılıyor?... 150 kuruş fiyat konan karnenin azamî maliyeti 50 kuruştur. Öğrencinin alınan 100 kuruş kâr nereye gider? Hukuk Fakültesinde 7 bin öğrenci olduğuna göre, bu 7 bin lira demektir. Kitap parasından, yemek parasından arttırılmış bir 7 bin lira... Hattâ 10.500 lira...

Bu durum, dönem başlarında salonlara sığmayan kuyruklara bir yenisinin eklenmesine sebep olmuştur. Karne kuyruğu... Kuyrukta beklemek için öğrenci derse giremez, tabiî vize alamaz, dolayısıyla imtihana giremez... *Kuyruğa girmese,* muameleler bitmez, gene imtihana giremez... Ondan sonra da sayın yöneticiler yerlerinde hiç bir şey yokmuş gibi rahatça otururlar... Sanki bir işi beceremeyince istifa etme yolu yokmuş gibi...

PETROL Kaynaklarımız Tehlikede!..

Doğan Avcıoğlu

Kraldan çok kralcılık

Başımızdaki yöneticilerin dâvalarımıza serinkanlılıkla eğilmesini önliyen bir korku var: «Ya Amerikalılar kızarsa, ya yabancı sermaye ürkerse. Sonra mahvoluruz.»

Bu korku, 76 milyon liralık kredi dolandırıcılığından sanık Oğuz Akalın bir Amerikan şirketine olan borcunu, Hazineye ödetmek için kanun tasarıları hazırlanmasına sebebiyet verdi. Bu korku, Türk petrol kaynaklarının feda edilmesine ve Petrol Dairesi gibi Devlet Kurullarının yabancı şirketlerin savunucusu haline gelmesine yol açmaktadır. Nitekim son günlerde Türk Petrol kaynaklarını koruma gerekçesiyle toplanan Bakanlıklararası komisyon, yabancı şirketleri ürkütmek endişesiyle aşağıda göreceğimiz üzere tedbir almaktan kaçındı! Sayın Muammer Aksoy'un dediği gibi, «Sanayi Bakanı ve Petrol Dairesi yetkilileri sanmaktadırlar ki, Türk Devletinin en tabii hakkı olan ve devletlerarası hukuka da aslâ *aykırı düşmeyen bazı tedbirlerle, yerli* sanayiin, yerli sermayenin ve milli servetlerin korunması amacı güdülecek olursa, böyle bir davranış Amerika ve İngiltere tarafından, kendilerine cephe alış olarak karşılanır ve bizi iktisadi yardımdan yoksun bırakır... Petrol Kanununu uygulayacak iki makam, yâni Sanayi Bakanı ve ona tâbi olan Petrol Dairesi, sermayesinin yüzde 92 si devlete ait olan Türk petrolleri A.O. ile, aklın kavrıyamıyacağı bir çatışma ve insanı sadece hayrete değil, düpedüz dehşete düşürecek bir yıpratma kampanyası içindedirler.

Türkiye Petrolleri A.O. nın Sanayi Bakanına Petrol Dairesi ile hangi konularda ve ne ölçülerde çatışma durumuna düştüğünü yakından bilen kimseler, eğer şirketi tam adı ile değil de meselâ sadece, rümuzu olan *T.P.A.O. olarak tanısalar*, bu şirketin bir Türk şirketi olduğunu, hele Hazinenin bir parçasını teşkil ettiğini akıllarının köşesinden bile geçirmezler. Hattâ diğer ecnebi şirketler, meselâ Mobil, Shell ve B.P. ye karşı davranışla, T.P.A.O. ya reva görülen tutumu kıyaslıyorlar, bu T.P.A.O. nun meselâ Demirperde arkasında yer alan bir şirket olduğu kanısına varabilirler. Evet, gerçek bu kadar acıdır; ve bu alanda, aklın kavrıyamıyacağı bir anormallik hüküm sürmektedir» (Cumhuriyet 5 Mart 1963).

Devlet şirketlerinin bu kraldan fazla kralcı tutumu karşısında, yabancı şirketler bile biraz şaşkındır. Nitekim Mobil'in İdare Meclisi Üyesi Necdet Egeran bana «Petrol Dairesinin bizi bu kadar tutmasından biraz rahatsız olduk, utandık» dedi!

Mesele ne?

Türk petrol kaynaklarını tehdit eden tehlike, Mobil, B.P. ve Shell gibi dev petrol şirketlerinin, Türk piyasasını ele geçirmek için, devlet kurumlarımızla giriştikleri mücadelenin sonucudur. Dev şirketler, yerli petrol işleyen Batman Rafinerisini kontrol altına almak amacındadır.

Mobil, B.P. ve Shell müştereken, 3 milyon 200 bin kapasiteli bir rafineri (ATAŞ) kurmuşlardır. Caltex ve Türkiye Petrolleri 1 milyon ton kapasiteli İzmit rafinerisine (İPRAŞ) sahiptir. Türkiye petrolleri ayrıca 1962 istihsali 620 bin tonu bulan ve kendi ham petrolümüzü değerlendiren Batman rafinerisini işletmektedir. Böylece petrol alanında 4,5 milyon tondan fazla bir kapasite yaratılmıştır. İstihlâk ise, 2,5 milyon ton civarındadır, ihracata kimse yanaşmadığı veya yanaşamadığı için, istihsal ile istihlâk arasında büyük bir dengesizlik vardır. Bu dengesizlik özellikle benzinde görülmekte, üstün imkânlara sahip yabancı petrol şirketleri, satışları Türk petrolü aleyhine genişletmektedir. *Nitekim İpraş ve* Batman petrol ürünlerinin dağıtımını yapan Petrol Osif'in satışları ciddi bir azalma göstermeye başlamıştır: Petrol Ofis, 1956 da Türkiyenin petrol ihtiyacının yüzde 38 ini karşılarken, 1960 da yüzde 22 ye düşmüş, 1961 de yüzde 28 e ancak ulaşabilmiştir. 1962 nin ilk altı aylık durumu ise daha endişe vericidir. Petrol Ofis bu devrede, memleket ihtiyacının benzinde yüzde 21 ini, gazyağında yüzde 16 sını ve motorinde ve yüzde 28.5 ni karşılıyabilmiştir.

Petrol Ofis'in satışlarının azalması yerli ham petrolün değerlendirilip piyasaya sürülmesini baltalamaktadır. Nitekim tamamen yerli petrolle çalışan Batmanda, stoklar yığılmaktadır. Benzin stoku 9 bin ton gibi kritik bir seviyeye ulaşmıştır. Tedbir alınmazsa, Batman stokları gittikçe artacak, dolayısiyle petrol kaynaklarımızı işletmek imkânsız hale gelecektir. Halbuki dev yabancı şirketler, ithal malı petrolü serbestçe işlemektedirler. Böylece Türk ham petrolünün yerini, ithal malı petrol almakta ve gayesi Türk petrol kaynaklarını geliştirmek olan Petrol Kanununa aykırı bir durum ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle yabancı şirketler, istedikleri kadar ham petrol ithal edebildikleri ve Türk piyasasına kolayca hâkim olabildikleri için, yerli petrol kaynaklarını geliştirmek güçleşmektedir.

Hükûmet ne yapar?

Ne çâre ki hükûmet bu duruma yıllardır seyirci kaldı. Böyle bir tehlikenin çıkacağı, 3,2 milyon kapasiteli ATAŞ'ın kurulmasına karar verildiği dakikada belliydi. Nitekim Devlet Teşekküllerinin petrol ihtiyaçlarını bir devlet teşekkülü olan Petrol Ofisten karşılamaları için alınan normal bir hükûmet kararını, «ahlâp prensiplerine göre şüp heli ve yabancı yatırımcıların kafalarında Türk hükûmetinin ciddiyeti hakkında sorular yaratıcı» sayacak kadar yabancı *özel sermaye şampiyonluğu yapan Amerika*lı uzman Wordon bile rafineriler daha çalışmaya başlamadan çok önce, tehlikeyi belirtiyordu, Wordon Petrol Ofisle ilgili raporunda özetle şöyle demektedir:

«Can çekişen bir Petrol Ofis, rekabet karşısında piyasa durumunu devamlı olarak kaybetmektedir. Ofis Batmanın mâmul mallarını satmakla görevlidir. Fakat diğer taraftan toplam sivil istihlâkin iki misline eşit kapasitesi olan bir rafineri (ATAŞ) kurulmaktadır. Ataş'ın mallarını satan ve piyasanın takriben yüzde 70 ini ellerinde bulunduran yabancı şirketler, Petrol Ofis zararına piyasa durumlarını geliştirmek için, bütün maharetlerini kullanacaklardır. Bu onların devlet rafinerilerinin zararına olarak istihsalde bulunacaklarını açıkça göstermektedir. Eğer Petrol Ofis piyasadaki mevkiini kaybetmeye devam eder ve rakip şirketler durumlarını kuvvetlendirirlerse, devlet rafinerilerinin işletme zararları artabilir.»

Gerçek bu kadar açıktır ve çok önceden bellidir. Serbest rekabetin savunucusu bir Amerikalı uzman bile, gerçeği bütün çıplaklığıyla, yıllarca önce ortaya koymuştur. Fakat Türk hükûmetleri oralı bile değildir! Hükûmet, kuruluşundanberi büyük bir dinamizm gösteren Türkiye Petrolleri A. O. lığı tehlike çanlarını çalınca bile yerinden kıpırdamadı. Türkiye *Petrollerinin tezi şu*dur: Memleketimiz 1962 de yarım milyon tondan fazla petrol ihtiyacını kendi kaynaklarından karşılamıştır. 5 yıllık plân sonunda ise 2 milyon ton yerli ham petrol istihsal edebileceğiz. Bu, memleketimizin yılda 33 milyon dolar tasarruf etmesi demektir. Yalnız yabancı petrol şirketlerinin Türk Petrol kaynaklarını kurutmasını önliyecek tedbirleri almak lâzımdır. Petrol Kanunu da bunu gerektirmektedir. Kanunun ikinci maddesi, gayenin Türk Petrol kaynaklarının «Sür'atle, fasılasız ve verimli bir şekilde geliştirilip kıymetlendirilmesi» olduğunu söylemekte ve bu maksada uygun düştüğü nisbette yabancı menşeli petrol ile yapılan ameliyatın gelişmesini ön görmektedir. Bu durumda, Türk Petrol kaynaklarını korumak için gerekli tedbirleri almak üzere *Kanunun 24 üncü maddesine uygun* şekilde Bakanlıklar arası komisyon toplanmalıdır. Türk Petrolleri, en uygun tedbirin ham petrol ithalâtının, yurt ham petrolünün gelişmesini engelemiyecek şekilde ayarlanması olduğu tezini savunmaktadır. Bu tedbir, petrol kanununa uygun tarzda ve kolaylıkla alınabilir: Petrol dairesinin, ham madde getirirken, rafinerilere, ne miktar ve ne çeşit petrol ürünleri yapacaklarını sorması ve memleket ihtiyaçlarına göre, bildirilen rakamları ayarlaması kâfidir.

Türk petrolleri bu düşünceyle, Petrol Dairesine müracaat etti, Bakanlıklar arası komisyonun toplanmasını ve tedbir almasını istedi. Petrol Dairesi buna lüzum olmadığı cevabını verdi. Petrol Dairesine göre, yabancı şirketler, Petrol Kanununun 112 nci maddesinin ikinci ve beşinci fıkralarına göre, petrol ihtiyaçlarını istedikleri gibi tesbit edebileceklerdir. Daire bu düşünceyle komisyonun toplanması talebini reddetti. Halbuki, Petrol Kanununda, dış ticaret ve ithalât rejimimizi, petrol ithaline müdahalemizi önliyecek şekilde kısıtlıyan hiç bir *hüküm yoktur. Cumhuriyet* hükûmeti, Gümrük Kanununun 12 nci maddesine göre, malî ve iktisadi zaruretlerle, mallarına giriş ve çıkışını kısıtlayabilir ve kaldırabilir. Petrol kanunu buna bir istisna getirmemiştir. Fakat yabancı şirketleri ürkütmekten çok ürken Petrol Dairesi, Petrol Kanununu Adam Smith zihniyetiyle yorumlayarak, yabancı şirketler canlarının istedikleri gibi ithalât yaparlar diyordu! Yabancı şirketleri ürkütmektense, Türk Petrol kaynaklarının baltalanmasını göze almak şâyanı tercihti! Gerçi kanunun ikinci maddesi, gayenin Türk Petrol kaynaklarını geliştirmek olduğunu söylüyordu. Fakat bu diğer maddelere uygun düşmiyen klâsik bir maksat maddesiydi. Bu sebeple herhangi bir tedbir alınmasına lüzum yoktu!...

Kapitûlasyo[n] zihniye[t]

Petrol Dairesinin red kararı üzerin
Türkiye Petrolleri, Bakana itiraz etti, B
kan meseleyi, adına Petrol Komiseri d
nilen hakeme havale etti. Sanayi Bak
Petrol Komiseri olarak, Ankara 2. Tica
Mahkemesinin bilgili ve uyanık Başka
Dr. Osman Tolun'u seçti. Osman Tolu
Petrol Dairesinin görüşüne uymadı ve g
rekli tedbirleri almak için Bakanlıklarara
kurulun toplanması lehine karar aldı. Ma
keme, Petrol Dairesinin zihniyetini orta
koymak bakımından ibret vericiydi. Petr
Dairesi temsilcisi, «ille de serbest rekabe
diyordu. Daireye göre, «Petrol sahasına y
pılacak yatırımlar her şeyden önce, huk
ki ve iktisadî emniyet ister. Bunu kald
dığımız gün, bu yatırımlar sıfıra münc
olabilirdi.»

Petrol Şirketleri temsilcileri ise, «Kar
lıklı anlaşmalar değişmez. Bunu bozm
memleketin yüksek menfaatlerine ayk
dır. Yapılan yatırımları tehdit eder» d
yüksek perdeden konuşuyorlardı. Onl
Petrol Kanununun gerekçesinde, «Şirket
rin hak ve vecibeleri, tarafların rızaları
madıkça, hüküm ve şartlar, ihlâl edil
dikçe» bir daha değiştirilemez görüş
deydiler. Ne var ki bu, B.M.M. nin kapit
lâsyon mahiyetinde görerek kaldırdığı 1
maddenin gerekçesiydi! Fakat yabancı ş
ketler, her türlü hükümranlık haklarını h
çe sayarak, «biz râzı olmadıkça, hiç b
şey yapamazsınız» diyebiliyorlar ve DP. i
tidarının bile reddettiği bir maddenin ger
çesini delil diye kullanabiliyorlardı!

Gerçekten yabancı şirketler râzı olm
dıkça bir şeyler yapmak, hayli güç ol
gerektir. Nitekim hâkim Osman Tolun'
kararına rağmen Sanayi Bakanı Çelikb
Bakanlıklararası Kurulu toplamakta 5
tereddüt geçirdi. Bakan, nihayet, tazyikl
altında, Petrol kaynaklarımızı geliştirme h
defini güden 2. madde hükmünü uygulam
üzere, Bakanlıklararası Komisyonun topla
masını istedi. Ne var ki komisyon, «Petr
Kanununa göre alınacak bir tedbir yoktu
hükmüne vardı.

Açık bon[o] politika[sı]

Bakanlıklararası komisyonda iki gör
çarpıştı. Bakanlardan birincisi, Ticaret B
kanlığı temsilcisi tarafından da hararet
desteklenen petrol dairesinin görüşüyd
Bu, «tedbire ne hâcet» teziydi. İkinci
ise, Gümrük, Maliye ve Sanayi Bakanlık
rı temsilcilerinin benimsediği, Türkiye pe
rollerinin «tedbir alma» teziydi. Maliye B
kanlığı temsilcisi, «petrol konusuyla b
yabancı şirketlere açık bono vermedik. Ha
petrol ithalini istediğimiz gibi ayarlam
bizim en tabii hakkımızdır. Bu ithalâtı k
ta yoluyla tahdit edebilirdik. Fakat ithal
Petrol Dairesi emrine vermeyi tercih

NEREDE[N]

Sayın İnönü, 1954 yılın
yordu: «Petrol Kanunu
kanunla memleket, bilinme
bu memleketi sokakta hazı
avuç harabe hâlinde ele al
ğız. Bu memlekette kapitül
sına aslâ müsaade etmiye
mücadele edeceğiz... Petrol
memleketin canevine doku
teceğiz. Gelmezsek, yakınd
man uğraşacağım. Bırakma
İnönü, şimdi iktidarda
Kanununu değiştirmek şöy
olarak ham petrol ithalini
sini baltalamayacak şekild
mektedir.»

tik» diyordu.

Komisyonda uzun tartışmalardan sonra esas itibariyle, Petrol Dairesinin görüşü hâkim oldu. Bakanlıklar temsilcileri, Petrol Dairesinin görüşünün aksine, Türk Petrol kaynaklarını korumak için tedbir alma yetkimiz bulunduğunu kabul etmekle beraber, şimdilik Petrol Kanunu çerçevesinde tedbire ihtiyaç olmadığı kanısına vardılar. Onlara göre istihsal, kalkınma plânında tesbit edilen esaslara göre ayarlanmıştır. Ancak, Batmanda da benzin stokları artmaktadır. Bu artışı önlemek maksadıyla petrol kanunu dışında iktisadî ve ticarî tedbirler alınmalıdır.

Komisyonun görüşü budur. Fakat bu günlerde resmî gazetede yayınlanacak olan karar, Bakanın direktifine uygun düşmemektedir: Bakan Petrol Kanununa göre tedbir almak için komisyonu toplamıştır. Komisyon ise, «Petrol Kanununa göre tedbir almaya mahal yoktur» demekte ve idare-i maslahatçı bir düşünceyle, Petrol Kanunu dışında tedbirler araştırılmasını tavsiye etmektedir.

Bu durumda, petrol kaynaklarımızın başlıca işleticisi olan Türkiye Petrolleri, fazla bir ümit olmamakla beraber Sanayi Bakanına itirazda bulunacaktır. Bu itiraz da kabul edilmezse, Danıştaya gitmekten başka yol kalmamaktadır. Görüldüğü gibi, Türk Petrol kaynaklarının geliştirilmesi dâvasında başlıca engel petrol kaynaklarımızın baş savunucusu olması gereken, devletten *gelmektedir. Muammer Aksoy'un ifadesiyle,* «Türkiyenin petrol dâvasının aksayan, hattâ bu dâvanın halledilmesine engel olan unsur, ne garip ki onu çözmeye mecbur olan, çözmekle görevli olan kuvvettir, yâni devlet gücüdür.» Anayasamızın 130 uncu maddesi, «devlet, tabii servet ve kaynaklarımızı, kamu yararına en uygun şekilde işletmek veya işlettirmek zorundadır» dediği halde, bu hüküm boşlukta kalmaktadır.

Petrol Dairesinin millî menfaat anlayışı

Bu akıl dışı tutum karşısında, Petrol Dairesi Başkanı Kemal Aksal ile konuşmayı uygun bulduk. Kemal Aksal, «Sizin *takdirinize bırakırım, fakat bu kritik devrede,* petrol konusunda yazı yazmak millî menfaatlerimize bilmem uygun düşer mi?» dedi. «Petrol Şirketleri esasen endişeye düşmüş durumda: Basındaki son yayınlar karşısında, Türkiyede yabancı petrol şirketleri aleyhinde bir kampanyanın başladığı intibaına kapılmışlar. Hattâ bize, Petrol Kanununda bir değişikliğe gidilip gidilmiyeceğini bile sordular. Onları, basın istediğini yazar, Hükûmetin tutumunda bir değişiklik yoktur, diyerek, yatıştırdık. Yabancı sermaye bu derece ürkektir. Petrol şirketleri şimdiye kadar, petrol aramaları için 104 milyon dolar yatırdılar. Rafinerilerle birlikte bu miktar 194 milyon doları buluyor. Aramalar şimdiye kadar başarılı olmadı, hâlen bir nevmidi havası vardır. Libya ve Sahra'da petrol bulunması üzerine, büyük şirketler arama faaliyetlerini oralara kaydırmışlardır. Türkiyede aramalar yavaşlamıştır. Bu nevmidi havası içinde alınacak tedbirler, ürkütücü olabilir. Esasen Türk ham petrolü himaye görmektedir. İthal malı ham petrol, yurdumuza gümrüksüz girmekle beraber, işlendikten sonra satış safhasında gümrük ödemektedir. Yerli petrol ise bundan muaftır. Böylece bir ton benzinde 300 lira himaye sağlanmaktadır. İstihsal fazlası şimdilik benzindedir, diğer petrol ürünleri *satılabilmektedir. İstihsali* benzin dışındaki petrol ürünlerine kaydırarak bu mahzur giderilmeğe çalışılmalı ve ürkütücü tedbirlerden kaçınmalıdır. Ayrıca ham petrol ithalinin tahdidi gibi tedbirler, Petrol Kanununa aykırı düşer.»

Mobil ne diyor?

Yabancı şirketlerin görüşünü öğrenmek maksadiyle, Mobil'in İdare Meclisi Üyesi Yüksek Mühendis Necdet Egeran ile konuştuk. Egeran, Maden Tetkik ve Aramanın Petrol Şubesi Müdürü imiş. 1956 da Mobil'e geçmiş. Egeran şöyle diyor:

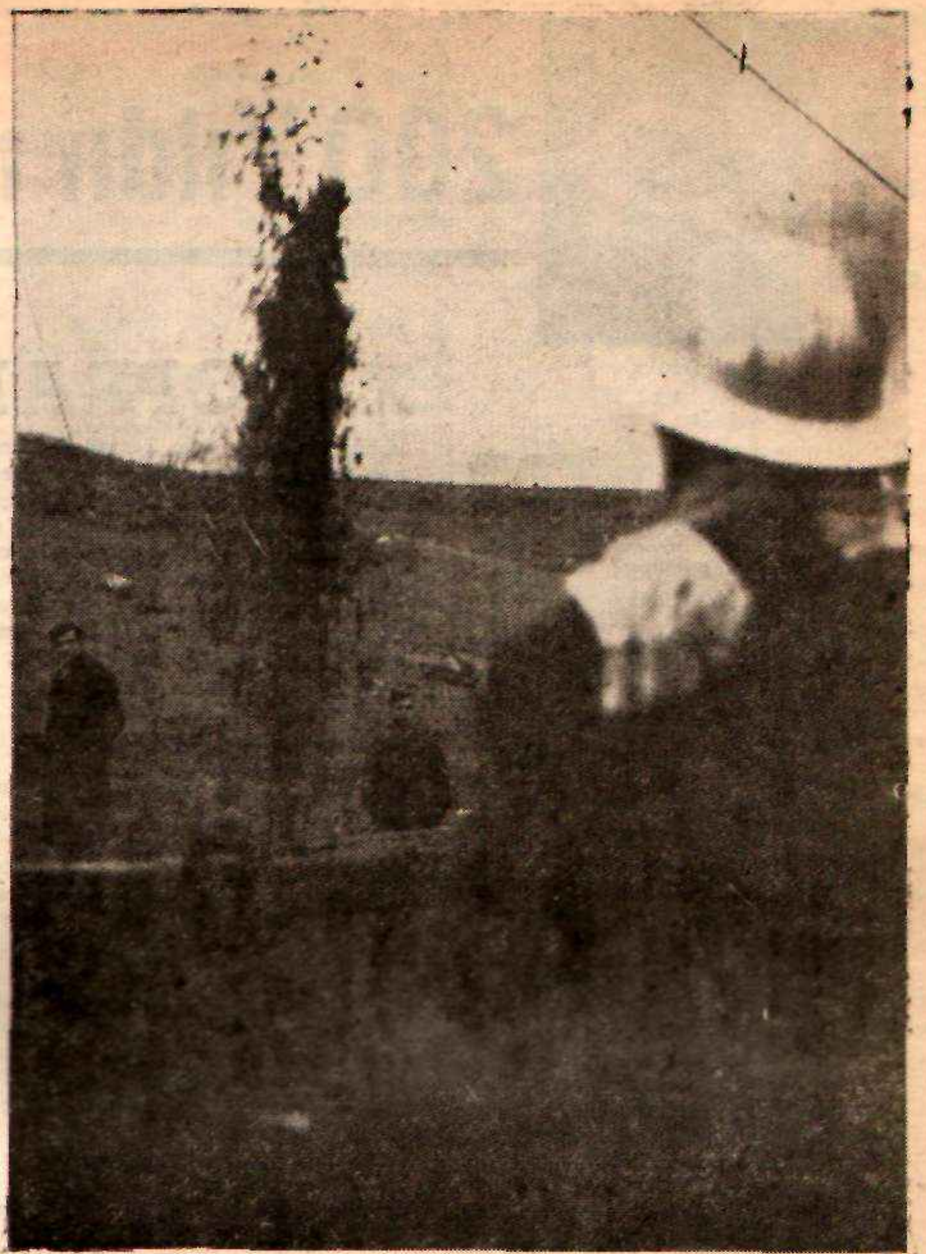
«Evet, Batmanda stoklar artmaktadır. Fakat buna rağmen rafineri kapasitesi neden yükseltilir? Batmanın Malatyaya kadar satışı varken, daha öteye gidiyor. Biz *Doğuda onlardan petrol alalım, öbür bölgelerde de onlar bizden alsın.* Bir cins takas yapmış olur ve nakliye giderlerinden tasarruf ederiz. Fakat Türkiye petrolleri, İzmit rafinerisinin satışlarını azaltacağı için bu tedbire yanaşmıyor.

Ham petrol ithalâtı tahdit edilirse, bunu kabul edemeyiz. Esasen Ataş, kapasitesinin altında çalışıyor. Çok zarar ederiz. İhracat ise mümkün değil. İthal tahdidine gidilirse, petrol arayan şirketler kaçar. Petrol Kanununun başında yer alan ve uzun incelemelere dayanan bir gerçeği unutmamalıyız. Bu incelemeye göre, Türkiye petrol bakımından zengin bir ülke değildir. Petrol ihtiyatlarının 160 milyon ton civarında kaldığı tahmin edilmektedir. 40 yıllık bir işletme devresinde, bu yılda 4 milyon ton istihsal demektir. Bu petrolü bir an önce *çıkartıp işliyebilmek lâzımdır. Ecnebi sermaye* bol miktarda gelmeli ve rahatça çalışmalıdır. Marşal yardımı dolayısiyla 1948 de fırsatı kaçırdık. O tarihlerde petrol şirketleri 8 rafineri kurmaya talipti. Bizim hükûmet, Türk Petrol kaynaklarını öldürür düşüncesiyle rafinerilerin kurulmasına râzı olmadı. Rafineriler İtalyaya gitti. İtalyanın kalkınmasında bunun payı büyük. Gerçi orada da, rafineriler, İtalyan yerli kaynaklarının gelişmesini önledi, diyenler var. Fakat petrol bulunamamasından İtalya her halde zarar görmedi. Bu sebeple 1948 deki hatayı tekrar işlememeliyiz. Ham petrol ithali tahdit edilirse, bu Batman rafinerisini işleten Türkiye petrollerini kayırmak demek olacak. Biz hususî muamele yapılmasına karşıyız. Hükûmet bütün şirketlere eşit davranmalıdır. Esasen Petrol Kanununun 121. *maddesi,* eşit hak ve *mükellefiyetlerden* söz etmektedir.

Petrol Ofis bakımından da, devlet mübayaasının münhasıran bu devlet teşebbüsü tarafından yapılması imtiyaz yaratacağından doğru değildir. Bu, ticarî usullere ve âdaba uymuyor. Bunu önlemek için çok müracaatımız oldu. Esasen Devlet Daireleri ve kurumları da bu karara pek uymuyor. Evet Petrol Ofisin satışlarının azaldığı doğrudur. Fakat Ofis zarar eden bir müessese. Piyasa kaybetmesinde bir mahzur yok. Satışı artarsa, zararı da artar. Ofis, piyasadan çekilse de bir şey olmaz. Yerini kâr eden diğer şirketler alır. Memleket bundan fayda görür. Bu sebeple, eşit rekabet ve eşit himaye prensibinden ayrılmamalıdır. Hükmet devletçiyse, o başka. Devletçiliğini ilân eder, mesele de biter.»

Türkiye Petrolleri ne diyor?

Türkiye petrolleri dinamik bir Devlet şirketi. 330 bin ton kapasiteli Batman rafinerisini işleten T.P.A.O. 1959 da Germik son iki yılda da Mağrip, Batı Raman, Kurtalan ve Bada sahalarını ekonomimize kazandırmıştır. Bu sayede 1962 petrol istihsali *yüzde 244 artışla, 618 bin tona yükselmiştir.*

Kurtalandaki sondajda petrol fışkırıyor..

Türkiye Petrolleri, kısa faaliyet devresinde, Hazineye 77 milyon dolar döviz kazandırmış ve 362 milyon lirayı sâfi kâr hissesi olarak iktisap etmiştir. T.P.A.O. petrol arama işlerinde, yabancı şirketlerden çok daha büyük bir çaba ve başarı göstermektedir. T.P.A.O. 204 bin metre sondaj yaptığı halde, yabancı *şirketlerin toplam sondajı* 180 bin metredir. Yabancı şirketler 4, T.P.A.O. 4 keşif yapmıştır. Esasen işletilen yerli petrolün çok müyük kısmı, kendi imkânlarımızla bulduğumuz petroldür. Yabancı şirketler petrol arama faaliyetlerini azaltsalar bile, onların yokluğunu pek hissettirmiyecek güce ve dinamizme sahiptir. T.P.A.O. yerli kaynakların korunmasını ve geliştirilmesini istemekte, imtiyaz taleplerinden kaçınmaktadır. T.P.A.O. kimin tarafından işletilirse işletilsin, yerli petrolün ithal malı petrole karşı himayesi tezini savunmaktadır. Mobil'in yerli petrolü de, Shell'in yerli petrolü de ithalâta karşı k o r u n s u n demektedir. Bu sebeple, ithalât ayarlanırsa sadece yerli petrol korunacak, şunun veya bunun lehine farklı muamele yapılmış olmayacaktır. Mesele yerli petrol dâvasıdır.

Netice

Mesele görüldüğü gibi bu kadar basittir. Memleketin petrol kaynaklarını korumaya azimli bir hükûmetin, gerekli tedbirleri almakta tereddüt etmesini anlamaya gerçekten imkân yoktur. Fakat tereddüt edilmektedir. «Şirketleri korkuturuz, ürkütürüz, sermayeyi kaçırırız» diye yetkililer, kolayca *paniğe kapılmaktadır. Yetkililerin panik* içinde olduğunu gören şirketler ise, en basit ve mâkul teklifler karşısında dahi, «ürkeriz ve kaçarız» diyorlar. Bu şantajın tabii ki sonu yoktur. O halde yapılacak ilk iş, temelli bir zihniyet değişikliğidir. Yabancı sermayenin gelmesini istemek, yabancı sermayeye önünde boyun eğmeyi gerektirmez. Türk hükûmetinin bir üyesi, kanunlar çerçevesinde kalmak şartıyla, her şeyden önce Türk petrol kaynaklarının avukatlığını yapmak zorundadır. Atatürk, 1927 nutkunda «Ulusumuzun mes'ut, canlı ve devamlı bir ömür sürebilmesi için, devletin aşırı derecede ulusal bir politika uygulaması gereklidir» diyordu. İnönü de 1954 te şehir şehir dolaşarak, «Petrol Kanunu kapitülâsyondur. Biz memleketi sokakta bulmadık. Bu kanunu iktidara gelince *değiştireceğim*» *şeklinde konuşuyordu.* O tarihler çok geride kaldı. Hükûmet hâlen, ne aşırı ulusal politika gütmeyi, ne de petrol kanununu değiştirmeyi düşünüyor. Ama hiç değilse, yeni petrol kaynaklarımızı geliştirmek maksadiyle çıkarılan petrol kanununun, esprisine uygun şekilde tatbik etmeli ve dış petrol ithalâtını, memleket *istihsalini geliştirecek şekilde ayarlamalıdır.* Nitekim hükûmet yerli sanayii geliştirmek için, yabancı mamullere kotalarda, haklı olarak yer vermemeğe çalışmaktadır. Petrol kanununda aykırı bir hüküm bulunmadığına göre, petrol için de aynı yola gitmekten ürkülmesini anlamaya imkân yoktur. Yoksa, milletçe kendimize güven duygusunu tamamen kaybetik mi?

Petrol Ofis ise, hayatiyete kavuşturulmalıdır. Yıllarca süren mücadelelerden sonra, Petrol Ofisi Türkiye petrollerine bağlı bir şirket haline getirme fikri, hükûmetçe benimsenmiştir. Böylece, bütün dünyada görüldüğü üzere, istihsal ve satış tek elden yapılacaktır. Bu rasyonel bir tedbirdir. Yalnız yeni şirketi, yabancı sermayeye peşkeş çekmekten ve devlet mübayaasını serbest bırakmaktan kaçınmalıdır. Devlet teşekkülleri, çeşitli ihtiyaçlarını *Devlet malzeme* ofisi kanalıyla karşılamaya mecburdur. Petrol de pekâlâ, bu yoldan sağlanabilir ve mevcut kanunlara uygun şekilde, devlet petrolünü bir devlet şirketinden almış olur. Bunun için bir kararname yeterlidir Fakat, devlet mübayaası pek önemli bir miktar tutmamaktadır. Türk Petrol satış şirketinin, kaybettiği piyasayı kazanması lâzımdır. Bu bakımdan Belediyeler, en iyi benzin satış yerlerini, yabancı şirketlere vererek, Petrol Ofisi âdeta baltalanmaktadırlar. Yabancı şirketler, belki de Petrol Ofisinden daha avantajlı şartlar sağlayabilirler. Fakat Türk belediyeleri, kendi küçük hesaplarından önce millî menfaatleri gözönünde tutarak yerli petrolü satan petrol ofise veya onun yerini alacak şirkete yardımcı olmalıdırlar. bu basit tedbirler alınmadıkça, yerli petrol kaynaklarımızın gelişmesi tehlikeye girecektir. Serbest rekabet gibi mazeretlerle yabancı sermaye kompleksiyle, Amerika ve İngiltere kızar korkusuyla, petrol kaynaklarımızı korumaktan kaçınmaya kimsenin hakkı olmasa gerektir.

Sayın İnönü, kendi çabalarımızla Türkiyede ilk defa petrol bulunca sevinçten gözyaşı döktüğü günleri hatırlama lıdır.

E[...] NEREYE

[...] şehir şehir dolaşarak, şöyle di[...]
[...] kapitülasyon kanunudur. Bu
[...] akibetlere sürüklenmiştir. Biz,
[...] madık. Biz, bu memleketi bir
[...] *Yabancı ellere kaptırmıyaca-*
[...] ların yeniden ortaya çıkma-
[...] ve bu uğurda sonuna kadar
[...] Yabancı Sermaye Kanunları,
[...] adır. İktidara gelirsek düzel-
[...] kip edeceğiz. Bununla her za
[...] kalarını!» diyordu.
[...] Fakat İnönü Hükûmeti, Petrol
[...] un Petrol Kanununa uygun
[...] petrol kaynaklarının gelişme
[...] arlamaya bile cesaret edeme-

200 Yıldır neden bocalıyoruz ?

Niyazi BERKES

X - TOPRAK REFORMU

Tarım mı, Sanayi mi?

Devletçilik dediğimiz yasa — ilkesinin altındaki toplumsal teori, ona dayanılarak uygulanacak bir kalkınmanın ancak belirli şartlardan ayrılmamak suret'yle gerçek amacına (yani «toplumun yapısında temelli değişiklikler meydana getirme» amacına) erişebilecek bir teori olduğunu geçen yazıda belirtmiştim. Kemalizmin üçüncü yanı dediğimiz bu ulusal kalkınma görüşü ne kapitalist ne de sosyalist ideoloji benimsenmeden uygulanma alanına konunca, ya yavaş yavaş kapitalist yöne ya da sosyalist yöne doğru çekilebilecek bir karma — ekonomi çerçevesi içinde cereyan etmeğe başladığını da görmüştük.

Doğrudan doğruya sosyalizmi benimsiyemiyen karma — ekonomilerde bütünlü bir kalkınma ameliyesi başlatacak şümullü bir plânın belirlenmesi ve yürütülmesi her yerde zor olmuştur. Bu zorluğun ifade ettiği bazı önemli noktalara geçen yazıda işaret etmiştim. Karma ekonomilerde plânlama zorluklarının özellikle geri kalmış memleketlerde daha çok olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Hatta bunun mümkün olmadığına veya toplumu kalkındıramadığına inanan iktisatçılar da var. Geri kalmış memleketlerde sosyalist bir siyasete göre yapılmamış olan bir karma ekonomi yolu ile geri kalmış toplumların kalkınmasının mümkün olduğunu bugün pek az iktisatçı isbat edebilecek durumdadır. Çünkü şimdiye kadar bunu ispat edecek tek misal dahi görülememiştir. Bir çok iktisatçıların ümidi Hindistan'ın kalkınma çabalarının vereceği sonuçlara bağlanmıştır. Oradaki deney, bizdeki devletçilikten daha şümullü bir plânlamaya göre uygulandığı halde, şimdiye kadarki sonuçlar Türk devletçiliğinin verdiği sonuçlardan daha da parlaktır denemez.

Şimdi Türk devletçiliği misalini alarak bu meselelerin bazılarını tartışabiliriz. Geri kalmış memleketlerin böyle ne kapitalist ne sosyalist ideolojiler kabul etmemiş olan kalkınma programlarında karşılaşılan meselelerden biri «tarım mı, sanayi mi» meselesidir. Bu mesele bizde yeni değildir. Ekonomik siyaset yoluyla kalkınma fikrinin bizde ilk defa olarak şuurlu bir şekle girdiği Tanzimat devrinin başında eni - konu tartışılmıştı. Türkiyenin modernleşme dâvâsında çok önemli yer, gereği kadar tanınmış olan Münif (Paşa) ve kardeşi iktisat yazarı Şerif, iki alan arasındaki sıkı ilişikliği teslim etmekle beraber, kalkınmasını hızla yapmak zorunda olan memleketlerin sanayileşmiş Batı uygarlığına yetişebilmek için, işe sanayileşmeden başlanması gerektiği inancına varmışlardı. Bunda, o zaman Türkiyeye girmeğe başlamış olan yabancı sermaye sözcülerinin aksi tezi savunmalarının tesiri olmuştu. Kemalist devirde de aynı inanç daha da kuvvetli olarak devam etti. Bunda, o zaman ilk sosyalist kalkınma işine girişen Rusya'nın da sanayileşmeye baş önemi vermiş olmasının rolü olmuş gözüküyor. Orada, sanayileşme yanında tarım alanında da çok şümullü kalkınma projelerine girişildiği Türkiyede gözden kaçmıştı.

Uluslarası bir iktisatçı heyeti tarafından hazırlanan «Geri kalmış memleketlerin ekonomik gelişimi için tedbirler» adlı Birleşmiş Milletler raporunda, genel olarak iş — gücü noksan olan memleketlerde sanayileşmeye giden yolun tarımın ıslahından başlıyacağı, tarımsal nüfus fazlalığı olan yerlerde ise tarımın kalkınması yolunun sanayiden geçeceği kabul ediliyor. Fakat bu ancak nazarî ve genel bir hüküm olarak doğru olabilir. Gerek Sosyalist gerek karma ekonomilerde biri ötekinden ileri gitmiş olduğunda bu hükmün pratik değeri vardır. Yoksa genel olarak birinin ötekinden daha önemli sayılması veya önceye alınması, özellikle gelişmemiş memleketler için, tek - yanlı bir görüştür. Özellikle, geri kalmış olma hali, çok eski ve köklü bozuk toprak hukuku rejimlerinden ileri gelmiş olan memleketlerde sanayileşme çabasının, üstün Batı sanayiinin rekabetine uğramadan ve ecnebi sermaye hâkimiyeti altına düşmeden muvaffak olduğu görülmemiştir. Normal olarak, çok zengin ve geniş kaynaklı memleketlerde bile sanayi ve tarım alanları arasında çok sıkı ve derin bağlar vardır. Kalkınma için zarurî olan insan - gücünü, tabiat kaynaklarını, ve sermayeyi tertipleme ve kullanma imkânlarına kavuşan bağımsız bir devlette tarımsal geriliğin hapsettiği insan - gücünü kalkınmanın önemli bir basamağı olarak kullanma imkânını sağlayacak tarım devrimi yapılmaması çok tehlikeli sonuçlar verir.

Bütün gelişmemiş toplumların hepsinde müşterek olan taraf, temeldeki tarımsal geriliktir. Bundan dolayı zamanımızda kalkınma çabasına girişmiş memleketlerin hemen hepsinde işe bu taraftan başlanmıştır. Bununla beraber bunun yapılış şekli sanayileşme alanındaki kalkınma işinin başarılı olup olmayışı veya istenen hızı sağlayıp sağlamaması üzerine birinci derecede tesir eder. Meselâ, Hindistan'da uygulanmak istenen sanayileşme çabasının başarısızlıkları üzerine tarımsal reformun, özellikle toprak hukuku reformunun, devlete çok pahalıya malolacak şekilde yapılmasının ve yapılan reformun Hint köylüsünün üretim seviyesini yükseltecek şekilde yapılmamış olmasının büyük tesiri olmuştur. Bu yüzden nüfusunun dörtte üçü köylü olan 500 milyon nüfuslu Hindistan nüfusunun ancak üçte biri çiftçi olan 17 milyon nüfuslu Kanadanın buğdayı ile karnını doyurabilmesi gibi insanı hayretler için de bırakacak durumlar hasıl oluyor.

Hemen her sanayileşme çabasının başarısı için, toprak hukuku, ve tarım teknolojisi ve ekonomisi işlerini kapsayacak temelli reformlar her yerde zaruri bir halde olmasına rağmen, en çok burada işler tıkanıyor. Çünkü, bilhassa geri kalmış memleketlerde yerleşik çıkarlar ençok bu alanda köklüdür. Hele devlet bu çıkar temsilcilerinin eline geçtiği takdirde kalkınmanın başarı şanslarının yanına kocaman bir sual işareti koymak gerekiyor.

Reform zarureti

Eski Osmanlı dirlik sisteminin yıkılışı sonucunda Türk Tarım ekonomisi, on dokuzuncu yüzyıl boyunca devam eden bir anarşi, yıkım ve sömürülme devrinden sonra, zamanımızda başlıca üçe irca edebileceğimiz şekillere girmişti: (1) aile ekonomisine dayanan köylerde orta ve cüce işletme birimleri mülkiyetinin hâkim olduğu şekil; (2) ağalık mülkiyetinin hâkim olduğu ortakçı — kiracı işletmesi şekli; (3) Batı piyasa ekonomisinin tesiri altında doğan kapitalist üretimli işletme rejiminin hâkim olduğu şekil.

Devletçiliğin plânlanması zamanında bunların üçü de farklı açılardan, sanayileşme hedeflerine ayak uyduracak durumda değildi. Birincide köylünün çoğu tam yoksulluk halindedir; tarımsal gelişmeyi kendi teşebbüsü ile yürütecek hiç bir imkâna sahip değildir. Hatta, aksine, daha aşağıya düşmesi için bütün risklerle daima karşı karşıyadır. Mülkler kifayetsiz ve parçalanmıştır; modern standartlara göre yaşama ve gelişme imkânları yoktur. Üretim araçları son derecede iptidaidir; ortalamaya göre fazla toprağı olanlar bile ellerindeki sermaye teknik ve emek araçları ile bunları tam kapasiteleri ile işletemezler. Para ekonomisi girmemiştir; üretim fazlalıkları yoktur; kendi kendilerine zor yeterler; yetmedikleri zaman dışarıya ırgatlığa giderler; bunun dışında ulusal ekonomi ile bir ilişkileri yoktur.

Ağalık şeklinin kesifleştiği yerlerdeki köylünün durumu bunlardan daha iyi değildir. Gerektiği zaman köylülük kuzu - postuna bürünen ağa, gerçek köylü değildir; hattâ çok defa çiftçi bile değildir. Sadece toprak kirası hakkından dolayı kiracı, ortakçı, marabacı köylünün kendi gücünün bilgisinin ve bazan üretim aracının eseri olan mahsulünün (yerlere göre değişen oranda) önemli bir kısmını çeker alır. Çiftçi üretim serfayesi birikimi yapacak duruma gelemez; ağa ise üretimde aktif bir rolü olmadığından yeni — yatırımla ilgili değildir; bu yüzden ulusal ekonomiye bir şey katma yolunu keser. Köylerini yıllarca görmiyen marabacılarını tanımayan, fakat üretimdeki haksız payını muntazaman alan çok ağalar vardır.

Kapitalist tarımsal işletme rejimine tâbi yerlerin durumu bunlardan farklıdır. Türkiyenin bugün bile başlıca ihraç maddeleri bunun eseridir. Sanayileşmeden en çok faydalanan da bu şekil olmuş, gerek özel teşebbüsçülük ve gerek devletçilik tedbirlerinden en çok himaye gören, gelişme kaydeden sektör bu olmuştur. Bununla beraber, özel - teşebbüsün pamukçuluğu veya fındıkçılığı ile Türkiyenin modern bir endüstriyel ekonomiye kavuşacağını sanırsak kendimizi dünyaya güldürürüz. Bunlar, dünya piyasalarında hep lehimize giden şartlar altında yürütülse bile bu mümkün değildir. Türk kalkınmasını *finanse edecek ölçüde sermaye birikimi o*ması için bütün dünya tütün veya pamuk piyasalarının inhisarını elimize geçirmek lâzımdır. Küçük hacimli kapitalist işletmeler dış ve iç piyasaların rekabet veya kombinezonlarından kendilerini kurtaracak yolu bulamamışlardır. Büyükleri ise, yukarıda söylediğimiz birinci ve ikinci şekillerin dışarıya kustuğu aç emeğin insafsızca sömürülmesi sayesinde servet sağlıyabilmiştir ve bunlar dengesiz ölçülerde dar zümrelere inhisar etmiştir.

O halde, Türk tarım ekonomisi, meselâ Mısır'da olduğundan adha kompleks bir reforma muhtaçtı. Toprak hukuku, tarım tekniği tarım ekonomisi bakımlarından kompleks oluşuna ilâve olarak sağlık, bayındırlık, eğitim nüfus ve iskân işleri ile ilgili birçok meseleleri vardır. Bütün Türk kalkınmasının en büyük dâvaları buradadır.

Tarım reformu yapılamayınca...

Bu durum karsısında devletçiliğin ve plânlamanın bu alana nasıl ve neden genişletilmemiş olduğunu nasıl yorumlayabiliriz? Nasıl olurdu da bu kadar önemli ve onarılmaya muhtaç bir alan varken sanayileşme ile kalkınma imkânından bahsedilebilirdi?

Bunun cevabını, Kemalizmi inhisarı altına almış olan Halk Partisinin sözcülerinin bugün vermesini çok isterdik. Bunun cevabını verebilseler bugün için örnek bir «kendi — kendini — eleştirme» kudreti göstermiş. Kemalizmin gerçek yoluna dönmüş olabileceklerdir. Fakat bugünkü durumlarında bunu beklemek saflık olur.

Devletçiliğin ve plânlamanın tarım alanına teşmili ve bunun gerektirdiği toprak reformunu yapmamak için yıllarca hayali köy ve köycülük dâvaları; kırk bin köye okul yapmak öğretmen vermek ve

kırk bin köyün çocuklarını okutmak gibi (İsmail Hakkı Tonguçun basit bir hesap ameliyesi ile imkânsızlığını gösterdiği) iddialar, ve nihayet köylüye toprak dağıtma vaatleri yürütüldü. Gerektiği zaman bir iki saat içinde kanun çıkaran politikacılar toprak reformu kanununu on yıl salladılar, durdular. Arada, «kamu faydasına gerekli olduğu usulüne göre anlaşılmadıkça ve özel kanunlar gereğince değer pahası (?) peşin (!) verilmedikçe hiç bir kimsenin malı ve mülkü kamulaştırılamaz» gibi hükümlerin arkasına sığınarak ciddî bir reform yapılmasını imkânsız veya yıkımlı bir iş haline getirdikten sonra nihayet 1945 te meşhur topraklandırma kanunun çıkarıldı. Bu kanunun yapabileceği tek şey, çok büyük toprak mülklerine bir sınır koymak gibi önemli bir sonuç yaratmadığı artık bugün bilinen bir iki tedbirden başka, çoğu devlete yani halka ait toprakları bölük — pürtük edip dağıtmak hükmü oldu. Bu kanunu çok güzel incelemiş ve eleştirmiş olan Prof. Ömer L. Barkan'ın verdiği hükümlerin bir kaçını buraya nakletmekle, bu kanunun değeri hakkında bir fikir verebiliriz: «Zirai bir reform yapmak bahanesi ile, her türlü şartlara mukavemetsiz ve intibak kabiliyetinden mahrum cüce ve cılız ziraat işletmelerinin yaşamasına müsaade etmek ve hatta yenilerini kurmak suretiyle bu tip işletmeleri Türkiye köy ekonomisine hâkim bir mevkie sokmak, ulusal ekonomimizin büsbütün çökmesi ve Türk çifçiliğinin dağılması demek olur». «Toprakların tasarruf ve temellük şekillerinde ve toprak işlerinden doğan hukuki münâsebetlerde köklü bir değişiklik ve düzen vücude getirildiğine ve toprakların hukukî statüsünü tâyin eden yeni bir takım esasların konduğuna dair bu kanunda hüküm yoktur».

Şöyle böyle yirmi yıl toprak reformu lâkırdısı edildiği halde, toprak hukuku rejimi ile ilgili istatistik bilgiler bektaşi sırrı gibi gizli kaldı. Topraksız köylü sayısı hakkında bile resmi devlet adamları ya bilgileri olmadığını söylerler ya da birbirini tutmayan rakamlar zikrederlerdi. Toprak kanunu sıralarında bu konuda belki en önemli yazıyı yazmış olan bir iktisat profesörü yazısını elinde güvenilir bilgiler olmadan yazdığını bildiriyordu. Bu bektaşi sırlarına rağmen basit sağduyu bile toprak dağıtmakla tarım ekonomisinin kalkınamıyacağını, Tonguç'un eğitim alanındaki basit hesabının gösterdiği kadar iyi açıklıkla gösterir. Kendine bir parça toprak verilen köylü toprak yiyerek mi geçinecek? Topraksızlığın, tarım ekonomisinin geri oluşunun sebebi değil neticesi olduğunu gösteren basit delillerden biri de köylünün en geri olduğu bölgelerin, topraksız oranının diğer bölgelerdeki oran kadar olmayan bölgeler olmasıdır. Birçok bölgelerde ise son derecede toprak darlığı vardır. Her bölgede toprakların verimsiz şekilde işletilmiş olması yani çifçinin verimli üretim araçlarından yoksunluğu yüzünden hayat seviyesi ile birlikte gelir seviyesi çok düşük kalmıştır. 1939 a kadar adam başına ortalama çifçi geliri 40—45 lira arasında kalmıştır. Bu seviyede Türkiye o zaman dünyada ancak beş altı memleketten daha iyi denebilecek durumda bulunuyordu. Genel olarak geçim kaynakları ile nüfus arasında büyük dengesizlikler vardı. Mevcut üretim imkânlarına göre nüfus fazladır; bunların verimi köylü nufusunu besliyemez.

Böyle bir durum karşısında başka memleketlerde baş vurulan usuller topraktan alınan verimi ve yeni tarım metotları ile ekili toprakların sahasını (hayvancılığı zedeleme-

mek ve yeni açılan toprakların gerektirdiği islah ve bakım yatırımlarını sağlamak şartiyle) arttırmak, başka iş sahaları açmak, surplus nufusu sanayie aktarmaktır. Fakat hemen her tarafta asıl başvurulan en önemli reform tedbiri, toprak ağalığını düpe-düz ilga ve tasfiye etmektir. (Bunun en büyük misali Hindistan'da olmuştur; Moğol imparatorluğu ile Osmanlı imparatorluğu müesseseleri, ve Tanzimat devri ile oradaki İngiliz devri arasındaki benzerlikler dolayısiyle Hindistan'daki durum bizdekine çok benzer; tabii orada iş daha büyük hacımda ve daha da kompleksti). Böyle bir reformun kamu kaynaklarına yıkım olmayacak şekilde olması, toprak ağalarının kamu kaynakları ile bedavadan birer para sermayedarı haline gelmesini önliyecek tedbirler alınması, geri kalmış toplumların hızla kalkınabilmesi için zaruridir.

Toprak reformuna yol açmamak için tarımı devletçilik programının dışında bırakmak, çağdaş uygarlığa kısa zamanda katılma gibi bir işi nufusun dörtte üçünü teşkil eden en fakir insanların omuzlarına basa basa yapmağa kalkışmak demektir. Modern sanayi teknolojisine yabancı bir memlekette ulusal gelirin önemli bir kısmını geleneksel köyler içinde yuvalanmış yoksul toplumcukların kapasitesine bağlı bir hale getirmek, sanayileşme gibi pahalı bir işe giren geri bir memleketin kaldırabileceğinden fazla ulusal servet harcaması demektir. Bu, sanayi mahsullerinin maliyetinin yükselmesi, bu maliyetin gerektirdiği fiyat seviyelerine yükselememiş köylü ve işçi kütlesinin bunlara alıcı olamayışı, böylece sanayi üretiminin sınırlı kalması, genişlemesi için gerekli yeni — yatırım marjlarının birikimini köstеklemesi demektir. Kısa süre içinde kalkınmanın birinci şartı plânlama ise, ikinci şartı da tutumluluktur. Bu da ancak toplumsal adalet güdümü ile mümkündür. Bir toplumda bütünün kalkınması bu kadar kötü durumda olan dörtte üçün imkânlarına bırakılırsa üretiminin değeri hiç bir zaman ekonomik gelişme için gerekli fazlalığı yaratamaz. Köylünün sağladığı değerlerin önemli kısmı asgari geçimine gider veya toprak ağasının payı veya tarım kapitalistinin kârı halinde küçük bir azınlığın cebine girer.

Hülâsa, ekonomik bakımdan köylünün kalkınmasına dayanmayan bir kalkınma programı temelsiz kalmağa mahkûmdur. Tarım reformunununun önüne geçilmesi, Kemalizmin devletçilik görüşünün başarısızlığa uğratılmasının en büyük âmilidir.

Türkiyede devletçilik programının uygulanılışına girişilirken, plânlamanın yalnız sanayi alanına teksif edilmesi, toprak hukuku reformunun önlenmesi, sanayileşme ilerledikçe bunun tarımsal makineleşmeye hem teknik hem ekonomik sebeplerle tesir edememesi tarım alanının plânlama dışında ayrı bakanlıkların sürekli olmayan, çok defa birbirini tutmayan gelişi güzel tedbirlerine bırakılması, özellikle eğitim alanı ile tarım alanı arasında hiç bir plânlı ilişiklik kurulmaması, okuma - yazma öğretmekle köylü kalkınacağına inanılması, ve en sonunda da sanki çok kahramanca bir iş imiş gibi köylüye mükâfat tevzi eder gibi toprak dağıtma gibi sözde - reformlara gidilmesi devletçiliğin başarısızlığa uğratılmasında başlıca rolleri oynamıştır.

***

Tarım reformunun yapılmamasının sanayileşme üzerinde de olumsuz tesirleri olmuştur. Tarım ve sanayiin bütünleştirilmiş şekilde gelişmesine şâmil bir plânlamanın kabul edilmemesi, devletçiliğin sanayi alanındaki plân hedeflerinin belirlenmesinin gelişi - güzel kalmasına; bu hedeflere ulaşmanın talihe, tesadüflere bırakılmasına yol açtı. Plânlamaya dahil olan ekonomi ile dahil olmayan ekonominin biribirine ilmiklenmemesinden her iki alan da zarar etti; çünkü bu iki alanı birbirine ilmiklemekle her iki alan, halka yük teşkil eden bir çok fuzulî masraflardan kurtulacak; bunlar birbirini finanse edecekti. Fakat dahası var: Sanayi ve tarım alanlarının biribirine zıt yönlerde gitmelerine de sebep oldu. Bir nevi «Şaşı — gözlü» ekonomi meydana geldi. Yanları, uçları birbirine tutturulmamış bir sistemin kabul edilmesi ekonomik kalkınma işinin, toplumsal değişme işinin dışında bırakılmış olmasını büsbütün kesinleştirdi. Sanayi kalkınma işinin dışında, toplumsal ilerleme yolunda devletin yaptığı veya yapmağa kalkıştığı işler de plândan mahrum, siyasî ilcaların keyfine bırakılmış, pahalı, israflı ve neticesiz işler olarak kalmağa mahkûm edildi.

Eğitim alanında yanılmalar

Bunun bir misâli, sağlık alanında yapılan işlerin «Dipsiz — kile, boş — ambar» nevinden kalmasıdır. Başka bir misalini, eğitim alanında görürüz. Türkiyede eğitim eskidenberi devlet elinde bulunduğu gibi, Kemalist devrimin ilk işlerinden biri Öğretimi Bütünleştirme (Tevhid-i Tedrisat) kanunu ile bunu kesin ve modern bir şekle sokmak işi olmuştu. Bugün kalkınma çabası içinde bulunan birçok geri kalmış memleketlere nazaran, bunun ne büyük bir nimet olduğunu Asya memleketlerini, bilhassa Hindistan'ı gördüğünüz zaman anlarsınız. Türkiye böyle bir nimete hazırdan sahip olduğu halde, bütünlü kalkınma plânından mahrum olma yüzünden emeklerin çoğu boşuna gitti. Eğitim gelişimi, kalkınma programına ve hedeflerine aykırı bir yönde gitti. Eğitim siyaseti hiç bir zaman ekonomik kalkınma hedefleri ile ahenkleştirilemedi. Eğitimciler sanki Türkiyede büyük bir ekonomik kalkınma işi ile uğraşıldığının farkında değillerdi. Hâşim paşadan farkları, eğitimin ve bürokrasinin kudretine mübalâgalı derecede inanmaları; var kuvvetleri ile müfredat programlarına, müfettişlere, okul kitaplarına, imtihanlara yapışmaları idi. Eğitimsel kalkınma. Meşrutiyette olduğu gibi, ulusal kalkınma ile ilgisi olmayan kendi âleminde bir okur - yazarlık, okutulanı belleme ve kültürlülük işi olarak kaldı. Bu şekilde düşünülünce eğitim, pahalı kalkınma ve savunma masrafları altına giren geri kalmış yani fakir bir ulusun kaldıramıyacağı kadar pahalı bir iştir. Halbuki, eğitimde devletçiliği ekonomik kalkınma plânı ile ilmiklemek suretiyle âdeta kendiliğinden finanse etmek mümkündü. Köy Enstitüleri bu fikirle ve bunu telâfi etmek üzere doğdu ve bunun mümkün olduğunu gösterdi; fakat çok geçmeden bütün gerici kuvvetler bu plânın üstüne çullanarak onu yok ettiler.

Köy eğitimi, nüfusun dörtte üçünü teşkil eden kütlenin iptidaî bir ekonomik durumdan çıkıp modern tarımsal üretim yapan çifçi haline gelmesi ile at - başı gidebilirdi. Orta ve yüksek öğretim alanlarında yapılan işler de ekonomik ve toplumsal kalkınma çabasına temelli tesirleri olan sonuçlar vermemiştir; üstelik kalkınma teşebbüslerinin finansmanı aleyhine harcamalara sebep olmuştur. Üniversiteler yüksek öğretimin araştırma, keşif ve buluş gibi endüstriyel bir uygarlıkta mutlâkâ zarurî olan fonksiyonlarını görememişlerdir. Hızlı kalkınma halinde olan bir memlekette yıllarca tek üniversite bile çok gelmiştir. Orta ve yüksek öğretim ders vermek, ders bellemek, imtihan geçmek ve memuriyet arama haline gelmek işlerinden ibaret kalmıştır.

Bütün Türkiyeyi okur - yazar insanların memleketi yapmak fikri de bir ham - hayal olarak kalmıştır. Anlattığımız şartlar altında, kırk bin köye okul ve öğretmen vermek iddiası eğer safdillik değilse, salt yalancılıktır. Yazı ve dil devrimleri gibi, millet mektepleri gibi toplumun çoğunluğunu okur - yazar hale getirmek istiyen tedbirler ekonomik kalkınma programının şaşılığından ötürü, beklenen sonuçları vermemişlerdir. Atatürk'ün bu büyük devrimlerinin luzumuna inanmayan yerli gericilerle, başka Müslüman memleketlerinin aydınlarına karşı «Bu devrimler sayesinde okuma - yazma seviyesi yükselecek» tezini yalanlayan sonuçlara varıldı; köylüye de bu devrimlerin kendileri için ne değer taşıdığı inandırılamadı. Köylerde devlet eli ile «aydınlatma» adına yapılan şeyler idâre âmirlerinin yatır, evliya yıkmak, üfürükçülük yasak etmek, çocukları zorla okula devam ettirmek gibi köylünün içinde yaşadığı ekonomik şartlar değişmedikçe faydası olmayan durup dururken köylüyü aydınlanmaya düşman eden işlemlerden öteye geçmedi. Bu sahte - aydınlıkçıların irrasyonel hareketleri yüzünden köylü, Kemalizm devrimine aykırı olarak karşısına çıkacak her telkini kabule hazır bir hale getirildi.

Batı uygarlığında okuma - yazma «Aman okur - yazar olalım da bize Batı medeniyeti densin» diye gerçekleştirilmiş bir şey değildir. Ortaçağlı toplumlarda kütlelerin okuma - yazmalı olması değil, olmaması normal olan bir şeydir. Bu uygarlıktan çıkıp çağdaş ekonomi uygarlığına giren toplumlarda okur - yazarlık önüne geçilemez bir zaruret olur; ekonomik ve teknolojik hayatına yeni unsurlar giren köylü okuma - yazma öğrenmekte hiç tereddüt etmez. Fakat durgun ve kapalı bir köy toplumu içinde, ancak kendine yetecek üretimi, karısını veya karılarını, çocuklarını, eşeğini veya öküzünü seferber edip zar-zor yapan köylü için modern eğitimin mümkün olacağını sanmak için bu köylerin hayatından tamamiyle habersiz olmak lâzımdır. Eğitim alanındaki başarısızlıklara çare olarak çıkan Köy Enstitüleri programı (ki kendi içinde başlı başına başarılı ve bütünlü bir kalkınma plânı ile neler yapılabileceğini göstermiştir) uygulanınca bunun eski «Maarifçilik» tipinden ayrı bir iş olduğu, toplumsal yapı üzerine etki yapacak bir iş olduğu görülünce bütün gericilik kuvvetlerinin kıyameti koparması, Kemalizmin sadece bir kesimde olsun gerçekleştirilmesine bile tahammül etmediklerini gösterir.

Şehir ve köy arasındaki uçurum

Fakat devletçilik siyaseti tarım alanı yerine sanayi alanını kalkınma stratejisinin uygulanacağı alan olarak seçmekle köylü kalıknması dâvasından kurtulmuş olmadı. Çünkü sınaî bir gelişmenin gerçekleştirilmesinde para ve emtia sermayesi kadar önemli olan diğer unsur emektir. Memlekette o zaman yok olan sadece özel müteşebbis değil, aynı zamanda sanayi işçisi idi. Ekonomik gelişmede müteşebbisin önemine baş - yeri veren kimseler, sanayi işçiliğini hamalık, suculuk, kahveci çıraklığı, küfecilik gibi bir şey sanırlar. Türkiye hakkında bir eser yazan bir İngiliz şöyle diyor: «Türkiyede fabrika sınaî Batı'daki anlamında anlaşılmıyor. Bunlarda çalışanların çoğu köylüdür; ya tarım mevsimi dışında veya bir iki yıl için çalışmağa gelirler». Sanayi işçisi yaratmak, özel müteşebbis yaratmaktan daha zor ve daha önemli bir iştir. İptidaî tarım sistemi devam ettiği müddetçe emek - gücü surplusu meydana gelmez. Böyle bir tarım, köy ve şehir nufusunu geçindirecek yiyecek maddelerinin üretimi için iptidaî âletler ve düşük üretim kapasitesi ile yetindiğinden endüstriyel kalkınmaya girecek bir toplumun kaldıramıyacağı kadar fazla emek - gücü yutar. Bu yüzden, endüstri üretimi çerçevesi içinde daimî işçi olarak girip yerleşecek iş - gücü, iptidaî köy ekonomisinden alınamaz. Alınabilen, gizli veya açık işsizliğin mahsulü olan fazlalıktır; fakat bunun da daimî işçi yaratacağı muhakkak değildir; çünkü köy ekonomisinin fazla emek gücü ihtiyacı her zaman durmaktadır. Bu yüzden, tarımsal reform yapılmamasının sanayi alanının kendi içinde zararlı tepkileri oldu. Meselâ, Kayseri dokuma fabrikalarında daimî 2.000 işçi sağlamak için 3.000 kişi angaje etmek zorunda kalınılıyordu. Yetişkin işçi olmayan işçinin kömür madenlerinde ortalama çalışma günü yılda 16-22 yi geçmemiştir. Devlet fabrikalarında yıllık işçi cirosu oranı 35 — 75 arasında kalmıştır. İşçilik hakkında sadece cehaletten ileri gelmiyen, fakat toprak reformuna engel olanların yarattığı işçilik düşmanlığı olmasaydı, Türkiyenin sanayileşme işini kolaylaştıracak, ucuzlaştıracak ve hızlandırılacak bir işçi siyaseti gütmek mümkün olacaktı.

Tarım reformunun yapılmaması yüzünden, imtiyazsız - sınıfsız bir toplum olma

→

ORTADOĞU

Federasyona doğru

«Birlik... Hürriyet... Sosyalizm» Arap Baas partinin bu parolası, artık uygulanma safhasındadır. İkinci Dünya Harbinden bu yana önce sömürgecilere karşı, bağımsızlık sonra da sömürgecilerin taraftarlarına karşı iktisadî ve sosyal hürriyet mücadelesi bayrağını açmış olanlar, şimdi kendi aralarında *birleşme durumundadırlar.* Geçmişin olaylarından ders aldıklarından acele adım atmak niyetine olmadıklarını açıkça gösteriyorlar.

Bağdattan sonra Şamda da Baas'ın hâkimiyeti kazanması Arap Birliğine taraftar olanların iş başına gelmesi ortaya bir soru çıkarmıştır: «Şimdi ne olacak?». Bu sorunun cevabı geçen hafta içinde önce Kahireyi ziyaret eden Irak Dış İşleri Bakanı Talip Hüseyin Şebip, sonra da Şam radyosundan bir konuşma yapan Suriye ordusu başkomutanı General Attaşi tarafından verildi. Şebip «Suriye İrak ve Mısır Birlik meselesini ciddî olarak görüşmek için artık hazırdır» diyordu. Attaşi ise «Birleşik Arap Cumhuriyetinin yeniden birleştirilmesi için Suriye ve İrak hazırlıklarını tamamlamışlardır» diyor ve üç ülkenin bir Arap Federasyonu kurma hususunda anlaştıklarını açıklıyordu.

Artık bugün durum anlaşılmıştır. *Ne Suriye, ne de İrak 1958* şubatındaki, Nâsırın bile tazyik karşısında rıza gösterdiği tipte bir birlik istememekte, ilk plânda savunma ile dış politikanın sıkı koordinasyonundan ibaret kalacak, yumuşak başlı federasyonu tercih etmektedirler.

Bu temel esaslar üzerinde görüşmek üzere askerî ve sivil şahıslardan müteşekkil Irak ve Suriye heyetleri *Kahire'ye gelip çalışmalara* başladıktan hemen sonra Nâsırın bu defa daha şüpheci olduğu, kurulacak federasyonun daha uzun ömürlü olmasını sağlamak için titizlikle hareket edeceği anlaşıldı.

Ayrılıklar

Suriye ve Irakta iktidarı elinde bulunduran Baas partisinin Birlik anlayışı ile, Nâsırın görüşünün aynı olmadığı, bilinmeyen bir şey değildi. Bu husus Irakta değil ama Suriyede bir takım fikir ayrılıklarının sokak nümayişleri halini almasına, bir kısım gazetelerin yakılmasına kadar gitti. Üç ülke arasında bir Federasyonun kurulması bahis konusu iken Suriyenin şurasında burasında Nâsır aleyhinde nümayişlerin yapılması, Nâsır Baas mücadelesinin şiddetlenerek zaten Birliğini muhafaza etmekte son derece büyük güçlüklerle karşılaşan Ordunun içine girmesi, ortaya «gerici» leri memnun edecek yeni unsurların çıkmasına sebep olabilirdi. Bunun için Suriyenin yeni idarecileri Nâsırın Baas ile *ayrılıklarını Kahiredeki gizli* toplantılarda halletmeği yerinde bularak Suriyede kıpırdanmaları bastırmağı tercih ettiler.

Ürdün ve Suudi Arabistan

Suriye - Mısır ve Irak arasında kurulması kararlaştırılmış birliğin mahiyeti ne olursa olsun, artık ne Ürdün ve ne de Suudi Arabistan kralları rahat uyku uyuyamıyacaklar. Geçen h a f t a içerisinde San'a radyosundan bir konuşma yapan Yemen Cumhurbaşkanı Mareşal Sallal Ürdün ordusunu krala karşı *ayaklanmaya teşvik* ederken «korkmayınız, ilk kurşunu atınız, o zaman herkesin sizinle beraber olduğunu, sizi sömürenlere, ezenlere karşı birleştiğini göreceksiniz» diyordu.

Birleşik Amerika'dan sonra İngilterede de Orta Doğu politikasının yeniden gözden geçirilmesi istikametinde gelişmeler görüldüğüne göre, Ürdünün ve Suudi Arabistanın durumları daha güçleşecektir. Bir yandan Baasın, diğer yandan Nâsırın etkisi her geçen gün bu iki ülkede tesirini daha fazla hissettirecek, iktidarları daha büyük baskılar altına sürükleyecektir.

Türkiye'nin tutumu

27 Mayıs harekâtından önce Türkiyenin Orta Doğu politikasının da daha ziyade Batının büyük başkentlerine sıkı sıkıya bağlı olduğunu ileri sürüp düşük iktidara hücumlarda bulunanlar şimdiki durumdan pek memnun olamıyorlar. Ankarada gözleri gene Batıdan gelecek işaretlere takılmış. Kabinenin *politika dışı* CHP. kontenjanından gelmiş Dış İşleri Bakanı gene «acaba Batılı dostlarımız ne der?» endişesi içinde Suriyede *iktidara* gelen Baasçılara tebessüm için «lüzumlu işaretleri» bekliyor. Devlet radyosu sanki «Kasım idaresi sırasında, Kudsi idaresi sırasında Baas sosyalist partinin serbest seçimle iktidara geçmesi mümkünmüş de bu yol kullanılmamış gibi, Baas'ı ihtilâl ile iktidara geçmekle suçlandırıyor. «Şimdi, Suriye sosyalizme mi, yoksa demokrasiye mi gidecek?» diye, *soruların en garibini milyonlarca* dinleyicisine sunabiliyor. Radyo yöneticileri, sosyalizm sanki demokrasinin düşmanıymış gibi davranmaktan utanmıyorlar. Velhasıl hükûmet her tutumu ile çevresinde neler olup bittiğini, gerektiği gibi anlayamadığını gösteriyor.

İNGİLTERE

Daha fazla millileştirme

İngilterede İşçi Partisinin yeni Genel Başkanı Harold Wilson, Muhafazakâr Partinin hücumlarına karşı partisinin temel politika görüşlerini fırsat buldukça açıklıyor.

Muhafazakâr Parti, Batı dünyasının birçok diğer kapitalist ülkelerinde istismar konusu edilen bir *nokta üzerinde durup, İşçi Partisinin* iktidara geçtiği takdirde birçok endüstri kolunu yeniden millileştireceğini ileri sürdü. Bu iddiaların kuvvet kazanmasının, hâlen refah içinde olan İngiliz halkı üzerinde İşçi Partisine karşı menfî hisler uyandıracağını, Muhafazakâr Partiyi destekleyen kapitalist kütlenin endişelerini körükleyip partinin propaganda fonlarına yaptıkları yardımı arttıracağını tahmin ediyorlardı. Gene tahmin edilen bir husus Wilson'un işbaşına geçer geçmez karşılaştığı bu ithamların *altından kalkamayacağı idi.*

Beklenenler olmadı. Wilson bütün İngiltereye hitap ederek İşçi Partisi iktidarı kazandığı takdirde çelik endüstrisini tamamiyle milletleştireceğini, vergi reformlarını gerçekleştireceğini, İngiliz emekçisinin kabiliyetlerini geliştirmesini sağlayacak tedbirleri alacağını hiç bir gizli kapalı kelime kullanmadan açıklayıverdi.

Gerçekten İşçi Partisinin hasmı Muhafazakâr Partinin, dürüst davrandığı söylenemezdi. Muhafazakâr *Partinin propaganda fonlarını* milyonlarca sterlin harcayarak destekleyen zenginler olmayacak şeyleri bile ileri sürmekten çekinmiyerek, Orta Doğunun metodlarına başvuruyorlardı. Meselâ Wilson'un Genel Başkan seçilmesinden hemen sonra kendisinin aşırı bir özel teşebbüs düşmanı olduğu, mahallelerdeki eczaneleri bile millileştir-

Harold Wilson
Açık konuştu

mek niyetinde bulunduğu ortaya atılmış, İşçi Partisini destekleyen küçük iş erbabı kuşkulandırılmaya *çalışılmıştı.*

İngilterede emekçilere ve onların siyasî teşekküllerine karşı Muhafazakârların giriştikleri oyunun bütün yönlerini ortaya döken Wilson «altı silindirlik arabamızın, neden sadece iki veya üç silindirini çalıştırmakla yetinelim?» diyordu.

Wilson İngiliz ilim adamlarının, teknisyenlerinin gerekli imkânları temin edemediğinden *bahsetti.* Özel teşebbüsün ilmi araştırma ve geliştirme için harcadığı paranın reklâm için harcadığından defalarca az olduğunu açıkladı. İngilterenin gelişmesi,, ilerlemesi için bu bozuk düzenin yerine, yenisinin konması gerektiğini söyledi. Wilson vergi sisteminden memnun değildi. Gelirlerini emekten sağlıyanların daha iyi duruma getirileceği, *yeni bir sistem tasarladıklarını* açıkladı. Kurumlar vergisinin de bozuk olduğunu ileri sürdü. Kurumlar vergisi enerjik ve tesirli şirketleri teşvik etmeli, tembel, beceriksiz olanları cezalandırmalıydı. Millî fayda sağlayanlar teşvik edilirken, millî kaynakları heder edenlerin ortadan çekilmesine yol açacak usuller bulunmalıydı.

Wilsonun açıklamaları Muhafa-

---

tezin ... şehirle köy arasındaki uçurum devam etti. Vergi reformları yapılmadığından kalkınma plânları ve devlet hizmetlerini finanse edecek kütleler, en elverişsiz durumda olan köylü ve emekçi kütleleri oldu. Devlet ve aydınların yanında köylü, hem ekonomik hem toplumsal açıdan *bir «parya» olarak kaldı.* «Köylü efendimizdir» sözü, anlamını ve gerçekliğini kaybetmiş bir kalıp - söz haline getirildi.

Aynı menfi tavır, daha da sert olmak şartiyle, işçi kütlesine karşı da takınıldı. Bir taraftan endüstrileşmek isteniyor, öbür tarafatn sanki Türkiye baştan başa işçileşmiş *te hani bugün yarın proleter ihtilâli* kopacakmış gibi, bir işçi korkusu, bir emekçi düşmanlığı körükleniyordu. Uzun süre işçi devşirmek, işçi yetiştirmek, işçinin hayat ve yaşama şartlarını kanunlaştırmak, sağlık ve sigorta işlerine düzen vermek gibi sanayileşmeyi canlandıracak en ilkel tedbirler alınmadı. Plânlı kalkınma dâvasının yegâne organı olan devlet, bizde bunları meşru *bir şekilde anayasalı olarak yapacak bir* iktidardadır; liberal memleketlerdeki gibi bu alanlarda kudretsizlikleri yoktur. Devletin bu işlerin arkasında değil önünde gitmesi lâzımdır. Kemalizmin kalkınma tezinin öz noktalarından biri budur.

Halbuki, harp yılları içinde iş meselelerini *ele almağa kalkışıldığı zaman* bu, işçi gelişimini plânlamak ve hızlandırmak için değil, kösteklemek için yapıldı. Çalışma Bakanlığının başına bir köylü düşmanı olduğu kadar bir işçi düşmanı olan, işçiden köpekten korktuğu kadar korkan, evhamlı bir adam geldi. Bu zatın ekonomi, *sanayi, işçilik meseleleri ile zerre kadar* ilgisi, bu konularda zerre kadar bilgisi olmadığı herkesin bildiği bir şey iken bu yere getirilişinin baş sebebi «İşçi tehlikesini» önlemekti. Bu zat, daha doğru dürüst işçisi bulunmayan bir memlekette, her köşenin ardında bir proleter, her adımın arkasında bir kızıl ihtilâl saklı sanırdı. Kemalizm, sınıfların varlığını inkâr etmediği halde, işçi *sınıfı diye bir sınıfın olmadığı, olmaması* gerektiği gibi fikirler, yalnız ona munhasır değil, pek revaçta olan bir fikirdi. İşçi sınıfı olmayan yerde sanayi istemek, çiftçisiz tarım istemek kadar gülünç bir şeydir. Bu gibi şaşı — gözlü bakışların tesiri altında güdülen iş siyasetinin kendisi, iş - gücü yoksullaşan köyün dışarı fırlattığı insanları kendi eliyle proleterleştiriyordu. Sıkışıldığı zaman mecburî iş mükellefiyetleri ihdas ediliyor; bunda insan haklarına aykırı bir *taraf görülmüyordu.*

Hülâsa, devletçilik siyaseti derece derece ve plân gereğince ekonominin sanayi ve tarım *sektörlerine teşmil edilirken* vergi, toprak ve iş reformları yapılarak gelişme için zarurî olan genel masraf ve *servisler (nufus,* sağlık, *eğitim,* bayındırlık işleri) koordine edilerek gidilecek yerde, toprak çıkarlarının baskısı altında Halk Partisinin devletçilik uygulaması tek - yanlı, topal, dağınık ve bütün süz oldu. Bu - *yalnız sanayi alanındaki başarıları tesir*siz, dar ve israflı yapmakla sonuçlanmadı; tarım alanında 1945 e kadar yıllık hasılanın düşmeğe devam etmesine, köylünün yoksullaşmasına, köylün modern bir toplum haline gelememesine, köyde eğitimin yerleşememesine, işçinin iptidaî ve sefil halde kalmasına yol açtı. Bu gidişin özel teşebbüs ve genel olarak diğer toplumsal sınıflar üzerine olan tesirlerini ve nihayet devletçiliği Kemalizmin tam tersi olan yönlere çevrilir hale getirilişini gelecek yazıda inceliyeceğiz.

Gelecek yazı:
DEMOKRAT PARTİ

zakârlar arasında şaşkınlık yarattı, büyük yankılara sebep oldu. Bu açıklamalarla İngiliz İşçi Partisi Muhafazakâr Parti ile arasında büyük ekonomik ve sosyal görüş farklılıkları bulunmadığı hakkındaki söylentileri bir kere daha yalanlamış, İngilterede bile büyük halk kütlelerinin menfaatleri bakımından atılacak daha çok adımın bulunduğunu ortaya koymuştur.

Böylece İngiliz İşçi Partisi, sosyal adalet içinde hızlı kalkınma formülünü benimsemiş olmaktadır. Hedef, ekonominin iyi çalışması ve adaletsizliklerin giderilmesidir. Muhafazakârlar ise, uzun iktidar yıllarında sadece adaletsizlikleri arttırmakla kalmamış, İngiliz ekonomisini çok yavaş ve israflı bir gelişmeye mahkûm etmişlerdir.

MISIR

Süveyş başarısı

1956'da Nâsır Süveyş kanalına el koyup millileştirdiği zaman bütün dünya ticaret gemilerinin önemli bir geçitten mahrum kaldıklarına inanıyordu. Kanalın verimli bir şekilde idare edilebilmesi için 250 mühendise ihtiyaç olduktan başka, dünyanın en güç idare edilir müesseselerinden biri sayılan Süveyş'in son derece ehliyetli bir idareciye de muhtaç olduğu ileri sürülüyordu. Bu konuda yorum yapanların çok büyük çoğunluğu Millileştirme neticesinde Kanal'ın hareketsiz kalacağı, Mısır'lıların mühendis olsun idareci olsun bu ağır yükün altından kalkamıyacağına inanıyordu.

6,5 sene önce Nâsır Süveyş kanalını millileştireceği zaman kanala sahip olan «Süveyş Kanal Şirketi Mısır başkanının «ödenecek» dediği 81.2 milyon dolarlık borçtan bir kuruş bile kurtarabileceğine inanmıyordu. Kanal'ı mevcut anlaşmayı hiçe sayarak millileştiren Nâsır nasıl olur da Şirkete 81 milyon dolar öderdi!

Kanalın millileştirilmesinden bu yana aradan geçen 6,5 sene sonunda durum, o zamanlar Nâsır'a en şiddetli hücumlarda bulunmuş Kanal'ın geleceği hakkında en kötümser tahminleri ileri sürmüş olanları bile, hayretler içerisinde bırakacak kadar iyidir.

1956 senesinin Eylül ayında Kanal'dan bütün Fransız mühendisleri geri çeğildiği zaman işletme için ihtiyaç hissedilen 250 mühendis yerine sadece 26 Mısırlı mühendis mevcut bulunuyordu. Kanal bu 26 mühendis ile hergün 24 saat devam eden faaliyetine başladı. İşin başına Nâsır'ın yakın arkadaşı olan bir subay mühendis getirildi. Mühendis Kanal idare etmenin, gemilere hükmetmenin harp idare etmekten çok daha kolay olduğunu ileri sürüyordu. Bugün iddiasında başarı kazandığını bütün dünyaya isbat etti.

1962 yılı içerisinde kanaldan 18.518 gemi geçti. 1961 yılında bu rakam 370 eksikti. Gelişme yer yıl biraz daha hızlanıyordu.

1955 gelirine nazaran 1962 yılı içerisinde yüzde 45 fazla olan 149.5 milyon dolarlık hasıla elde edildi.

Süveyş Kanal Şirketi Nâsır'ın ödeneceği hakkında söz verdiği 81.2 milyon doların geri kalan son taksidi 11.4 milyon doları vaktinden önce ödedi.

Süveyş Kanalının millileştirilmesi olayının bugün ortada duran neticeleri geri kalmış ülkelerin ileri ekonomili ülkeler karşısında büyük zaferi olarak vasıflandırılıyor.

Bugün Süveyşi idare eden emekli mühendis subay bütün dünyaya «aşağılık kompleksi»nden kurtuldukları anda geri kalmış ülkelerin neler yapabileceklerinin en güzel bir örneğini veriyor. Bu örnek karşısında en ileri sömürgeciler bile hayranlıklarını gizli yemiyorlar.

Kooperatifçi Demokratik Sosyalizm

Irak ve Suriyede vukua gelen yeni ihtilâllerin sosyalizmi kendilerine bayrak olarak ilân etmeleri, Nâsır'ın öncülüğünü ettiği Arap Sosyalizminin ne olduğu ve ne olmadığının aydınlanmasına artık iyiden iyiye ihtiyaç göstermektedir. Mısırın uygulamakta olduğu sosyalizm üzerinde YÖN, okuyucularını zaman zaman aydınlatmaya çalışmıştır. Şimdi de, 1962 de Fransada yayınlanan «EGYPTE, SOCİETE MİLİTAİRE - MISIR ASKERİ BİR TOPLUM» adlı kitaptan küçük bir özet sunuyoruz. Kitabın yazarı, 1959 yılında Marksist düşünceleri yüzünden Mısırı terketmek zorunda kalan felsefe profesörü, gazeteci ve yazar Anouar Abdel Malek'tir. 379 sayfa tutan Fransızca eserin bölümleri şunlardır: 1. Hükûmet darbesi arifesinde Mısır Toplumu 2. Askerî Rejimin sosyal tabiatı 3. Millî bir ideoloji peşinde 4. Mısır tecrübesinin geçerliliği. Aşağıdaki özet 3. Bölümünün 4. Kısmından (sayfa 277) yapılmıştır.

Mısırdaki Nâsır rejiminin, Marksizmi reddederek, onun karşısına çıkardığı sosyal doktrine «Arap Sosyalizmi» «Kooperatifçi Demokratik Sosyalizm» gibi adlar verilmektedir. 1961 Temmuz — Aralık ayları arasında gerçekleştirilen iktisadî reformlar, devletçi ideolojiye sıkı sıkıya sarılma işi hep bu doktrine göre yürütülmüştür.

Mısır ihtilâlinin Ocak 1956 Anayasası, Mısırı bir «demokratik cumhuriyet» olarak tanımlar (Madde 1) ve Mısır toplumunun temelinin «sosyal tesanüd» olduğunu ilân eder. (Madde 4). Anayasaya göre, millî ekonomi, sosyal adalet prensiblerine uygun olarak hazırlanacak plânlara göre teşkilâtlanır ve özel iktisadî faaliyet, toplumun menfaatlarına zarar vermemek şartiyle serbesttir. (Madde 7, 8 ve 9). 5. Mart 1958 tarihli geçici Anayasada da aynı fikirler hemen hemen aynı ifadelerle yer almış bulunmaktadır.

Memlekette bir sosyalist cephe kurmak için ilk defa bir «Millî Birlik» teşkilâtı doğmuştur. Bunun gayesi, şöyle ifade ediliyor: «Millî Birlik» in gayesi 23. Temmuz 1952 ihtilâlinin gayelerini gerçekleştirmek, ve her türlü siyasî sosyal ve ekonomik istismardan kurtarılmış kooperatifçi demokratik bir toplum yaratmaktır «Millî Birlik» in 9—16 Temmuz 1960 tarihleri arasında yaptığı ilk genel kongresinde, prensip meseleleri üzerinde kararlara varıldı ve hükümetin çalışmalarına yön verecek bir gerçek anayasa niteliğini taşıyan 275 nihai karar alındı. Bu kararlarda yeni Mısır doktrininin resmî terimlerle ifadesini bulmak mümkündür. Genel Kongreyi açış konuşmasında Başkan Nâsır, ekonomik meseleler üzerinde durmuş ve özellikle 10 yılda millî gelirin iki misline yükseltilmesi gerektiğini belirtmiştir. Nâsır bu konuşmasında, «Sosyal adalet» i Mısır'ın ülküsü olarak tanımlamış, **«sosyalizm, her ferdin istismar edilmekten kurtarılması için doğmuştur», «bir ülkede, feodal düzen halkı ezmiye, sermaye her şeye hakim olmıya devam ediyorsa ve eğer, ferdin yaşama şartları daima tevarüs ettiği sosyal statü ile tayin ediliyorsa, o memlekette demokrasi olamaz» demiştir. Nâsırın beyanına göre, «memleketi şanslı bir azınlık yönetiyor, çoğunluk ise, karar vermek, politikayı tanzim etmek ve plânları yazırlamak imkânlarından uzak tutuluyorsa orada da sosyalizm olmaz».**

Refah Devleti anlayışına uyan bu görüşlerden, Mısır, bir yerli doktrin nüvesi meydana getirmeyi bilmiştir.

Arap milletinin inandığı tarz bir demokrasi, bir siyasî metod, bir ekonomik sistemdir. Toplumun bütün ferdleri arasında bir bağ meydana getiren bu demokrasi, bizim kendi prensiblerimizden, ülkülerimizden geleneklerimizden, toplumun ihtiyaçlarından doğmuştur. Bu demokrasinin gayesi, despotizm yapmadan ferdlerin hürriyetini sağlamak, her türlü istismar ve baskıya karşı toplumun iktisadî ve siyasî kurtuluşunu gerçekleştirmektir.

Arap demokrasisi, halkın iktidara katılmasını, hakimiyetini kabul ettirmesini garanti altına alan, kardeşlik duygularını yücelten, her şekliyle partizan zihniyeti ortadan kaldıran, bütün yurda daha iyi bir gelecek hazırlamak için bütün ferdlerin el ve gönül birliği içinde çalışmalarını temin maksadıyle aralarındaki bağları kuvvetlendirmeyi hedef güden bir demokrasidir.

Arap sosyalizmi, kaynağını, sınıflar arasındaki mücadeleden sakınılması gerektiğine inanan sosyal düşüncenin gelişmesinden ve milletin şuurundan almaktadır. Bu sosyalizm, böylece, sosyal tesanüd muhtevasının pratik bir uygulaması olmuştur. Arap sosyalizmi, mülkiyet yaratan, halkın her ferdinin millî gelirin meyvalarına iştiraki hakkını tanıyan âdil dağıtım ve bütün ferdler arasında sosyal adaleti gerçekleştirme fikrine dayanan bir sosyalizmdir.

Kooperatifcilikten, toplumun ve ferdin yararına istihsali iki misline çıkarmayı ve dağınık küçük güçleri bir araya getirmek suretiyle, onlardan büyük bir güç ve üretici enerji meydana getirmeyi anlıyoruz. Her alanda kooperatifçilik, halkın hayat seviyesini artırmak, gayelerini gerçekleştirmek, onu istismar ve tekelçiliğe karşı korumak maksadıyla kullanılan bir araç ve demokrasimizin aslî unsurudur.

Nâsır rejiminin resmî doktrineri Heykal'ın yaptığı «Biz ve Komünizm» adlı önemli bir inceleme, komünizm ile arap sosyalizmi arasında yedi ana fark tesbit etmektedir. Nâsır'ın da görüşlerini aksettiren bu yedi nokta şunlardır:

1. Sosyal sınıflar: Birinci fark sosyal sınıflar meselesine bakış tarzındadır. Komünizm bir proleterya diktatörlüğü kurmak, yeni bir sosyal sınıfın aracılığı ile diğer bütün sınıfları ortadan kaldırmayı teklif eder. Arap sosyalizmi ise, sosyal sınıflar arasındaki zıdlıkların Millî Birlik içinde tedricen eritilmesi fikrini savunur. İhtilâlci iç gelişme, toplumun bir tek sınıf hâline gelmesi işi bu Millî Birlik içinde gerçekleşecek, ilerlemeyi engelliyen veya her ferdin yolunu tıkayan her çeşit sosyal duvarlarının dışında, ferdlerin durumları arasında ancak çalışmalarının değeri ölçüsün de değişik farklar bulunacaktır.

2. Mülkiyet meselesi: Komünizme göre, «Her mülk sahibi aynı zamanda bir istismarcıdır» Arab sosyalizminde ise, biribirinden farklı bir tip mülkiyetin varlığı kabul edilmektedir. Birinci, çalışmayı temsil eden, bir başkasını istismar etmiyen ve baskı altına almıyan mülkiyettir. Burada mülkten yoksun olanlardan mümkün olduğu kadar çok sayıda kimseyi mal mülk sahibi yapmak bahiskonusudur. İkinci tip ise «istismarcı mülk sahipleridir.» Bunların öldürülmesi gerekmez. Fakat, başkalarını istismar etmeye yarıyan silâhlarının ellerinden alınması gerektir. Bundan sonra, onlar da yeni topluma kabul edilirler.

3. İstimlâk: Komünizm, mülkün bedelini ödemeden istimlâk edilmesi fikrinden yanadır. Arap sosyalizmi ise, devletleştirilen mülkün bedeline karşılık bir tazminat ödemesi fikrini kabul etmiştir. İstismarı yasaklıyan bir kadro içinde yerleşmesi şartiyle özel mülkiyet bir hak, hatta bir gayedir.

4. Ferdin rolü: Komünist toplumda, mülkiyetin tek sahibi devlettir. Ferd, kendi ana ihtiyaçlarını karşılıyacak bir para karşılığı iş gören bir âlet telâkkı edilir. Ferd, tarihin basit bir ürünüdür. Arab sosyalizminde ise «ferd sosyal, yapının temelini teşkil eder. O, hem tarihin bir ürünü, hem de tarihin yapıcısıdır.»

5. Bugün—yarın: Stalinin liderliğinde komünist uygulama tecrübeleri sırasında, insan nesilleri, istihsali arttırmak maksadıyla insafsızca kurban edilmişlerdir» Arap sosyalizmi ise ferdin «bugünü» ile ilgilenir. Zira «bugün», hayat kavramını yitirirse, «yarın», bir hiçten böyle bir hayat kavramı yaratamaz. Bunun içindir ki, Birleşik Arap Cumhuriyetinde sosyalizmin başlangıcında bile, amme hizmetleri, meskenler, okullar, hastahaneler inşa edilmesi lüzumu unutulmamıştır. Halbuki, yazarın iddiasına göre, Rus ihtilâlinin başlangıcında böyle olmamıştır.

6. Doktrinde taassup: Marksist analizin ana prensiplerine bağlı kalmak suretiyle de olsa, hiç bir komünist, önüne çizilen belli ana yoldan ayrılamaz. Aksi halde, «yoldan çıkmış» olmakla itham edilir. Tito'nun durumu budur. Halbuki, Arap sosyalizmi, bütün dünya kültür zenginliğinin kendi emrinde olduğu düşüncesindedir. Bu kültürden istifade edilebilir ve sonunda ona kendinden bir şeyler de katılabilir. Mısır, bu kültürü kendi millî tecrübesinin sonuçları ve tarihî mirasıyle zenginleştirebilir.

7. İhtilâlin aracı: «Komünizm siyasî faaliyet teşkilâtının bir tek partinin, komünist partisinin elinde olması gerektiğini düşünür. Ona, göre, komünist partisinin hâkim olmadığı veya yöneltmediği hiç bir ihtilâl meşru değildir.

Buna karşılık, arap sosyalizminde ise, milletin hamle yapacağı ilk merhaleye ulaşmak maksadıyle, siyasî faaliyet teşkilâtının bütün millete yayılması, yani kuruluşun Millî Birlik içinde cereyan etmesi lâzım geldiği inancı vardır.

Benim adım Şvayk'dır.

Eleştirmenler Şvayk'da

> Tiyatromuz bir eğlendirme, yemekten sonra geviş getirme tiyatrosu değildir ve olmıyacaktır. Günün birinde bizi o yola zorlayacak etkenler çıkarsa, önce kendimizi savunacağız, sonra da o türlü eserlere boyun eğmektense belki de, geçici olarak, seyircilerimizden izin isteyeceğiz.

Fikret Adil

Bütün bu çalışmalar Yaroslav Hasek'in Selâhattin Hilâv tarafından (...) dilimize çevrilmiş ün lü yapıtını vermek için birleşince, seyirciyi hemen her yönünden memnun eden, Arena Tiyatrosunun da kendine amaç edindiği yolda, düşündürme görevini yerine getiren bir başarılı sonuç olmuştur.

(Son Havadis)

Ayperi Akalan

Aslan Asker Şvayk oyunundan sonra inançla öne sürebiliriz ki Arena Tiyatrosu Türk tiyatrosunda bir dönemdir. Hem öyle küçük değil, önemli ve kalıcı bir dönem.

Bir bütün halinde Arena Tiyatrosu halka dönüktür. Ne çoğunluğun beğenisini, ne de azınlığın çıkarını ve övgülerini göz önüne almamacasına tiyatroyu halka yöneltmek isteyen tiyatrodur. Şvayk'daki çok güzel oyunun, şimdiye dek eşini görmediğimiz özenli, özlemli çalışmanın asıl ortaya koyduğu da budur.

(Yön)

Günay Akarsu

Tiyatro'nun yöneticisi Asaf Çiyiltepe, çok güzel anlatıyor tutumlarını:

«Her türden eserleri oynıyarak seyircimizin beğenisini çifit çarşısına çevirmemek amacımızın sağlam olduğunu özellikle belirtmek isterim. Arena Tiyatrosu bu çağda yapılan savaşın, özgürlük savaşının özlemini duyan bir tiyatrodur. Türkiye'de yaşıyan insanı önce geçici, düzmece düşlerden kurtararak, ileri bir mutluluğun ilkelerine kavuşturmayı arzuluyoruz. Bu düşünceyi gerçekleştirmek için tiyatronun ne sağlam, ne eğilmez bir silâh olduğunu da çok iyi biliyoruz. Sizlere, gördükten sonra büyük bir kudret kazanacağınız oyunlar seçmeyi ilke edindik.»

Evet, böyle ülkücü, böyle inançlı ilk ve tek tiyatrodur Türkiye'de Arena Tiyatrosu. Şimdiye değin Devlet Tiyatrolarından, Belediye Tiyatrolarından ya da özel tiyatrolardan boşuna beklediğimiz, sorumluluğunu bilme, her türlü güçlüğü göze alma ve en önemlisi dediğini gerçekleştirme gücünü görüyoruz Arena'cılarda.

(Varlık)

Hayati Asılyazıcı

Genco Erkal'ı hiçbir oyunda bu kadar başarılı izlememiştim. Yerini ve yolunu bulan bir sahne sanatçısının inancı içindeydi. Orkestrayla denge kuran ve güçlü bir konçertoyu yorumlayan virtüoz gibi. Oyuncunun çevresi iyi olunca eserin yorumu izlenmeye değer bir nitelik kazanıyor. Tümünü başarılı saydığım genç sanatçılar içinde Ege Ernart'ı kişiliğine uygun bir baş oyuncu olarak düşünebiliyorum.

(Kim)

Lûtfi Ay

«Aslan Asker Şvayk» ın kırka *yakın kişisi Arena sanatçılarını* tam kadro halinde seferber etmiş. Bâzıları birkaç rolü birden *oynuyorlar. Ama oyunu üstün se*viyeli bir prodüksiyon haline getiren, hiç şüphesiz, teferruatına kadar iyi düşünülmüş, iyi de gerçekleştirilmiş olan sahne ve oyun düzenidir. Jean Monod'nun siyah—beyaz projeksiyonlarından, bunları çok iyi değerlendiren ışığa (Asaf Çiyiltepe — Yalçın Erdeniz), dekora (Çetin İpekkaya — İbrahim Tufan), kostümlere (Mehmet Güleryüz), müziğe (Timur Selçuk), ses montajına (Faruk Yener — Semih Torunoğlu), danslara (Nil Gerede), karton filmlere (Jean Monod — Ernest Ensorge) ve en önemli sahnelerden en basit pasajlara kadar, canlılığı içinde son derece ölçülü, tesirliliği içinde «tiyatro» dan elden geldiği kadar uzak kalan, bütün oyuna «épique» bir ifade kazandıran bu düzen, rejinin sağlam bir sahne bilgisi ve tecrübesi kadar, sağlam bir kültüre de dayanması gereken bir sanat olduğunu nasıl haykırıyor! «Übü» Ergun Köknar'ın aktörlük imtihanından *nasıl tam numara alma*sına vesile olduysa, «Şvayk» da sahne koyuculuğu imtihanından alnının akıyla çıkmasına fırsat vermiştir.

Ya oyunun belkemiği olan Şvayk'da *Genco* Erkal'ın seyrine doyum olmıyan oyunu?.

......

Şvayk'ın etrafını saran irili ufaklı rollerde bütün ekip, ayrı üslûp çizgisi üstünde tutunmayı başarıyor.

......

Mevsimin en *yenilikçi, aynı* zamanda en özlü ve başarılı denemelerinden biri olarak sahnemize *taze bir soluk getiren* bu oyunu bütün İstanbul görmek isteyecektir.

(Milliyet)

Faruk Nafiz Çamlıbel

Sıraselvilerde, yüksek bir apartımanın en üst katındaki «Arena» tiyatrosuna ulaşmak üzere, asansör kapısında kuyruk tutan sanatseverler arasına karıştığım zaman içimde, bir nedamet belirmişti. «Aslan Asker Şvayk» ı görmek için bu yorgunluk değer mi diye düşündüm. Oyundan sonra, bu kalabalığı bu kadar yükseklere zorlayan esrarlı kuvvetin ne olduğunu anladım. Bu aşkın tılsımı ve tesiri ile, ikinci defa «Şvayk» ı görmek üzere, asansör kuyruğuna katılmaya hazırlanıyorum.

(Tasvir)

İbrahim Hoyi

Kısaca, «Aslan Asker Şvayk» *temsili, henüz dört aylık Arena* topluluğunun gerçek tiyatro dâvalarına inanan; açtıkları, «daima daha güçlü, daha olumlu, aydın» yolun köklü temellere dayadıkları ilkelerine sadık, cesur ve azimli yolcularının parlak bir zaferidir.

(Hareket)

Nejat İlhan

«Aptal Kız» dolayısiyle iki yıl önce Genco Erkal için:

«O büyük kabiliyet. Eteğini bıraksalar düpedüz yukarı fırlayacak. Kendi de eteğine takılan şeyden pek şikâyetçi görünmüyor. Büyük rollere yakışan istidadı durak durak duraksıyor. Bu duraksamanın sonu geriye dönüşe, kaybolmaya doğru yönelmese barı» demiştik. Genco daha sonraları aynı tiyatroda büyük oyunlar oynadı. Ama, geriye değil de, düpedüz ileriye fırladığını görmemiz için bir Arena ve bir «Şvayk» gerekiyormuş.

....

«Arslan Asker Şvayk» *ın sahne*ye konuluşunda, kostümlerde kullanılan siyah - beyaz ve gri *renklerin fonksiyonunda*, projeksiyon teknik ve estetiğinde kusur aramak saçmadır. Ergun Köknar'ın, bir «Şvayk» *sahneye* koyuşu ile her zaman öğünmek hakkıdır.

(Yeditepe)

Ülkü Tamer

Aslan Asker Şvayk son derece başarıyla sahneye konmuş ve oy-

> ## Aslan Asker Şvayk
>
> Tanınmamış kahramanlar vardır. Napolyon'un zaferleri gibi önemli başarılar yoktur hayatlarında. Ama kişiliklerini incelerseniz Büyük İskender'in bile yanlarında küçüldüğünü görürsünüz. Bir gün Prag sokaklarında dolaşırken belki bunlardan biri ile karşılaşacaksınız. Devrinin tarihindeki yerinden haberi olmayan bir adamdır bu. Alçak gönüllüdür. Kimseye aldırmadan işini görür, kimseyi rahatsız etmez, kimseden rahatsız olmaz. Adını sorarsanız size şöyle cevap verecektir: Benim adım Chveik'tır.
>
> **Jaroslav Hasek**

HAFTANIN KİTABI

Aslan Asker Chveik

Jaroslav Hasek Oyun. Çeviren: Selâhattin Hilâv. İzlem Yayınevi, İstanbul. 1963. 80 Sayfa, 2.5 lira.

Arena Tiyatrosu'nda büyük bir başarıyla oynanmakta olan «Aslan Asker Svayk» adlı oyun kitap biçiminde yayınlanmış bulunuyor. Romanı bütün yaygın dillere çevrilmiş, kitaplıklarda baş köşelere oturtulmuş bir eserin bizde de hiç değilse oyunu basıldı diye sevinebiliriz. *Bu bakımdan Selâhattin Hilâv'ı ne* kadar övsek azdır. Özlemimiz o yüce romanı çevirme isteğine de kapılması. Aşağıda kitabın başına eklenen kısa tanıtma yazısını okuyacaksınız.

Genç yaşında sefalet içinde ölen Hasek, bütün yaşaması boyunca tam anlamı ile sempatik bir serseri olmuştur. Savaş sonrasına kadar, bu başa çıkılmaz serseri genç, Çekoslovak Cumhuriyeti aydınlarının yüzünü kızarttı durdu.

Birinci Dünya Savaşı patladığında Hasek on altı hikâye kitabı basılmış, otuz yaşında bir yazardı. Savaşta esir düşerek birkaç yılını Rus esir kamplarında geçirdi. «Chveik»i kamp dönüşü yazmağa başlamış, kitap fasikül fasikül satışa çıkarılmıştı. Hasek «Chveik»in serüvenlerini altı kitapta bitirmeyi kuruyordu. Fakat 1923'de otuz dokuz yaşında öldüğü zaman ancak dördüncü kitabı bitirebilmişti. Sonradan bir arkadaşı beşinci cildi tamamlamıştır.

Hasek romanında Chveik'ın Birinci Dünya Savaşındaki serüvenlerini anlatır. Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun buyruğu *altındaki Çekoslovakya'nın başkenti Prag'da* başlayan, Rus cephesine hareket eden Avusturya ordusunda gelişen bir destandır bu. Avusturyalı François - Joseph ile Prusyalı II. Wilhelm'in, Rus Çarına karşı giriştikleri amansız savaştan paçasını kurtarabilen bir askerin destanıdır.

Savaş patlayınca, doğuştan hergele ve mantıklı bir biçimde ihtiyatlı, ayrıca bir süreden beri romatizma ve budalalıktan malûl olarak Chveik bütün hesaplardan sıyrılabileceğini sanmaktadır. *Oysa ki Avusturya - Macaristan* İmparatorluğunun da en az Fransız Cumhuriyeti ya da Rus Çarlığı kadar adama ihtiyacı vardır. Bütün sakat, salak ve işe yaramazları askere alırlarken Chveik'i unutmıyacakları tabiidir. Chveik da askere alınır ve büyük serüven başlar.

Hasek romanına yazdığı önsözde bakın ne diyor:

«Tanınmamış kahramanlar vardır. Napolyon'un zaferleri gibi önemli başarılar yoktur, hayatlarında. Ama kişiliklerini incelerseniz Büyük İskender'in bile yanlarında küçüldüğünü görürsünüz. Bir gün Prag sokaklarında dolaşırken belki bunlardan biri ile karşılaşacaksınız. Devrinin tarihindeki yerinden haberi olmayan bir adamdır bu. Alçak gönüllüdür. Kimseye aldırmadan işini görür, kimseyi rahatsız etmez, kimseden rahatsız olmaz. Adını sorarsanız size şöyle cevap verecektir: Benim adım *Chveik'tır. Evet, bu sakin, kendi halinde,* pejmürde giyinmiş adam aslında o meşhur Aslan Asker'den başkası değildir. Ben çok seviyorum Aslan Asker Chveik'i. Birinci Dünya Savaşındaki serüvenlerini sunarken sizlerin de bu adsız kahramanı benim kadar seveceğinize inanıyorum. O hiç olmazsa adı gazetelere ya da okul kitaplarına geçsin diye, budala Herostratus gibi Efes'teki Tanrıçanın tapınağını yakmamıştır.»

Romanın Piscator ve Brecht tarafından ilk sahneye uygulanışı 1929 Almanyası'nda büyük başarı kazandı. Dünyanın her yerinde oynandı, birçok kereler filme alındı. Daha sonra *Brecht «Chveik II. Dünya Savaşı'nda»* adlı oyunu ile kahramanımızın serüvenlerine Hasek'in bıraktığı yerden devam etti. Son olarak İsviçreli *Charles Apotheloz bu oyunu çıkardı Hasek'*in romanından.

Selâhattin HİLÂV

SEÇME KİTAPLAR

YUMUŞAKLIKLAR DEĞİL. Özdemir Asaf Şiirler. Yuvarlak Masa yayınları, İstanbul. 1963. 70 s., 5 Lira

BÜTÜN ŞİİRLERİ. Orhan Veli. Dokuzuncu basılış. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963 208 s., 4 lira.

ADAMIN BİRİ. Cahit Külebi. Şiirler. Üçüncü basılış. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963 64 s., 2 Lira.

TENEKE. Yaşar Kemal. Roman. Üçüncü basılış. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 88 s., 2 Lira

BİR DERLEME, BİR OYUN. Bertolt Brecht. Derleyen, çeviren: Teoman Aktürel. İzlem Yayınevi, İstanbul. 1963. 64 s., 2 Lira.

EVLİLİK VE AHLÂK. Bertrand Russell. İnceleme. Çeviren: Ender Gürol. Varlık Yayınevi, İstanbul. 1963. 176 s., 5 Lira.

LA BRUYERE. Hayatı, Sanatı, Eserleri. Hazırlayıp çeviren: Necip Alsan. Varlık Yayınevi, İstanbul. 88 s., 2 Lira

SEÇME FİLİMLER

İTALYAN NİKÂHI. Yeni Melek'de

UYGUNSUZLAR. Süreyya'da.

---

nanmıştır. Ergun Köknar'ın tıkır tıkır işleyen mizanseni, gerekli fars havasının yanında o acılığın da sağlanması, oyunu sağlam temellere oturtmuştur. Bu temel üzerine kurulan oynanışın da (oyuncuların yeteneksiz olmadıkları göz önüne alınırsa) başarısı önceden yarı yarıya sağlanmış demektir.

......

Genco Erkal, Şvayk gibi oyunu başından sonuna kadar götüren yorucu bir rolde, yılın en iyi oyunlarından birini veriyor. Öteki oyuncular da Şvayk'ı çıktığı noktadan indirmeden götürüyorlar. Ergun Köknar'ın Barones'ini, Tunca Yönder'in Doktor'unu, Ege Ernart'ın Papaz'ını, Çetin İpekkaya'nın Hastabakıcı'sını, Tolga Aşkıner'in Gardiyan'ını, Mehmet Güleryüz'ün Asker'ini ayrıca belirtmek gerekiyor.

......

Artık şunu kabul etmeliyiz ki İstanbul'un en iyi tiyatrosu Arena Tiyatrosu'dur.

(Yön)

Vedat N. Türkkan

«Aslan Asker Şvayk»ı hoş bir oyun, eğlendirici bir güldürü, tatlı bir hiciv komedisi gibi tanımlayıp geçivermek dünyanın nereden gelip nereye gittiğinin farkında olmıyanlara yaraşır. Jaroslav Hasek'in o çocuksu tavırlı her emri yerine getirmeye hazır, iyi yürekli Şvayk'ın ağzından söylediği zehir zıkkım gerçekleri düşününce, tiyatrodan çıkan seyircide oyunun tuhaflıkları yavaş yavaş silinip gidiyor. Jaroslav Hasek'in eseri ister bizde, ister Batıda olsun o uydurma, pis, bayağı oyunların: eser diye eğitimsiz halka sunup ceplerini dolduran «o türlü» yazarların suratına bir kamçı gibi iniveriyor. Başka bir deyişle Hasek, Yirminci Yüzyıl yazarlığının haysiyetini koruyor, yüceltiyor.

(Yeditepe)

Melih Vassaf

«Übü» ve «Başkalarının Kellesi»nden sonra Jaroslav Hasek'in «Aslan Asker Şvayk» oyunu, Türkiye'de hakkı ile oynıyabilecek bir sahneyi bulmuş oldu. Arenacıların yeni prodüksiyonu, oyunu ile, müziği ile, danslarıyle, projeksiyonu ve karton filmleri ile, öteki tiyatroların sahneye koymaya yanaşamıyacakları, gerçekten zor ve muazzam bir prodüksiyon.. Arena'nın genç oyuncuları bu zor işin altından başariyle kalkmışlar.

(Ses)

ÖNCÜ TİYATRO

Memet FUAT

12 Mart günlü Yeni Sabah'ın «Tiyatro, Sinema, Radyo» bölümünde imzasız bir yazı çıktı. Başlığı: «Yeni gelişen öncü tiyatroya yer var mı?» Arena'nın başarısıyla günümüzde büsbütün önem kazanan bir konu üzerine ilk bakışta doğru görünen, ama iyice yüzeyde kalan düşünceler. Nedense Arena'dan hiç söz edilmemiş. Oysa başlığını okuyunca «Şvayk»ın gördüğü ilginin itişiyle yazılmış bir yazı sanıyor insan. Belki de eski bir yazı bu, dosyalarda duruyordu, boş yer kaldı, koydular. Yoksa şu günlerde öncü tiyatrodan söz edip de Arena'dan söz etmemeyi akıl almıyor.

Yazar alışılmış tatların ötesinde kalan, seyirciyi gevşetmiyen, öncü, ilerici oyunların özel tiyatrolarda niçin oynanamıyacağını anlatırken, «resmi» sözcüğünü ekleyip araya Devlet tiyatrolarını, Belediye tiyatrolarını da katıvermiş.

Şöyle diyor:

«İster resmi tiyatrolar olsun, ister özel tiyatrolar olsun, eserlerin, kendi tarzlarında, değerlilerini seçmekle beraber, elbette yerleşmiş zevki kofiayacaklardır. Bunun aksini düşünmek, tiyatroyu açmadan kapamakla birdir.»

Bu sözler derme çatma özel tiyatrolar için, bir iki «yıldızlaşmış» sanatçının çevresinde kurulan, sanatla ilgisi olmayan bilisiz oyuncularla yürütülmiye çalışılan tiyatrolar için çok doğru. Ama Devlet tiyatroları, Belediye tiyatroları için böyle düşünmemek gerekir. Birkaç sahneyi birden halka açabilen, seçkin oyuncuları, sahneye koyucuları olan bu kurumlar, onca tiyatroya eklenecek bir deneme tiyatrosunda öncü, ilerici oyunlar oynatmakla hiç de tehlikeye girmezler. Örnekse Ankara Devlet Tiyatrosu ya da İstanbul Şehir Tiyatroları için, öncü, ilerici oyunlar oynıyacak bir deneme tiyatrosu açmak tehlikeli, «yapılamıyan» bir iş değil, yalnızca «yapılmıyan» bir iştir.

Yazar şöyle devam ediyor:

«Geriye tek ihtimal kalıyor: Amatör topluluklar veya deneme sahneleri... Ancak bu gibi yerlerde öncü ve ilerici oyunları doya doya seyretmek mümkün. Onun da en büyük mahzuru, elbette büyük sahne kabiliyeti isteyen bu tarz eserlerin, amatörler elinde gerektiği gibi oynanamıyacağı tasası... Bununla beraber, hiç değilse, her tiyatronun, kendi imkânları içinde, deneme mahiyetindeki temsillerini beklemekten başka çıkar yol yok gibi görünüyor.»

Doğru gibi görünen bu düşüncelerin ne kadar yanlış olduğunu anlamak için biraz eşeliyelim: Amatör topluluklarda iyi oyuncular az, profesyonel topluluklarda (özel tiyatrolarda) ise iyi oyuncular çok, diyebilir miyiz acaba? «Arena», «Kent Oyuncuları» profesyonel topluluklar, ama «Bulvar Tiyatrosu» da profesyonel bir topluluk... Öte yandan «Genç Oyuncular» amatör bir topluluk. Demek ki profesyonellik ya da amatörlükle ilgisi yok iyi oyunculuğun... Bana kalırsa, her tiyatronun deneme oyunları vermesini beklemek en çıkmaz yol! Bir ikisi bir yana, özel tiyatrolar böyle bir işin altından kalkabilecek nitelikte değiller. Onları bu işe özendirmek kendileri için de, oynıyacakları değerli oyunlar için de kötü olur.

Ta Antoine'dan beri tiyatroya amatörler öncülük ediyor. Aşağı yukarı 70 yıldır Tiyatro Tarihi'ne geçen bütün önemli atılımlar küçük tiyatrolardan gelmekte. Türk Tiyatrosu'nda etkiler yaratacak gibi görünen Arena Tiyatrosu da küçük bir tiyatro oluşuyla amatörlüğünü (gişeye tutsak olmama gücünü) kazanıyor. Öncü, ilerici oyunları ancak böyle mutlu buluşmalarla kurulmuş, aydınlarca desteklenen, oyuncularına, yöneticilerine «sanatçı» denebilecek, küçüklüğü yüzünden de ticaretin eline düşmekten kurtulabilecek topluluklardan bekliyebiliriz. Ondan ötesi boş umutlanmalardır.

Yazar bir yerde de şöyle diyor:

«Bir tiyatronun, her şeyden önce, insanlar tarafından idare edildiğini, mensuplarının az herkes kadar yaşamak hakkına sahip olduğunu düşününce, öncü ve ilerici oyunları bunlardan beklemeğe hakkımız olmadığını anlarız.»

Çarşı pazar mantığının çok güzel bir örneği diye alkışlanabilecek bu sözler «sanat»ın sonunu bildiriyor! Ne şiir, ne düzyazı, ne resim, ne heykel, ne dans, ne sinema, ne müzik... sanat adına bir şey kalmaz yeryüzünde! Neyse ki sanatçıların büyük çoğunluğu böylesine bir «insan» tanımlamasının içine düşmemeyi başarıyorlar.

GELECEK SAYIMIZDA:

PARİS'DE 4 RESSAMLA KONUŞMA

Avni Arbaş, Rasin Arsebük, Abidin Dino, Ferit Edgü.

KONUŞAN: Handan SELÇUK

Dünya Tiyatro Günü

UNESCO'ya bağlı olan Uluslararası Tiyatro Enstitüsü 27 Mart gününü «Dünya Tiyatro Günü» olarak seçmişti. Bu yıl da «Dünya Tiyatro Günü» bütün dünyada verilecek parasız oyunlarla kutlanacaktır.

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü'nün böyle bir gün düzenlemekle gerçekleştirmiye çalıştığı başlıca amaç şudur:

«Şimdiye kadar tiyatroya gitmek fırsatını çok az bulmuş, ya da parasızlık yüzünden hiç tiyatro görmemiş yoksul kişilere tiyatro kapılarını — yılda bir gün olsun — parasız açmak.»

Sosyal adaleti özleyen, yeryüzünde hiç kimsenin tiyatro parası bulamıyacak kadar yoksul kalmaması gerektiğini anlamış olan aydınlara bu davranış anlamsız görünebilir. Ama günümüzün gerçekleri içinde düşünürsek elbette ki güzel bir davranış.

Enstitü'nün Türkiye Ulusal Komitesi başkanı Muhsin Ertuğrul memleketimizdeki tiyatroları bu güne katılmıya çağırmıştır. Özel topluluklardan Arena, Dormen, Küçük Sahne, Oraloğlu tiyatrolarının çağrıya şimdiden olumlu cevap verdikleri, bütün öbür özel toplulukların da onlara katılacakları söyleniyor.

Küçük sahne o gün saat 18'de, Kavel Fabrikası işçilerine «Aklın Oyunu»nu oynıyacaktır.

17 Mart tarihli «Cumhuriyet» de Muhsin Ertuğrul «Dünya Tiyatro Günü» adlı çok ilginç bir yazı yayımladı. Konuya yakınlık duyan okurlarımıza o yazıyı bulup okumalarını salık veririz.

Yunan Ozanlarından Çeviriler

Birkaç sayı önce «Lâtin Ozanlarından Çeviriler» adlı kitabını okurlarımıza «Haftanın Kitabı» olarak sunduğumuz Oktay Rifat, «Yeni Ufuklar» dergisinin son sayısında (Mart 1963), «Yunan Ozanlarından Çeviriler» başlığı altında dört şiir yayımladı. Bu çalışmanın da bir kitaba yöneldiği anlaşılıyor. Belki de çok büyük bir tasarının ilk ürünleri bunlar: Yunan, Lâtin şiirlerinden başlanarak çağdaş şiire doğru gelinecek. Çevirilerin değeri, başarısı üzerine ise söyliyecek söz bulamıyorum.

TEMİSTOKLES'LE EPİKUROS İÇİN

Kıl kalmıştı, elden gidiyordu;
Bereket sizlere, yetiştiniz!
Uşaklıktan kurtardı biriniz,
Biriniz eşeklikten bu yurdu.

Menandros
(Komedya ozanı — İ. Ö. 342 — 290)

DEMOKRİTOSUN ÇEKİRGESİ

Yol kıyısındaki şu killi toprakta,
Demokritos'un çekirgesi gömülü.
Ne güzel, zar gibi kanatları vardı!
Türküsünü tuttururdu mu akşamları,
Bütün ev tatlı bir ezgiyle dolardı.

Mnasalkes
(İ Ö. III. Yüzyıl)

YANGIN

Bu lir çalış, bu cıvıltı, bu bakış,
Seni bir gün tutuşturur, kül eder;
Bakarsın ki ateş bacayı sarmış.
Şaşarsın: Nerede, ne zaman, nasıl?
İş işten geçtikten sonra anlarsın.

Filodemos
(İ. Ö. I. Yüzyıl)

GEÇKİN SEVGİLİYE

Kurban olsun kız oğlan kız tazeliği
Sendeki geçkinliğe güzel Filinna!
İstemem ellenmemiş körpe memeyi,
Bu olgun yemişler benimken koynunda
Elin baharından güzeldir sende güz,
Sende kış, elin yazından sıcak bana!

Mabeyinci Pavlos
(İ. S. IV. Yüzyıl)

Oktay Rıfat

Bağdat Hükûmeti Irak Kürdistanına muhtariyet tanıyor...

Le Monde gazetesinde Eric ROULEAU imzasıyla «Orta Doğuda büyük bir hâdise» başlığı altında Irak Kürdistanına muhtariyet tanınmasına dair önemli bir yazı yayınlandı:

Le Monde'da çıkan harita

Beyrut, 11 Mart

Irak Kürdistanına muhtariyet verilmesi, eski Mezopotamya kadar, bütün Orta Doğu için temel bir olaydır. Böylece Irak, Orta Doğunun iki milletli ilk devleti olacak. Bu olay, Orta Doğuda Arap olmayan azınlıkların meseleleri çözülürken, örnek teşkil edecek.

Her halûkârda Bağdat hükûmeti ile âsi kürtler arasında varılan anlaşma Kürt miliyetçiliğinin gücünü ekseri halde farkedemiyen Arap milliyetçiliği bakımından, ihtilâlci bir davranıştır. Bu jest, görünüşe göre, *komşu ülkelerde de dalgalanmalar yaratacaktır.*

Bu ülkelerdeki kürtlerin de Barzaninin elde ettiği tarzda bir statü talebiyle ortaya çıkmıyacaklarına inanmak güçtür.

İhtilâle kürtler de katıldı

Kürt liderleri, geçen hafta Irak'a gizlice giren Le Monde özel muhabirine, Irak'ın bugünkü yöneticileriyle, ihtilâlin hazırlık safhasında vardıkları anlaşmayı açıkladılar. Bu anlaşma, Kürdistana muhtariyet verilmesini öngörmektedir.

8 Şubat Askeri darbesini yapanlarla, âsi Kürtler arasındaki ilk temas, darbeden daha tam bir yıl önce vuku buldu. O tarihlerde Kürdistan Demokratik Partisinin Genel Sekreteri İbrahim Ahmet, Irak'ın kuzeyindeki Süleymaniyede gizleniyordu. İbrahim Ahmet 1962 Şubatında, hâlen Irak silâhlı kuvvetlerinin Genel Kurmay Başkanlığını yapan General Tahir Yahya'nın gönderdiği, Kerim Karari adlı bir Kürt subayı tarafından ziyaret edildi General Kasımın eski silâh arkadaşı olan General Yahya, milliyetçi subayların kurduğu gizli bir komitenin üyesiydi. Bu subaylar, ihtilâl teşebbüsünü başarıya ulaştırmak için, kürtlerin desteğini araştırıyorlardı. Binbaşı Karani, İbrahim Ahmede «Sizin desteğiniz veya müsamahakâr tarafsızlığınız olmadıkça, başarısızlığa uğrama tehlikesiyle karşı karşıyayız» diyordu.

Kürt ayaklanmasının liderleriyle yapılan bu istişareler haftalarca sürdü. Kürtler, Basra körfezinden *Atlantiğe kadar bütün Arapları birleştirmek inancıyla* ortaya çıkan Arap milliyetçilerine karşı büyük bir güvensizlik taşıyorlardı. Bununla beraber, Barzani birkaç gün önce bize, Kürt ihtilâlcilerinin, öncelikle ele aldıkları hedefin, «Bağdat akrebini, yâni Kasım'ı yok etmek olduğunu» söyledi. İhtilâlciler, bu hedefe erişmek için, Kürt milletinin muhtemel düşmanlarından yardım görmeye bile razıydılar.

Verilen söz tutuldu

Bu sebeple, 28 Şubat 1962 günü, İbrahim Ahmet, *bize fotokopisi verilen bir mektubu* General Tahir Yahya'ya gönderdi. Mektupta bir hükû*met darbesi ihtimali halinde, Kürtlerin hangi şartlarla* hareketi destekliyecekleri belirtiliyordu. Aynı yılın Ağustos ayında, ihtilâlci subaylardan cevap geldi. Subaylar şartları kabul ediyorlar ve Barzaniden ilk ihtilâl hükûmetinde yer almasını arzuladığı kürtlerin isimlerini bildirmesini istiyorlardı. General Barzani 5 isim ileri sürdü. Bunlardan Baba Ali ve General Arif, 8 Şubat günü gerçekten kabineye girdiler. Kürt Bakanlardan ikisi de, General Tahir Yahyanın refakatinde, Barzaniyle yapılan son müzakerelere katıldılar.

Barzani, Kasımı tasfiye arzusuna rağmen, son derece sert şartlar ileri sürüyordu. Nitekim İbrahimin General Yahya'ya yazdığı mektupta şöyle deniyordu: «Kürt halkı, Irak devletinden ayrılma hakkına mutlak olarak sahiptir. Fakat bu hakkı kullanmayı arzu etmemektedir. Bu sebeple, herhangi bir anlaşmazlığı ve ileride çıkabilecek meseleleri önlemek için Kürt eyaletinin muhtariyetini peşinen tanımanız ve bunu ihtilâl hükûmetinin ilk bildirilerinden birinde açıklamanız lâzımdır».

Kötü sürpriz

8 Şubat günü Barzani ve kurmayı, tek taraflı ateş kes emrini verdikten sonra radyonun başında toplanıp, Bağdat radyosunun bahis konusu bildiriyi yayınlamasını beyhude yere beklediler. Fakat saatler geçtive ihtilâlcilerin bildirileri, birbirini kovaladığı halde, «Kürdistanın muhtariyeti» ni bildiren sihirli sözler işitilmedi Böylece verilen söz tutulmamış oluyordu. Âsi Kürtlerin karargâhında öfke yükseliyordu. Barzaninin silâh arkadaşları «Bir defa daha aldatıldık» diyorlardı, İçlerinden bazıları, Kerkük ve Süleymaniye gibi Kuzeydeki büyük şehirlerin hemen işgali fikrini savunuyordu. Bu şehirler, ihtilâlin yarattığı genel kargaşalık içinde, âsilerin toplu bir hücumuna güçlükle mukavemet edebilecekti.

Barzani uzlaşmaz bir mizaca sahip olmakla beraber, ihtiyatsız değildir. Bu sebeple müşavirlerinin öne sürdükleri teklifleri veto etti ve önce her türlü müzakere yollarını araştırmaya karar verdi. Bağdat hükûmeti de Barzaniyi yatıştırma gayreti içindeydi. Nitekim Irak *ordusu, âsilerle çevrilmiş bir çok bölgeyi tahliye* ediyordu. Kasım devrinde hapsedilen kürtler için gene bir af çıkartıyordu.

Barzani ise, harp esirlerini serbest bırakarak ve *Kürdistan Demokratik Partisinin siyasi bürosu* üyelerinden Celâl Talabaniyi Bağdata bilgi edinmek üzere göndererek, karşı nezaket gösterisinde bulundu. Talabani, 1962 Ağustosunda âsilere karşı girişilen taahhütleri yerine getirmemekten son derece utanmış görünerek, özür dileyen General Taber Yahya'yı ziyaret etmiştir. Ordu Genel Kurmay Başkanının izahatına göre ihtilâl cuntasına Kürt muhtariyetine aleyhtar milliyetçi elemanlar katılmıştır. Irak'ın bir kısmı böylece, «satılırsa», *diğer Arap hükûmetleri de Bağdadı «ihanet» la* suçlandırabilirlerdi. Talabani dâvasının savunmasını *Cezayirde* veya Kahirede de yapmalıydı. Barzaninin özel elçisi bu teklifi kabul ederek, resmi bir heyet refakatinde Kahireye gitti ve Başkan Nâsır tarafından kabul edildi.

Kahire ve Cezayirin görüşü

Iraklı delegeleri büyük şaşkınlığa uğratarak, Birleşik Arap Cumhuriyeti Başkanı, Kürt âsilerinin görüşlerini tamamen benimsedi. Nâsır, Irak'ın içişlerine karışmağa hiç niyeti olmadığını belirttikten sonra, «Bir Kürt milletinin varlığını kimse inkâr *edemez*, bu *milletin bir takım* hakları vardır, bu hakların biri de muhtariyettir.» diyor ve Irak heyetindeki Araplara hitaben «Muhtariyet sözü, sizi neden bu kadar korkutuyor anlayamıyorum. Bir çok Avrupalı memleket, millî birliklerini tehlikeye atmaksızın, etnik esaslara göre ademi merkeziyet sistemini kabul etmi şlerdir» görüşünü savunuyordu: «Böylece Arap milliyetçiliği kuvvetlenir, zira Arap düşmanlarına karşı kürt milletinin dostluk ve desteği sağlanmış olur». Cezayirde de aynı *şekilde bir sürpriz* oldu. *Bin Bella*, Nâsır'a benzer bir tutum takındı. Cezayir hükûmeti şefi, Bağdat'a karşı Kürt isyanını, Fransaya karşı Cezayir mücadelesine benzetecek kadar da ileri gitti.

Bu davranışlarla, «kardeş memleketler» in muhalefeti taraziyesi ortadan kalkmış oldu. Talabaniye söylenilenlere göre sadece Irak kamu oyunun Kürt muhtariyeti fikrine karşı olan çekingenliğini ortadan kaldırmak gerekmektedir. Bu sebeple General de Gaulle'ün Cezayir'in bağımsızlığını hazırlamak için tatbik ettiği «psikolojik hazırlık devresi» nin elzem olduğu düşünülmektedir.

Arap müzakerecileri, Barzani'ye sıra ile partilere danışmayı, bir referandum tertiplemeyi ve Kürdistana muhtariyet tanıyacak gizli bir anlaşmayı teklif ettiler.

Kendini hâlen kuvvetli hisseden General, bu teklifleri birer birer reddetti. Barzani, «evvelâ Kürt muhtariyeti prensibi açıkça tanınsın, daha sonra bu muhtariyetin şekil ve hudutları üzerinde tartışabiliriz» diyordu.

Demek ki 18 aylık vahşi bir savaşın eski şampiyonları arasında çetin bir müzakere devri açılmış olmaktadır. Fakat Barzani daha şimdiden muharebeyi kazanmış durumdadır. Ve bu satırları yazdığımız sıralarda, Irak'ın kuzeyinde, yüzlerce yıllık bir rüyanın gerçekleşmesi gürültülü gösterilerle kutlanmaktadır.

Beni son olarak Barzaninin karargâhına götüren asker, Kürt milletinin talihsizliğini anlatan şarkılar söylemeyi çok seviyordu. Bu asker harpte, «ronta» ismini kullanıyordu. Bu isim sefil âkıbet anlamına geliyordu. Asker, Kürdistanın kurtuluşuna kadar bu hazin lâkabı taşımaya yeminliydi. Şimdi gerçek şahsiyetini bulmuş *ve bir çokları* gibi Abdurrahman adıyla dolaşıyor olmalı...